

THE PALIVERSE PROJECT

The Universe of Buddha's Wisdom

Subcommentaries (Tīkā)

2. The Canon of Discipline - Subcommentaries
(2. Vinaya Piṭaka - Tīkā)

08. Subcommentary of the Vajirabuddhi (08. Vajirabuddhi-
tīkā)

Mahāvaggavaṇṇanā (Mahāvaggavaṇṇanā)

PaliVerse

08. Subcommentary of the Vajirabuddhi

Mahāvaggavaṇṇanā

1. Mahākhandhakavaṇṇanā

Bodhikathāvaṇṇanā

Yaṃ khandhake līnapadādibheda-pakāsaṇaṃ dāni supattakālaṃ;
Tasmā apubbaṃ vinayatthameva, vakkhāmi saṅkhepagahaṇatthaṃ.

Tattha kenatṭhenāyaṃ khandhakoti? Khandhānaṃ samūhattā vibhaṅgo viya. Te pana kathanti? Khandhānaṃ pakāsanato dīpanato. Khandhāti cettha pabbajjādivinayakammasaṅkhātā, cārittavārittasiṅkhaṇḍapadasaṅkhātā ca paññattiyo adhippetā. Pabbajjādīni hi bhagavatā paññattattā “paññattiyo”ti vuccanti. Paññattiyañca khandha-saddo dissati “dārukkhandho aggikkhandho udakakkhandho”tiādīsu viya. Tesam paññattisaṅkhātānaṃ khandhānaṃ pakāsanato vaṇṇanato pabbajjakhandhakādayo vīsati “khandhakā”ti vuttā, avasāne dve taṃsadisattā velāya sadisattā sīlassa velāti vacanaṃ viya. Apica bhāgarāsatthatāpettha yujjate tesam paññattīnaṃ bhāgato ca rāsito ca vibhattattā. Kiṃ panetesam khandhakānaṃ anupubbakāraṇanti? Nāyaṃ pucchā sambhavati, aññathā vuttesupi tappasaṅgānatikkamanato. Atha vā pabbajjupāsampadāpubbaṅgamattā sāsanaṃ pavesanassa tadatthasaṅgahako mahākhandhako paṭhamam vutto. Kenāti ce? Dhammasaṅgāhakattherehi. Bhagavatā pana tattha tattha uppannavatthum paṭicca tathā tathā vuttāni, na iminā anukkamena. Therā pana taṃ taṃ payojanaṃ paṭicca samānājatike ekajjhaṃ katvā anukkamena sajjhāyimsu. Sesānaṃ payojanaṃ tattha tattheva āvi bhavissati.

Khandhakovidāti paññattibhāgarāsatṭhena nesam khandhatthakovidā, niruttiṭṭhapaṭisambhidāpārappattāti attho. Tesam anuttānatthānaṃ padānaṃ saṃvaṇṇanā. Kasmā panevaṃ visesanti? Tato sesabhāgā yuttā. Mātikāṭṭhupattiggahaṇampettha padabhājanīyaggahaṇeneva veditabbaṃ. Yehi atthā yesam padavisesānaṃ atthakathāyaṃ pakāsītā, tesam te padavisesa puna idha vadeyyāma, vaṇṇanāya pariyosānaṃ kadā bhava te te attheti vuttaṃ, taṃ tassa niddesena yujjati. Uttānā ceva yā pāḷi, tassā saṃvaṇṇanāya kinti vattabbaṃ? Na hi atthā uttānāti sambhavati. Adhippāyānusandhīhītiādivacanehipi taṃ vacanaṃ sambhavatīti ce? Na, atthaggahaṇena cettha padavisesānaṃ gahitattā. Te hi atthato anapetatthena, abhidhānatthena vā atthopacārena vā atthāti veditabbā. Saṃvaṇṇanāyoti saṃvaṇṇanā nāma avuttesu uhāpohakkamanidassanato “nayo”ti vutto.

1. Uruvelāti yathāvuttavālikarāsivasena laddhanāmakko gāmo, tasmā samīpatthe etaṃ bhummaṃ. Tathābhāvadassanatthaṃ “nājjā nerañjarāya tīre”tiādī vuttaṃ. Aññathā tasmim vālikarāsimhi viharatīti āpajjati, “uruvelam piṇḍāya pāvisīti yena uruvelasenānigamo”tiādivacanavirodho ca. Atthakathāyaṃ pana mūlakāraṇameva dassitaṃ. Tattha taṃ sandhāya vuttaṃ...pe... datṭhabboti nigamanavacanaṃ. Taṃ kimatthanti ce? Gāmaṃ sandhāya yathāvuttapadatthasambhavadassanatthaṃ. “So

pana gāmo tadupacārena evaṃ nāmaṃ labhatī”ti vacanaṃ pana avuttasiddhanti katvā na vuttanti veditabbaṃ, atha vā yassa “uruvelā”ti yathāvuttavālikarāsissa, tassa samīpagāmassapi nāmaṃ. Tattha āyasmā upālithero na idha gāmaṃ sandhāya “uruvelāyaṃ viharatī”ti āha gocaraḡāmapayojanābhāvato. Na hi bhagavā taṃ gāmaṃ gocaraṃ katvā tadā tattha vihāsi, tasmā ettha vālikarāsissa samīpe bodhirukkhamūle vihāraṃ sandhāya so evamāhāti dassetukāmo aṭṭhakathācariyo evamāhāti veditabbaṃ, tasmā bhagavato gāmato dūratāre araṇṇe abhisambodhidīpanena dutiyuppatthānaniyamaṃ tīhi padehi akāsi theroti veditabbaṃ, aññathā padattayavacanapayojanābhāvato. Tattha nadantā gacchatīti nadī. Nelañjalāyāti vattabbe la-kārassa ra-kāraṃ katvā “nerañjarāyā”ti vuttaṃ, kaddamasevālavirahitattā niddosajalāyāti attho, nīlajalāyāti tassā nāmaeva vā etaṃ.

Bodhirukkhamūleti ettha ca bodhi vuccati abhisambodho. So ca atthato bhagavato catutthamaggañāṇaṃ hoti “vimokkhanthikametaṃ nāma”nti paṭisambhidāvacanato. Kiñcāpi taṃ nāmakaraṇabhūtaṃ catutthaphalañāṇampi vattum sambhavati, kattabbakiccānaṃ pana karaṇato taṃ catutthamaggañāṇameva ettha bodhīti veditabbaṃ. Teneva pāḷiyaṃ “tatiyavijjāya āsavānaṃ khayañāyā”ti tadeva dassitaṃ. Aṭṭhakathāyaṃ pana “bojjhaṅgā”ti, “bodhipakkhiyā dhammā”ti ca. Tattha yasmā catūsu maggesu ñāṇaṃ “bodhī”ti vuccati, tasmā sāmāññato vattukāmatādhippāyavasena “bodhi vuccati catūsu maggesu ñāṇa”nti vuttaṃ idhādhippetañāṇassapi tadantogadhattā. Atha vā pāḷiyaṃ bhagavato ādimaggattayavacanassa vuttaṭṭhānābhāvā catutthamaggañāṇameva bhagavato uppannaṃ, na bhagavā sotāpannādibhāvaṃ patvā buddho jātoti samayanantarappasaṅganivāraṇatthaṃ “catūsū”ti vuttaṃ ādittayassa catutthaupanissayasambhavena bodhipariyāyasiddhito. “Puggalopi senāsanampi upanissayapaccayena paccayo”ti vacanato phalahetuko phalajanako rukkho phalarukkhoti viya bodhiheturukkho bodhirukkhoti veditabbo. Ettha “yasmā kevalaṃ bodhīti rukkhassapi nāmaṃ, tasmā bodhī”ti parato vuttaṃ. Nigrodhādirukkhato assa visesanavacanamaṃ pana tadaññabodhimūlappasaṅganivāraṇatthaṃ. Maggañāṇaṇhi kusalamūlattā bodhi ca taṃ mūlañcāti saṅkhyamaṃ labheyya. Paṭhamābhisambuddho nisīdatīti sambandho. Tena abhisambuddhādivasena saddhiṃ aṭṭhāhaṃ ekapallaṅkena nisinnabhāvaṃ dasseti. Ettha eka-saddo tassa nisajjāsāṅkhātassa pabbajjānuyogānurūpassa pallaṅkassa aññena iriyāpathena anantariyabhāvaṃ athassa akopitabhāvaṃ dasseti. Vimuttisukhanti ettha vimuttiyaṃ vā sukhanti na sambhavati. Pañcamajjhānikattā bhagavato phalasamāpattisaṅkhātā vimutti eva anuṇaṅhanaṭṭhena nibbānasukhanti vimuttisukhaṃ, taṃ samāpajjanena paṭisaṃvedī anubhavanto nisīdi. Veneyyakālānatikkamanato taṃ apekkhamāno nisīdi, na vimuttisukhasaṅgena.

Atha khoti adhikārantarārambhe nipātadvayaṃ. Tena vimuttisukhaṃ paṭisaṃvedayamāno na paṭiccasamuppādaṃ manasākāsi, kintu tato vuṭṭhāyāti dasseti. Paṭivedhavaseneva sumanasikatassa paṭiccasamuppādassa punappunaṃ manasikaraṇaṃ gambhīrattā assādaḡananato, na apubbanayadassanādhippāyato. Paccakkhabhūtasabbadhammattā bhagavato asammohato, paṭividdhassa visayato vā manasikaraṇaṃ pana vijitadesapaccavekkhaṇaṃ viya raṇṇo apubbaṃ pītiṃ janeti. Vuttañhi “amānusi ratī hoti, sammā dhammaṃ vipassato”ti. Rattiyā paṭhamaṃ yāmaṇti accantasamyogavasena upayogavacanamaṃ, tena tassa vikappanānattataṃ dasseti. Kiñcāpi “anulomapaṭilomaṃ manasākāsi”ti ekatova vuttaṃ, tathāpi iminā

anukkamenāti dassanattam “avijjāpaccayā”tiādi. Tattha ca kiñcāpi pavattimattapaccavekkhaṇā adhippetā katham paññāyatīti? Paṭhamabhāvāya, paṭilomamanasikaraṇam pana anulome paccayānam, paccayuppannānañca tathābhāvasāadhanattam. Yasmā avijjāya eva nirodhā saṅkhāranirodho, na aññathā, tasmā saṅkhāraṇam avijjā paccayo, tassā ca saṅkhārā phalanti dīpanato. Tathā nibbānapaccavekkhaṇāya anulomamanasikaraṇam kāraṇanirodhā phalanirodhasāadhanattam. Ettha ca anubhāvato nibbānam dassitam. Na hi tam avijjādinirodhamattanti. Tattha “yato khayam paccayānam aveđī”ti vacanena anulomo nādhippetoti siddham. Maggapaccavekkhaṇāya vattabham natthi, ubhayatthapi kiccatō, ārammaṇato ca tassa maggassa visayato ca tattha maggo dassito.

Tatthāha - “paṭiccasamuppādam paṭilomam manasākāsī”ti na yujjati, na hi paṭilomāpadesena niddiṭṭham nibbānam paṭiccasamuppādo bhavitumarahatīti? Vuccate - na, tadatthajānanato. Anulomapaṭilomanti hi bhāvanapumsakam. Anulomato, paṭilomato ca tam paṭiccasamuppādam manasākāsīti hi tattha attho. Aññathā nirodhassa paṭilomappasaṅgāpattiyevāpajjati. Paṭilome ca panetasmim anukkamaniyo anulome anukkamaniyamato siddhoti veditabham. Evaṃ sati paṭiccasamuppādassa paṭilomo nāma apaṭiccasamuppādoti siddham hoti. Tena vuttam atthakathāyam “nirodho hotīti anuppādo hotī”tiādi. Evaṃ sante pubbāparavirodho hoti. Katham? Paṭiccāti hi iminā phalassa paccayapariggahena, paccayānañca paccayāyattupagamanena tassa uppādābhimukhabhāvadīpanato asamuppādo na sambhavati, tasmā apaṭiccasamuppādoti evam ubhayapaṭikkhepena panassa paṭilomatā veditabbāti eke. Tam ayuttam tassa anulomabhāvaniyamanato, atthāsisayābhāvato, tasmā appaṭiccasamuppādo tassa paṭilomoti veditabham. Teneva bhagavatā pāliyam paccayapaccayuppannanirodho vutto. Tattha hi “avijjāya tveva asesavirāganirodhā”ti evam paccayassa samucchinna paccayabhāvavasena paccayanirodham, phalassa paccayapaṭiggahābhāvavasena paccayuppannanirodhañca dīpeti. Duvidho pāliyam nirodho atthato anuppādo nāma hotīti katvā atthakathāyam “nirodho hotīti anuppādo hotī”ti vuttam. Evaṃ sante nibbānam paccayapaccayuppannānam nirodhamattanti āpajjatīti ce? Na, tassānubhāvadīpanādhippāyato. Veditavelāyanti manasikatavelāyanti attho, aññathā tato pubbe aviditappasaṅgato.

Jhāyatoti ettha kāmam lakkhaṇūpanijjhānena jhāyato bodhipakkhiyadhammā pātubhavanti, catuvariyasaccadhammā vā pakāsanti, tathāpi pubbabhāge samathādiyānikavibhāgadassanattam ārammaṇūpanijjhānaggahaṇam. Catusaccadhammaggaṇam kāmam anulomapaṭiccasamuppādadassanādhikārena virujjhati, tathāpi “yo dukkham parijānāti, so samudayaṃ pajahatī”ti laddhivasena katanti veditabham.

2. “Paccayakkhayassā”ti kiccapariyāyavasena vuttam. Tena paccayanibbānam, tadupanissayanibbānañcāti duvidham nibbānam dassitam hotīti. Kāmañca tam na kevalam paccayakkhayamattam karoti, atha kho paccayuppannakkhayampi karoti. Yato ubhinnaṃpi nirodho dassito, tathāpi hetunirodhā phalanirodhoti katvā “paccayakkhayassā”ti vuttam. Vuttappakārā dhammāti ettha catusaccaggahaṇam paṭhamagāthāyam vuttanayavipallāsena katanti veditabham.

3. Samudayanirodhasaṅkhāto atthoti ettha samudayo kiccavasena, nirodho ārammaṇakiriyāya. Etena dvippakārā nirodhā dassitā honti tassa anubhāvassa

vasenāti attho. Yasmā pallaṅkābhujitaṭṭhānañca “pallaṅko”ti vuccati, tasmā phalādhigamaṭṭhānaṃ “pallaṅka”nti vuttaṃ.

Ajapālakathāvaṇṇanā

4. Sammodīti hitakāmatāya bhagavā tena brāhmaṇena saddhiṃ sammodi. Vedehi antanti ettha nibbānaṃ anto nāma. Vedānaṃ vā antaṃ gatattāti ettha arahattaṃ. Tattha paṭhamena vedantaṃ yasmā, tasmā eva vusitabrahmacariyo. Dutiyena vedantaṃ yasmā, tasmā vusitabrahmacariyoti evaṃ yojanā kātābbā. Kiñcāpi brāhmaṇassa catusaccayuttaṃ atthato vuttaṃ, udānagāthāyaṃ vuttapaṭivedhābhāvaṃ sandhāya “dhammacakkappavattana”nti vuccatīti parihāro.

Ajapālakathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

Mucalindakathāvaṇṇanā

5. Mucalindavatthumhi etamatthanti idāni vattabbamatthaṃ sandhāya vuttaṃ. Taṃ vivekanti upadhivivekaṃ. “Abyāpajjaṃ sukhaṃ loke”ti iminā paṭhamamaggaṃ dasseti tena sattesu mārāṇavasena uppajjanakabyāpādappahānasiddhito. “Pāṇabhūtesu saṃyamo”ti iminā dutiyamaggaṃ dasseti. Maggī hi puggalo avasiṭṭhabyāpādatanuttavasena pāṇabhūtesu saṃyato hoti vihiṃsādhippāyābhāvato. Evaṃ cattāro hi maggā anukkamenāpi gahitā honti.

Mucalindakathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

Rājāyatanakathāvaṇṇanā

6. Rājāyatanaṃ pātali. “Catuddisā āgantvā”ti pāṭhaseso. Mukhavaṭṭiyaṃ kirassa dinnānaṃ catunnampi lekhāparicchedo atthi, te vāṇijā devatāya gāravadassanena bhagavato rūpakāyadassanena pasannattā saraṇaṃ aggahesuṃ. Devatāya “bhagavā rājāyatanaṃ paṭhamābhisaṃbuddho”ti vacanaṃ sutvā sāvakaśaṅghābhāvaṃ, abhisambuddhadhammasabbhāvañca jāniṃsūti veditabbaṃ. Jānantīti buddhāti sambandho.

Rājāyatanakathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

Brahmayācanakathāvaṇṇanā

7. Adhigato kho myāyantiādimhi dhammoti catusaccadhammo, gambhīrattā duddaso. Duddasattā duranubodho. Santoti nibbuto. Paṇītoti atappako. Idaṃ dvayaṃ lokuttarameva sandhāya vuttaṃ. Atakkāvacaroti takkena ākāraparivitakkena ogāhitabbo na hoti, ñāṇeneva avacaritabboti attho. Paṇḍitavedanīyoti sammāpaṭipadaṃ paṭipannehi paṇḍitehi vedanīyo. Sabbasaṅkhārasamathotiādi sabbam nibbānameva. Tañhi phalūpacārena ekampi samānaṃ tathā tathā vuccati. Rāmāti pajā. Anu anu acchariyā anacchariyā. Tesam bhagavato pubbhāgaṭipadaṃ sutapubbānaṃ, dhammassa vā gambhīrabhāvaṃ adhigatapubbānaṃ. Kiñcāpi bhagavato cattāropi maggā sukhappaṭipadā, tathāpi bodhisattapaṭipadaṃ sandhāya “kicchena me”ti vuttaṃ. “Pakāsitaṃ pakāsitu”nti ubhayathāpi pāṭho. Paretehi yuttehi. Rāgarattāti kāmarāgadiṭṭhirāgehi rattā. Attaniccādigāhakā na dakkhanti na passissanti.

8. Sahaṃpati kira “nassati vata bho loko”ti imaṃ saddaṃ tathā nicchāreti, yathā dasasahassilokadhātubrahmāno sutvā sannipatiṃsu. Paññāmaye akkhiṃhi santānānusayitavasena appaṃ parittaṃ rāgādirajaṃ etesaṃ, evaṃsabhāvāti apparajakkhajātikā. Assavanatāti assavanatāya.

Samalehi satthārehi. Apāpuretanti vivara etaṃ. Amatassa dvāranti ariyamaggaṃ, catusaccadhammaṃ vā. Vijjattayacatumaggaññehi punappunaṃ buddhaṃ paṭividdhaṃ. Seleti silāmaye. Vigatarajattā sukhadassanayogge ito ca etto ca āgantvā yathā ṭhito cakkhumā puriso samantato janataṃ passeyya. Tvampi sumedha sundarapañña sabbaññutaññādhigamāya samantacakkhu. Sabbakilesasaṅgāmānaṃ vijitattā vijitasaṅgāma. Jātikantārādinittaraṇatthaṃ veneyyajanasaṭṭhavāhanasamatthātāya satthavāha. Kāmacchandainassa abhāvato aṇaṇa.

9. Buddhacakkhunā indriyaparopariyattaññāna ca āsayānusayaññāna ca. Imesañhi dvinnāṃ ñāṇānaṃ “buddhacakkhū”ti nāmaṃ. Uppaliniyanti uppalavane. Evaṃ sesesupi. Anto nimuggaposīnīti yāni anto nimuggāneva posiyanti, tattha yāni udakaṃ accuggamma ṭhitāni, tāni sūriyaraṃsisamphassaṃ āgamayamānāni ṭhitāni ajja pupphanakāni. Yāni samodakaṃ ṭhitāni, tāni sve pupphanakāni. Yāni udakānuggatāni, tāni tatiyadivase pupphanakāni. Udakā pana anuggatāni aññānīpi sarogauppalādīni nāma honti. Yāni neva pupphissanti macchakacchapabhakkhāneva bhavissanti, tāni pālīnāruḥhāni, āharitvā pana dīpetabbāni. Etehi ugghaṭṭitaññū vipaṇcitaññū neyyo padaparamoti cattāro puggalā yojetabbā. Paccabhāsīti pati abhāsī.

Apārutāti vivaṭā. Pacchimassa padadvayassa ayamatto. Ahañhi attano paṇaṃ supavattampi imaṃ paṇitaṃ uttamaṃ dhammaṃ kāyavācākilamathasaññī hutvā nābhāsī.

Brahmayācanakathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

Pañcavaggiyakathāvaṇṇanā

10. Idāni pana sabbo jano saddhābhājanaṃ upanetu, pūressāmi nesaṃ saṅkappanti. Apparajakkhajātikoti samāpattiyā vikkhambhitakilesattā nikkilesajātiko. Ājānissatīti ce na niṭṭhānamakāṃsu dhammasaṅgāhakā te vinayakkamaññā, ahaṃ deseyyaṃ paṭivijjhissatīti adhippāyo, “muddhāpi tassa vipateyyā”ti ettha viya abhūtaparikappo kireso. Loke tassa adhimuttabhāvadīpanatthañhi idaṃ vacanaṃ attano tadupadesena aviditabhāvadīpanatthaṃ. Tassa anantevāsikabhāvadīpanatthanti evamādīni panettha payoanāni. Bhagavatopi kho ñāṇanti sabbaññutaññānaṃ tassa maraṇārammaṇaṃ uppajji. Tena tato pubbe tassa satī dhammadesanāya khippaṃ jānanabhāvārammaṇanti dīpeti. Paropadesato ajānitvā paccakkhato maraṇasacchikiriyampi dasseti. Buddhānampi anekaññāsamodhānābhāvato suvuttametaṃ. Cittapubbikā hi cittappavatti, aññathā navasattapātubhāvappasaṅgo. Sabbadhammānaṃ ekato gahaṇe viruddhakālānaṃ ekato jānanappasaṅgo. Tato ekaññānaṃ vitathabhāvappattidoso, tasmā sabbassa vinānekaññāsamodhānaṃ āpajjitadhammesu appaṭihataññānavantattā pana sabbaññū eva bhagavāti veditabbaṃ, na sabbakālaṃ ekato. Ālārādīnaṃ maraṇājānanatoti ce? Na, tassa jānanena puthujjanassāpi sabbaññūtāpattippasaṅgato. Yadābhāvena yadābhāvo tabbhāvena tassābhāvappasaṅgo loke siddhoti. “Bhagavatopi kho ñāṇaṃ udapādī”ti

vacanato tassa marañajānanam siddhanti katvā bhavam mateneva bhagavā sabbaññūti siddham na devatārocanato pubbe ajānanatoti ce? Na, visesaṃ pariggahetvā antarā pajānato, devatāya sabbaññubhāvappattidosato ca. Na hi so kassaci vacanena aññāsīti.

Apica kimidaṃ tattha jānanam nāma tadārammaṇaññupattīti ce? Na, loke sabbaññuno accantābhāvappasaṅgato. Sādhikā hi mayā ekaññakkhaṇe sabbaṃ ñāṇam, tadanñesañca tadanñāṇupattīti. Apica sabbaññuno sabbadhammavisaye ñāṇapaccupaṭṭhānasiddhi tassa ñāṇassa attanāva attano avisayoti ce? Na, hetunidassanānupattito. Apica “bhagavatopi kho ñāṇam udapādī”ti ettha visesavacanam atthi. Yena devatārocanuttarakārameva bhagavato ñāṇam udapādīti paññāyati. Na hi vacanapubbāpariyabhāvamattena tadatthapubbāpariyatā hoti, tasmā ayuttametam. Abhidosa kālamkatoti paṭhamayāme kālamkato. “Majjhima yāme”tipi vadanti. Ubhayatthapi mahājāniyo. Sattadivasabbhantare, ekadivasabbhantare ca pabbabbamaggaphalato parihīnattā mahatī jāni assāti mahājāni. Tesu hi dvīsu ālāro ākiñcaññāyatanabhāve nibbatto, udako bhavagge, tasmā nesaṃ dhammadeśanāya akkhaṇe nibbattabhāvaṃ sandhāya bhagavā evaṃ cintesi, na ito manussalokato cutibhāvaṃ sandhāyāti veditabbaṃ. Abuddhaveneyyatañca sandhāyāti no takko, aññathā anīṭṭhappasaṅgoti ācariyo.

Bodhisattassa jātakāle supinapaṭiggāhakā ceva lakkhaṇapariggāhakā ca aṭṭha brāhmaṇā. Tesu tayo dvidhā byākariṃsu “imehi lakkhaṇehi samannāgato agāraṃ ajjhāvasanto rājā hoti cakkavatti, pabbajanto buddho”ti. Pañca brāhmaṇā “agāre na tiṭṭhati, buddhova hoti”ti ekaṃsabyākaraṇāva ahesuṃ. Tesu purimā tayo yathāmantapāraṃ gatā. Ime pana mantapāraṃ atikkamantā attanā laddhaṃ puññamahattaṃ vissajjetvā bodhisattaṃ uddissa puretārameva pabbajiṃsu. Ime sandhāya vuttaṃ “pañcavaggiyā”ti. “Tesaṃ puttā”tipi vadanti, taṃ aṭṭhakathāyaṃ paṭikkhittaṃ. Kasmā panettha bhagavā “bahūpakārā kho me”ti cintesi. Kiṃ upakārakānaṃ eva esa dhammaṃ deseti, itaresaṃ na desetīti? No na deseti. Upakārānussaraṇamattakeneva vuttanti aṭṭhakathānayo. Attano kataññukatavedibhāvappakāsanatthaṃ, kataññutādipasaṃsanatthaṃ, paresaṃ kataññubhāvādiniyojanatthaṃ, khippajānanappasaṅganivāraṇatthaṃ.

11. Antarā ca gayam antarā ca bodhinti gayāya ca bodhiyā ca majjhe tigāvutantare ṭhāne. Bodhimaṇḍato hi gayā tīṇi gāvutāni. Bārāṇasinagaraṃ aṭṭhārasa yojanāni. Upako pana bodhimaṇḍassa ca gayāya ca antare bhagavantaṃ addasa. Antarā-saddena pana yuttattā upayogavacanam kataṃ. Īdisesu ca ṭhānesu akkharacintakā ekameva antarāsaddam payujjanti, so dutiyapadehi yojetabbo. Ayojyamāne pana upayogavacanam na pāpuṇāti. Idha pana yojetvāva vuttoti.

Sabbābhibhūti sabbaṃ tebhūmakadhammaṃ abhibhavitvā ṭhito. Taṇhakkhayeti nibbāne. Vimuttoti ārammaṇato vimutto. Natthi me paṭipuggaloti mayham paṭipuggalo nāma natthi, asadisoti attho, mama sabbaññubhāve dosaṃ dassetvā loke ṭhātuṃ asamatthātāya mama paccatthikapuggalo vā natthīti attho. Āhañchaṃ amatadundubhinti dhammacakkhupaṭilābhāya amatabheriṃ paharissāmīti gacchāmi.

Arahasi anantajino bhavituṃ yutto tvanti attho. Idampi attano satthunāmaṃ. Hupeyyāsīti āvuso evampi nāma bhaveyya. Pakkāmīti vaṅkahārajanapadaṃ nāma agamāsi. Bhagavāpi “tattha tassa migaluddakassa dhītuyā cāpāya ukkaṇṭhitvā puna

āgantvā anāgāmī ayaṃ bhavissatī”ti upanissayasampattiṃ disvā tena saddhiṃ ālapi.
So ca tathevāgantvā pabbajitvā anāgāmī hutvā anukkamena kālaṃ katvā aviheṣu
upapajjitvā arahattaṃ pāpuṇi.

12. Saṅṭhapesunti katikaṃ akaṃsu. Padhānavibbhantoti padhānato bhaṭṭho parihīno.
“Abhijānātha nu bhāsita meta”nti, “vācaṃ bhāsita meva”nti ca evarūpaṃ kañci
vacanabhedam akāsīti adhippāyo. Bhagavantaṃ sussūsiṃsūti bhagavato vacanaṃ
sotukāmā ahesuṃ. Aññāti aññāya, jānitunti attho.

13. Atha kimatthaṃ āmañtesīti? Tatopi suṭṭhutaṃ paṭijānanatthaṃ, dhammassa
abhibhāriyadullabhabhāvadīpanatthaṃ, akkharavikkhepanivāraṇatthañca. Tattha
dvemeti antadvaya vacanaṃ aññesampi tadantogadhabhāvato. Apica yojanāvasena.
Taṇhāvijjāti hi saṃsārapavattiyā sīsabhūtā dve kilesā. Te ca
samathavipassanānaṃ paṭipakkhabhūtattā antā nāma. Tesu taṇhāvasena
kāmasukhallikānuyogaṃ bhajanto samathaṃ parihāpeti bālo, tathā avijjāvasena
attakilamathānuyogaṃ bhajanto gacchanto vipassananti na sakkā ubho dve ante
appahāya amataṃ adhigantunti evaṃ vuttā. Apica
līnuddhaccapahānadassanametam. Līno hi nikkhattavīriyārambho kāmasukhañca
bhajati, itaro accāraddhavīriyo attakilamathaṃ. Ubhopi te vīriyasamatāya
paṭipakkhattā antā nāma. Apica tisso sāsane paṭipadā vuttā āgāḷhā, nijjhāmā,
majjhīmā ca. Tattha āgāḷhā “pāṇātipātī hoti, natthi kāmesu doso”ti evamādikā.
Nijjhāmā “acelako hoti, muttācāro”ti evamādikā, majjhīmā “ayameva ariyo
aṭṭhaṅgiko maggo”ti evamādikā. Tattha kāmasukhallikānuyogo āgāḷhā nāma
paṭipadā hoti sabbākusalamūlattā. Attakilamathānuyogo nijjhāmā nāma
attajjhāpanato. Ubhopete majjhīmāya paṭipadāya paṭipakkhabhūtattā antā nāma,
tasmā imeva sandhāya dvemeti. Kimatthaṃ bhagavā “pabbajitena na sevitaḃbā”ti
pabbajite eva adhikaroti, na gahaṭṭheti? Pabbajitānaṃ tadadhimuttattā,
sukhaparivajjanasamatthatāya, tadadhikatattā ca pabbajitā ettha adhikatā, na
gahaṭṭhā. Yadi evaṃ kimatthaṃ kāmasukhallikānuyogamāha, nanu te pakatīyāpi
kāmapariccāgaṃ katvā taṃ nissaraṇatthaṃ pabbajitāti? Na, tesam
antadvayanissitattā. Te hi idha loke kāmena visuddhimicchanti
attakilamathānuyogamanuyuttā tasseeva tapassa phalena pecca dibbe kāme
āsīsamānā daḷhataṃ kāmasukhallikānuyogamanuyuttāti veditabba. Antattho pana
idha kucchitaṭṭhena veditabbo “antamidaṃ, bhikkhave, jīvikānaṃ, yadidaṃ
piṇḍolya”ntiādīsu viya.

Yo cāyaṃ kāmesu kāmasukhallikānuyogoti ettha kāmesūti vatthukāmo adhippeto,
dutiyo kilesakāmo. Taṃsampaṃyuttasukhamettha kāmasukhaṃ nāma. Tena
vipākasukhassa niravajjabhāvaṃ dīpetīti. Allīyanaṃ nāma tadabhinandanā. Anuyogo
nāma bhavantare tadanuyogapatthanā. Hānabhāgiyakarattā kusalapakkhassa,
hīnapuggalabhāvitattā, hīnadhātupabhavattā ca lāmakatṭhena hīno.
Gāmanivāsisattadhammattā gammo. Puthujjanasādhāraṇattā pothujjaniko. Anariyoti
ariyānaṃ anadhippetattā, ariyadhammapaṭipakkhattā, anariyakarattā,
anariyadhammattā, anariyāciṇṇattā ca veditabbo.
Anatthasaṅkhātasamārabhayāvahattā, anattaphalanibbattakattā ca
anatthasaṃhito. Attano kevalaṃ khedūpagamo attakilamatho nāma. So
diṭṭhigatapubbakattatapaṇukkamakiriyāvisesaṃ nissāya pavattati, tassa diṭṭhivasena
anuyogo attakilamathānuyogo nāma. Attaviyogavittāparissamattā,
anupāyapavattattā sampajjamāno migayonigoyonikukkurayonisūkarayonīsu pātāyati.

Vipaccamāno narakam netīti anattasamphito. Ete tvāti ete tu. Tathāgatenāti attānaṃ avitathāgamaṇaṃ āvi karoti, tenetaṃ dasseti “na mayā parivittakkitamattena vittakkitā, kintu mayā tathāgateneva satā abhisambodhiññāna abhisambuddho”ti. Cakkhukaraṇītiādīhi pana tameva paṭipadaṃ thometi. Bhesajjaṃ āturassa viya “cakkhukaraṇī”ti iminā ñāṇacakkhuvisodhanaṃ vuttaṃ. Ñāṇakaraṇīti iminā andhakāra vidhanaṃ vuttaṃ. Upasamāyāti kilesapariḷāhapaṭippassaddhi vuttā. Abhiññāyāti saccapaṭivedhanaṃ vuttaṃ. Sambodhāyāti saccapaṭivijjhaṇaṃ vuttaṃ. Nibbānāyāti sopādisesanibbānadhātuyā anupādisesanibbānadhātuyāti evaṃ yathāsambhavaṃ yojetvā kathetabbaṃ.

14. Kasmā panettha bhagavā aññattha viya anupubbim kathaṃ akathetvā paṭhamameva asevitabbamantadvayaṃ vatvā majjhimapaṭipadaṃ desesīti? Attādimicchābhīmānanivāraṇatthaṃ, kummaggapaṭipattinivāraṇatthañca antadvaya vajjanaṃ vatvā attano visesādhigama dīpananayena abāhullikā dibhā vadassanattaṃ, tesañca majjhimapaṭipadā dīpanena tattha anuyojanattaṃ pacchā sammāpaṭipadaṃ desesi, tato tassa majjhimapaṭipadā saṅkhātassa ariyamaggassa visaya dassanattaṃ catusaccadhammaṃ saṅkhepavittā ravasena desetukāmo “idaṃ kho pana, bhikkhave, dukkha”nti ādimāha, ayamettha anusandhi. “Idaṃ dukkhaṃ ariyasaccanti me, bhikkhave”ti ādi suttānusandhipaka āsanattaṃ ayamanukkamo veditabbo. Yathāvuttaṃ paṭipadaṃ sutvā kira koṇḍañño āha “kathaṃ bhagavatā vuttapaṭipadāya uppatti siyā. Ayañhi paṭipadā kilesānaṃ anuppattiyā sati sambhavati, na aññathā. Kilesānañca yadi lobhato uppatti khuppi pāsānaṃ viya, tadāsevanāya anuppatti siyā, tadavatthussa vā tesaṃ uppatti. Tadavatthuviparītakāyakilamathāsevanāya anuppatti siyā. Ubhopenā bhagavatā ‘antā’ti vuttā, tasmā kathaṃ panetissāya sammāpaṭipadāya uppatti sambhaveyyā”ti. Bhagavā āha anupāyāsevanato. Kathanti ce? -

“Saṃsāramūlato ñāṇaṃ, tañca ñāṇā pahiyati;
Jīvite sati taṃ hoti, tañca jīvitasādhane.

“Tasmā ñāṇāya medhāvī, rakkhe jīvitamattano;
Ñāṇasādhana bhūtañca, sīlañca paripālaye.

“Jīvitañca yathā loke, bhinne kāye na vijjati;
Tatheva bhinnasīlassa, natthi ñāṇassa sambhavo.

“Tasmā āyuñca sīlañca, ñāṇatthaṃ rakkhatā satā;
Sevitabbā na kāmāpi, nāpi kāyavināsanā.

“Kāmesu gedhamupagamma hino gammañca,
Accuddhano kilamathaṃ gamupeti mūlho;
Yo majjhimam paṭipadaṃ paramaṃ upeti,
So khippameva labhate paramaṃ vimokkha”nti.

Sutvā tadetaṃ sugatassa vākyam,
Paññaṃ munī so sutajaṃ labhitvā;
Cintāmayam ñāṇa pavesamāno,
Ucchindayaṃ pañhamimaṃ apucchi.

“Nibbedhapadaṭṭhānaṃ pahāya ghoram,
Tapaṃ kathamivāti so tvaṃ;
Brūhi tadeva hoti bhikkhu cara,
Virāgamupayāti ca dukkhasaccassa;
Dassaneneva dukkhānubhavanā,
Tamhi dosassa paccayo”ti.

Sutvāva koṇḍañño munivacanaṃ,
Vuṭṭhāya haṭṭho sahasā avoca;
“Udāhara tvaṃ bhagavā mametaṃ,
Bhikkhu yathā passati dukkhasacca”nti.

Cintāmayissa paññāparipuṇṇā bhāvanāmayipaññāsampatti jānitabbā imehi iti bhagavā suttamidamāhāti kira. Kasmā bhagavā koṇḍaññaṃ purimameva saccadesanaṃ avaḍḍhetvā attano adhigatakkamamāhāti? Nāhaṃ kassaci āgamaṃ desemi, apica kho sayameva evamadhigatomhīti dassanatthaṃ. Tattha “pubbe ananussutesu dhammesū”ti iminā idaṃ atthadvayaṃ dasseti, na mayā ālāro, udakato vā ayaṃ dhammo suto, kintu pubbe ananussutesveva ñāṇaṃ me udapādīti majjhimāya paṭipadāya ānubhāvaṃ pakāseti. Apica yasmā evaṃ paṭipanno vināpi paropadesena ariyasaccāni passati, tasmā kathaṃ tumheva mamāpadesena na passathāti.

15. Cakkhūtiādīni pañca padāni ñāṇavevacanāneva. Ñāṇaṃhi saccānaṃ ālocanato cakkhubhūtatthajānanato ñāṇaṃ. Pakārehi jānanato paññā. Kilesavidāraṇato, vijjanato ca vijjā. Saccacchādatamavināsanato, tesāṃ gatikoṭipakāsanato ālokoti veditabbaṃ. Tattha paṭhamena parivaṭṭena saccānaṃ aññamaññaṃ asaṅkarato ṭhapanapaññaṃ dasseti, dutiyena tesāṃ kattabbākāraparicchindanapaññaṃ, tatiyena saccesu ñāṇakiccasanniṭṭhānaṃ dasseti.

16. Yāvakīvañcāti dvīhi padehi yāvaicceva vuttaṃ hoti “iti cittamano”tiādi viya. Rāgādīhi akuppatāya akuppā vimutti. Veyyākaraṇanti dhammadesanā. Sā hi dhammānaṃ byākaraṇato pakāsanato “veyyākaraṇa”nti vuccati. Virajaṃ vītamalanti ettha virajaṃ visamahetuvādavigamato. Vītamalaṃ ahētukavādavigamato. Virajaṃ sassatadiṭṭhippahānato. Vītamalaṃ ucchedadiṭṭhippahānato. Virajaṃ pariyuṭṭhānappahānato. Vītamalaṃ anusayappahānato. Dhammacakkhūti dhammamattadassanaṃ, na tattha satto vā jīvo vā kārako vā vedako vāti, tenevāha “yaṃ kiñci samudayadhammaṃ, sabbantaṃ nirodhadhamma”nti. Idañhi tassa dhammacakkhussa uppattiākāradassanatthaṃ vuttaṃ. Tañhi nirodhaṃ ārammaṇaṃ katvā kiccavasena eva saṅkhatam paṭivijjhantaṃ uppajjati.

17. Dhammacakkanti ettha desanāññaṃ adhippetam, paṭivedhaññañca labbhateva. Ettha kimatthaṃ devā saddamanussāvesunti? Nānādiṭṭhigatandhakāraavidhamanato laddhālokattā, apāyabhayasamatikkamanato assāsaṃ pattattā, devakāyavimānadassanato pītipāmojjacalitattā cāti evamādinettha kāraṇāni vadanti. Pathavikampanamahāsaddapātubhāvo ca dhammatāvaseneva hotīti eke. Devatānaṃ kīṭitukāmatāya pathavikampo. Bahuno devasaṅghassa sannipātato, bhagavato sarīrappabhājālavisañjanato cāti ekacce.

18. Pabbajjupasampadāvisesanti attho. Tattha iti-saddo tassa ehibhikkhūpasampadāpaṭilābhanimittavacanapariyosānadassano. Tadavasāno hi tassa bhikkhubhāvo. Svākkhātotiādi “ehī”ti āmantanāya payoanadassanavacanam. “Ehibhikkhū”ti bhagavā avoca “svākkhāto dhammo cara...pe... kiriyāyā”ti ca avocāti padasambandho. Tattha cara brahmacariyanti avasiṭṭham maggattayabrahmacariyam samadhigaccha. Kimattham? Sammādukkhassantakiriyāyāti attho. “Ehibhikkhū”ti iminā bhagavato vacanena nipphannattā kāraṇūpacārena “ehibhikkhūpasampadā”ti vuttā. Sāva tassāyasmato yāvajīvam upasampadā ahoṣīti attho. Tena tassā upasampadāya sikkhāpaccakkhātādinā vicchedā vā tadaññāya upasampadāya kiccaṃ vā natthīti idamatthadvayam aṭṭhakathāyam dasseti. Aṭṭhannampi upasampadānam ehibhikkhuovādapaṭiggahaṇapañhabyākaraṇagarudhammapaṭiggahaṇūpasampadānam catunnam aññatarāya upasampannassa antarā vicchedo vā tadaññūpasampadāya kiccaṃ vā natthi, itarassatthīti. Nikāyantarikā panāhu “buddhapacceka buddhānam niyāmokkantisāṅkhātāya upasampadāya ñatticatutthakammupasampadañca dasavaggapañcavaggakaraṇīyavasena dvidhā bhinditvā dasavidhopasampadā”ti. Kā panettha atthato upasampadā nāmāti? Tadadhigatakiriyāvasena nibbattiyā asekkhā tadadhivāsanacetanāya paribhāvitapañcakkhandhikā ajjhattasantati. Kā panettha paribhāvanā nāma? Tabbipakkhadhammajjhācāraviruddhabhāvo, tassa pattiyā tāya paribhāvanāya vasena katthaci “samannāgato”ti vuccati. Yathāha “lobhena samannāgato, bhikkhave, abhabbo cattāri satipaṭṭhānāni bhāvetu”ntiādi. Etthāhu nikāyantarikā “yathāvuttāya upasampadāya pattisaṅkhāto cittavippayutto saṅkhārakkhandhapariyāpanno dhammo atthi, tassa santativasena pubbāpariyam uppajjamānassa yāva avicchedo, tāva upasampannoti, aññathā tato dhammantaruppattikkhaṇe tassa upasampannassa anupasampannabhāvappasaṅgo āpajjati”ti. Te vattabbā “suttaṃ āharathā”ti. Te ce vadeyyum “yo tesam dasannam asekkhānam dhammānam upādāya paṭilābhasamannāgamo ariyo hoti vippahīnoti evamādīni no suttāni”ti. Evaṃ sati asantadhammehi, parasattehi ca samannāgamadosappasaṅgo nesaṃ pāpuṇāti. Kimkāraṇam? Suttasambhavato. Yathāha - “rājā, bhikkhave, cakkavattī sattahi ratanehi samannāgato hoti”ti vitthāro. Vasibhāvo tattha samannāgatasaddena vutto. Tassahitesu ratanesu vasibhāvo kāmacāro atthīti ce? Ettha vasibhāvo samannāgamasaddena vutto, aññattha pattisaṅkhāto, tam dhammantaranti. Kimettha visesakāraṇam? Natthi ca, tasmā yathāvuttalakkaṇāva upasampadā. Ayameva nayo pabbajjādīsipi netabbo.

19. Kiñcāpi vappattherassa pāṭipadadivase...pe... assajittherassa catutthiyanti evaṃ nānādivasesu pāṭekkam dhammacakkhum udapādi, tathāpi ovādasāmañña vappabhaddiyānam, mahānāmaassajīnañcettha ekato vuttanti veditabbaṃ.

20. “Rūpaṃ, bhikkhave, anattā”ti kimattham āditova anattalakkaṇam dīpetīti? Tesam puthujjanakālepi itaralakkaṇadvayassa pākaṭattā. Te hi manāpānam kāmānam aniccatādasanena samviggā pabbajimsūti aniccalakkaṇam tāva nesaṃ ekadesena pākaṭam, pabbajitānañca attakilamathānuyogato kāyikadukkham, tañca mānasassa paccayoti mānasikadukkañca pākaṭam, tasmā tadubhayaṃ vajjitvā anattalakkaṇameva dīpetum ārabhi. Tañca dīpento dukkhalakkaṇeneva dīpetum “rūpañca hidaṃ, bhikkhave, attā abhavissā”tiādimāha. Kimatthanti? Aniccalakkaṇatopi tesam dukkhalakkaṇassa suṭṭhutam pākaṭattā. Tesañhi attakilamathānuyogamanuyuttattā, tapparāyaṇabhāvato ca dukkhalakkaṇam suṭṭhu

pākaṭaṃ, tasmā tena tāva suṭṭhu pākaṭena anattalakkaṇaṃ dīpetvā puna tadeva tadubhayenāpi dīpetuṃ “taṃ kiṃ maññaṭha, bhikkhave, rūpaṃ niccaṃ vā aniccaṃ vā”ti vakkhati. Kallaṃ nūti yuttaṃ nu. Etaṃ mamāti taṇhāggāho. Esohamasmīti mānaggāho. Eso me attāti diṭṭhiggāho. Taṇhāggāho cettha aṭṭhasatataṇhāvicaritavasena, mānaggāho navavidhamānavasena, diṭṭhiggāho dvāsaṭṭhidiṭṭhivasena veditabbo.

Pañcavaggiyakathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

Pabbajjākathāvaṇṇanā

25. Yena samayena bhagavā pañcavaggiye pañcamiyaṃ arahatte patiṭṭhāpetvā sattamiyaṃ nālakattherassa nālakapaṭipadaṃ ācikkhitvā bhaddapadapuṇṇamāyaṃ yasassa indriyānaṃ paripakkabhāvaṃ ñatvā taṃ udikkhanto bārāṇasiyaṃ vihāsi, tena samayena yaso nāmāti sambandho. Tassa kira uppattito paṭṭhāya tassa kulassa kittisaddasaṅkhāto, parijanasaṅkhāto vā yaso visesato pavaḍḍhati. Tena tassa mātāpitāro evaṃ nāmamakaṃsu. “Sukhumālo”tiādi kimatthaṃ āyasmatā upālīttherena vuttanti? Pacchimajanassa nekkhamme samussāhanajananatthaṃ. Evaṃ uttamabhogasamappitānampi uttamesu bhogesu appamattakenāpi asubhanimittena vitajjetvā kālākālaṃ agaṇetvā vivekābhiraṭṭhiyā mahantaṃ bhogakkhandhaṃ tiṇaṃ viya pahāya gehato nikkhamanā ahosi, kassa panaññaṃ na siyāti adhippāyo. Samaṅgībhūtaṃ tehi ekattaṃ upagatassa, avivittassāti attho. Niddā okkamīti manāpesupi visayesu pavattiṃ nivāretvā tassa cittaṃ atikkamitvā abhibhavitvā attano vasaṃ upanesīti attho. Sabbarattiyo cāti tayopi yāme. Tena parijanassa vikāradassane kāraṇaṃ dasseti. Ratti-saddo panettha kāle sūriyābhāve, yāme ca pavattatīti viññeyyo. Yāmevidha viññeyyo ticīvaravippavāse ca. Kaccheti kacchapasse. Kaṇṭheti kaṇṭhassa heṭṭhā. Mudiṅgassa hi upari kaṇṭhaṃ ṭhapetvā sayantiyā kaṇṭhe mudiṅgaṃ addasāti attho. Ālambaranti paṇavaṃ. Ubhatomukhassa tanukā dīghā. Vitthinnasamatalassa vāditassa etaṃ adhivacanaṃ. Vippalapantiyoti supinadassanādivasena asambandhapalāpaṃ vippalapantiyo. Susānaṃ maññeti susānaṃ viya addasa sakaṃ parijananti sambandho. Ādīnavoti asubhabhāvo. Nibbidāya cittaṃ saṇṭhātīti vimuccitukāmatāsaṅkhātāya ukkaṇṭhāya cittaṃ namīti attho. Udānaṃ udānesīti “īto paṭṭhāya imāhi itthīhi saha nāhaṃ bhavissāmī”ti attamanavācaṃ nicchāresi. Dve kira ākāra tassa pamādasuttaparijanadassane pākaṭā jātā kilesānaṃ balavabhāvo, asubhākārassa atioḷārikabhāvo ca. Evaṃ sati oḷārikatare ca asubhākāre kilesavasenāyaṃ sabbopi loko ettha pīḷito mucchito. Aho kilesā balavatarāti hi passato passato tassa dvepi te ākāra pākaṭā jātā, yenevamaṃvocaṭi.

“Suvaṇṇapādukāyo ārohitvā”ti etenassa nissaṅgatāya vissaṭṭhagamaṇaṃ dīpeti. So hi balavasaṃvegābhitunnahadayattā parijanassa pabodhe satipi attano gamananivāraṇasamatthabhāvaṃ asahamāno attānaṃ takkento vissaṭṭho agamāsi. Amanussāti devatā. Tā hi manussehi sugatipaṭivedhaññaṇasaṇṭhānādiguṇasāmaññaṇa “amanussā”ti vuccanti. Na hi asamānājātikā tiracchānādayo “abrāhmaṇā”ti vā “avasalā”ti vā vuccanti, kintu jātisabhāgatāya eva vasalādayo “abrāhmaṇā”ti vuccanti, evaṃ manussehi kenaci ākārena sabhāgatāya devatā “amanussā”ti vuttā. Aññaṭhā manussā na hontīti tiracchānagatāpi “amanussā”ti vattabbā bhavēyyuṃ.

26. Vanagahanam disvā “sumuttoham nagarato”ti pamuditattā bhagavato avidūre udānesi. Idam kho yasāti bhagavā nibbānam sandhāyāha. Tañhi tañhādikilesehi anupaddutam, anupasaṭṭhatañca dassanamattenāpi assādanānato. Dhammam desessāmīti yena tam nibbānam idha nisinnamattova tvaṃ adhigamissasīti adhippāyo. Kirāti assaddheyyaabyattiparihāsesu nipāto, idha abyattiyam. Suvaṇṇapādukāyo orohitvāti ca suvaṇṇapādukāhi otarivā. Nissakkatthe hi idam paccattavacanam. Tassa nisinnamattasseva aññam sammodanīyam katham akatvā anāmantetvā anupubbiṃ katham kathesi. Suparipakkindriyattā, paṭivedhakkhaṇānatikkamanattham anupaddutānupasaṭṭhatānam pāpakadhammadesanābhimukhacittattā, seṭṭhissa gahapatino acirāgamanadassanato ca. Kimattham bhagavā tassa suṭṭhutam saṃviggahadayassa bhavato muccitukāmassa bhavābhavūpāyānisamsakatham paṭhamameva kathesi? Sabbabhavādīnavadassanattham. So hi manussalokasseva upaddutaupasaṭṭhabhāvam addasa, na saggānanti kadāci saggalokam sukhato maññeyya. Tattha sukhasaññena nibbānābhimukham cittaṃ peseyyāti saggānampi ādīnavam dassetukāmatāya anupubbiṃ katham ārabhi. Ettha dānam, dānānisamsam, sīlānisamsaṃca kathento dānasīlakatham katheti nāma. Saggavaṇṇam kathento saggakatham katheti nāma. Tattha vatthukāmakilesakāmānam aniccatam, apasādatam, mahādīnavatañca kathento kāmānam ādīnavam, okāram, saṃkilesaṃca pakāseti. Nekkhamme tadabhāvato ca tamnissaraṇato ca tabbiparītam ānisamsam kathento nekkhamme ānisamsam pakāseti nāma. Tattha okāranti avakāram lāmakabhāvam. Saṃkilesanti saṃkilissanam bādhanam upatāpanam vāti attho. Kallacittam paññindriyassa ānubhāvena, diṭṭhiyogavicikicchāyogānam paññindriyena vihatattā. Muducittam satindriyasamāyogena, vihiṃsāsārambhādikilesapavesam nivāretvā cittamudutādikusalahammappavesanam karontam sahaṇātam cittaṃ mudum karoti. Samādhindriyassa ānubhāvena vinīvaraṇacittam. Tañhi visesato nīvaraṇavipakkhabhūranti. Vīriyindriyavasena udaggacittam. Tañhi thinamiddhasaṅkhātālīnabhāvavipakkhanti. Saddhindriyassa ānubhāvena pasannacittam tassa pasādalakkhaṇattā. Sāmukkaṃsikāti etaṃ visayavasena desanam upālītthero pakāseti. Saccāni hi sāmukkaṃsikadesanāya visayāni. Aññathā dukkhādīni sāmukkaṃsikā dhammadesanāti āpajjati tassa vibhāvane saccānam niddiṭṭhattā.

27. Catuddisāti catūsu disāsu. Abhisāṅkharesīti abhisāṅkhari. Kimatthanti ce? Ubhinnaṃ paṭilabhitabbavisesantarāyanisedhanattham. Yadi so puttaṃ passeyya, puttassapi dhammacakkhupaṭilābho arahattuppatti, seṭṭhissapi dhammacakkhupaṭilābho na siyā. Diṭṭhasaccopi “dehi te mātuyā jīvita”nti vadanto kimaññam na kareyya. Yasopi tam vacanam sutvā arahāpi samāno sayam appaṭikkhipitvā bhagavantam ullokeno kimaññāya saṇṭhaheyya.

28. Ubhohipi pattabbavisesakoṭiyā pattattā bhagavā puna tam paṭippassambhesi. Pubbe agārikabhūtoti tassa sotāpannakālam sandhāyāha. Sotāpanno hi agāramajjhe vasanārahattā agāriyabhūto nāma hoti apabbajito. Sampati pabbajito samāno agāramajjhavasana abhabbattā “agāriko”ti na vuccati, tasmā evamāha. Yassa diṭṭhoti sambandho, yena diṭṭhoti vuttaṃ hoti. “Seyyathāpi pubbe agārikabhūto”ti vacanena laddhanayattā pacchā gahapati gihivesadhārimeva yasam sandhāyāha “yasena kulaputtena pacchāsamañenā”ti. Tattha cara brahmacariyanti ābhisamācārikasīlam brahmacariyam cara paripūrehi tāva, yāva

sammādukkhassantakiriyā, yāva cuticittāti adhippāyo. Liṅgabrahmacariyaṃ sandhāyāti porāṇā, tañca yuttaṃ. Liṅgamattañhi sandhāya so āyasmā “labheyyāhaṃ, bhante, pabbajjaṃ upasampada”nti āha.

Kimatthaṃ bhagavā yasassa mātu, pajāpatiyā ca bhattakiccaṃ akatvāva dhammaṃ desesīti? Yasassa pabbajjāya sokasallasamappitattā dānañca somanassikacittena na dadeyyuṃ, satthari ca domanassappattā hutvā maggapaṭivedhampi na labheyyunti bhagavā paṭhamam tava tā vigatasokasallahadayāyo katvā puna bhattakiccaṃ akāsi.

30. Setṭhānuseṭṭhīnanti anukkamaseṭṭhīnanti porāṇā. “Setṭhino cānuseṭṭhino ca yāni kulāni, tāni setṭhānuseṭṭhāni kulāni, tesam setṭhānuseṭṭhīnaṃ kulāna”nti likhitaṃ. Dhammavinayoti sāsana brahmacariyaṃ pāvaca nanti idha atthato ekaṃ. Atha vā dhammena vinayo, na daṇḍasatthehīti dhammavinayo, dhammāya vinayo, na hiṃsatthanti vā dhammato vinayo, nā dhammatoti vā dhammo vinayo, nā dhammoti vā dhammānaṃ vinayo, na aññesanti vā dhammakāyattā, dhammasāmittā vā dhammo bhagavā, tassa dhammassa vinayo, na takkikānanti vā dhammavinayo. Samānādhikaraṇavasena vā dhammavinayo nīluppalaṃ viya, dhammo ca vinayo cāti dhammavinayo phalāphalaṃ viya napuṃsakamiti pulliṅgāpadesato assa liṅgabhāvo siddho, yassa vā dhammo vinayo, so dhammavinayo setapaṭo puriso viya, dhammena yutto vā vinayo dhammavinayo assaratho viyāti evamādinā nayena yojanā veditabbā.

34. “Khaṇḍasīmaṃ netvā”ti bhaṇḍukammārocanapaṭiharaṇatthaṃ vuttaṃ. Tena “sabhikkhuke vihare aññampi etassa kese chindā”ti vuttaṃ na vaṭṭatīti. Pabbājetvāti imassa adhippāyapakāsanatthaṃ “kāśāyāni acchādetvā ehī”ti vuttaṃ. Upajjhāyo ce kesamassuoropanādīni akatvā pabbajattaṃ saraṇāni deti, na ruhati pabbajjā. Kammavācaṃ sāvetvā upasampādeti, ruhati upasampadā. Appattacīvarānaṃ upasampadāsiddhidassanato, kammavipattiyā abhāvato cetaṃ yujjatevāti eke. Hoti cettha -

“Saliṅgasseva pabbajjā, viliṅgassāpi cetarā;
Apetapubbavesassa, taṃ dvayaṃ iti cāpare”ti.

Bhikkhunā hi sahatthena vā āṇattiyā vā dinnameva kāśāvaṃ vaṭṭati, adinnaṃ na vaṭṭatīti pana santesveva kāśāvesu, nāsantesu asambhavatoti tesam adhippāyo. Evañca pana, bhikkhave, pabbājetabbo upasampādetabbo. Paṭhamam...pe...anujānāmi, bhikkhave, imehi tīhi saraṇagamanehi pabbajjaṃ upasampadanti ettha iminā anukkamena dinnehi tīhi saraṇagamanehi pabbajjaṃ upasampadam anujānāmi kevalehīti adhippāyadassanato -

Ādinnapubbaliṅgassa, naggassāpi dvayaṃ bhava;
Netarassāti no khanti, sabbapāṭhānulomatoti. -

Ācariyo. Ācariyena adinnaṃ na vaṭṭatīti ettha “pabbajjā na ruhatīti vadantī”ti likhitaṃ. Porāṇagaṇṭhipadehi tatheva likhitaṃ. Urādīni ṭhānāni nāma. Saṃvutādīni karaṇāni nāma. “Anunāsikantaṃ katvā ekasambandhaṃ katvā dānakāle antarā atṭhatvā vattabbaṃ. Vicchinditvā dānēpi yathāvuttaṭṭhāne eva vicchedo, aññatra na vaṭṭatī”ti likhitaṃ. Anunāsikante diyyamāne khalitvā “buddhaṃ saraṇam gacchāmi”ti makārena missībhūte khetto otiṇṇattā vaṭṭatīti upatissatthero. Missam katvā vuttaṃ vaṭṭati, vacanakāle pana anunāsikaṭṭhāne vicchedam akatvā

vattabbanti dhammasiritthero. “Evaṃ kammavācāyampī”ti vuttaṃ. Ubhatosuddhiyāva vaṭṭatīti ettha mahāthero patitadantādikāraṇatāya acaturassaṃ katvā vadati, byattasāmaṇero samīpe t̥hito pabbajjāpekkhaṃ byattaṃ vadāpeti. Mahātherena avuttaṃ vadāpetīti na vaṭṭati. Kammavācāya itaro bhikkhu ce vadati, vaṭṭatīti. Saṅgho hi kammaṃ karoti, na puggaloti. Na nānāsīmapavattakammavācāsāmaññanayena paṭikkhipitabbatā. Atha therena caturassaṃ vuttaṃ pabbajjāpekkhaṃ vuttaṃ asakkantaṃ sāmaṇero sayāṃ vatvā vadāpeti, ubhatosuddhi eva hoti therena vuttasseva vuttattā. Buddhaṃ saraṇaṃ gacchanto asādhāraṇe buddhaguṇe, dhammaṃ saraṇaṃ gacchanto nibbānaṃ, saṅghaṃ saraṇaṃ gacchanto sekkhadhammaṃ, asekkhadhammañca saraṇaṃ gacchatīti aggahitaggahaṇavasena yojanā kātabbā. Aññathā saraṇattayasaṅkaradoso. Sabbamassa kappiyākappiyanti dasasikkhāpadavinimuttaṃ parāmāsāparāmāsādi. “Ābhisamācārikesu vinetabbo”ti vacanato sekhiyaupajjhāyavattādiābhisamācārikasīlamanena pūretabbaṃ. Tattha cārittassa akaraṇe vārittassa karaṇe daṇḍakammāraho hotīti dīpeti.

Pabbajjākathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

Dutiyamārakathāvaṇṇanā

35. “Tena hetunā”ti vacanato pāliyaṃ “yonisomanasikārāsammappadhānā”ti hetvatthe nissakkavacananti veditabbaṃ.

Dutiyamārakathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

Uruvelapāṭihāriyakathāvaṇṇanā

37-38. Vaseyyāmāti “tvañca ahañca vaseyyāmā”ti piyavacanena tassa saṅgaṇhanatthaṃ vuttaṃ kira. Tejasā tejanti ānubhāvena ānubhāvaṃ. Tejodhātuyā vā tejodhātum. Ubhinnaṃ sajotibhūtānanti anādaratthe sāmivacanaṃ, bhāvasattamīatthe vā. Agyāgārameva ādittaṃ, na tattha vasaṇako sattajātiko. Acinteyyo hi iddhivisaṃyo. Kasmā pana bhagavā agyāgārampi anādittaṃ nādhīttāsīti? Attano dukkhuppādābhāvassa anativimhādibhāvappasaṅgato. Kimatthaṃ parasantakaṃ mahāsambhārapavattaṃ taṃ vināsetīti? Puna yathāporāṇaṃ iddhānubhāvena kattukāmatādhippāyato. Pariyādinnoti khayaṃ nīto. Tejasā tejanti ānubhāvena ānubhāvaṃ. Agyāgārassa parittattā itaro attho na sambhavati. Ayamatto “makkhaṃ asahamāno”ti iminā ativiya sameti. Iddhānubhāvamakkhanañhi tattha makkho nāma. Pattenāti padumapattenāti pi porāṇā. Paduminisaṇḍe t̥hito hi bhagavā tattha ahoṣīti tesāṃ mati.

39. Dinnanti anumatinti attho. Abhīto nibbhayo. Kasmā? Yato so maggena bhayamatīto. “Sumanamanasoti sundaracittasaṅkhātamaṇo. Sumano eva vā”ti likhitaṃ. Tejovāti aggi viya. Dhātukusaloti tejodhātumhi kusalo. “Byavahitā ce”ti saddalakkhaṇattā ca upasaggo. Tejodhātusamāpattīsu kusalo iccevattho. Udicchareti ullokesuṃ. “Saṃparivāresu”nti ca likhitaṃ. Iti evaṃ bhaṇantīti attho. Hatāti samāti attho, kālakāva hontīti kirettha adhippāyo. Īsakampi byāpāraṃ akatvā upasamānūrūpaṃ tiṭṭhanti. Ye ca anekavaṇṇā acciyo hontīti taṃ dassetuṃ “nīlā atha lohikā”tiādimāha.

40. Catuddisāti catūsū disāsu.

44. Paṃsukūlaṃ uppannanti pariyesamānassa paṭilābhavasena uppannaṃ hoti.

Cittavicittapāṭihīradassanattāya ca sā pariyesanā. Sā ayaṃ sāyaṃ. Tā imā tayimā. Dve ekato gahetvā vadati. Āyāmi ahaṃ āyamahaṃ. Etanti etassa. Yathā mayanti yasmā mayaṃ.

50-51. Udakavāhakoti udakogho. Udakasototi porāṇā. “Yāya tva”nti pubbabhāgavipassanāpaṭipadaṃ sandhāya vuttaṃ. Cirapaṭikāti cirapabhuti, nāgadamanato paṭṭhāya cirapaṭikā. “Cirapaṭisaṅkhā”tipi vadanti. Kesamissantiādimhi abbokiṇṇaṃ viṣuṃ viṣuṃ bandhitvā pakkhittattā kesādayova kesamissāti porāṇā. Khārikājamissanti ettha khārī vuccati tāpasaparikkhāro. Jaṭile pāhesīti dve tayo tāpase pāhesi. “Soḷasātirekaadḍhauḍḍhāni pāṭihāriyasahassāni”ti vuttaṃ.

54. Aggihutte kataparicayattā bhagavā tesāṃ ādittapariyāya-mabhāsi. Tattha ekaccaṃ ārammaṇavasena ādittaṃ cakkhādi rāgagginā, ekaccaṃ sampayogavasena cakkhusamphassapaccayā vedayitādikeneva, ekaccaṃ abhibhūtatthena cakkhādi eva jātīdinā, ekaccaṃ paccayatthena, tadeva sokādināti yathāsambhavamettha ādittatā veditabbā. Ettha kiñcāpi dukkhalakkhaṇamevekaṃ pākaṭaṃ, tadanusārena pana itaraṃ lakkhaṇadvayampi tehi diṭṭhanti veditabbaṃ dukkhākārassa itarākāradīpanato. Santasukhataṇhābhiniṇiṭṭhattā panesaṃ dukkhalakkhaṇapubbaṅgamā desanā katāti veditabbā.

Uruvelapāṭihāriyakathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

Bimbisārasamāgamakathāvaṇṇanā

55-57. Vatthukāmabhūtā itthiyo kāmitthiyo. Dutiyādayo assāsakā. Yasmā anuppanne eva bhagavati buddhakolāhalaṃ loke paṭhamameva vassasahassaṃ uppajjati. Brahmāno ca brāhmaṇavaṇṇaṃ abhinimminivā vedesu sahassattayamattaṃ buddhapaṭisaṃyuttaṃ pariyattiṃ pakkhipitvā vācenti, bhagavato jātito paṭṭhāya ca buddhakathā lakkhaṇaṇṇūhi brāhmaṇehi uppāditā, patthaṭā loke, tasmā yujjanti, na aññathā. “Tamaddasa bimbisāro, pāsādasmim patiṭṭhito”tiādigāthāhi bodhisattakāle eva abhisittatā bimbisārassa siddhā.

58. Idhāvuso khīṇāsavo bhikkhu pañcaṅgavippahīno hoti chaḷaṅgasamannāgato ekārakkho caturāpasseno paṇunnapaccekasacco samavayasaṭṭhesano anāvilasaṅkappo passaddhakāyasaṅkhāro suvimuttacitto suvimuttapaṇṇoti dasa ariyavāsā nāma. Rūpārūpasamāpattiyo aṭṭha nirodhasamāpatti mahākaruṇāsamāpattitipi porāṇā. Tattha nīvaraṇā pañcaṅgā ca. Chaḷaṅgupekkhā chaḷaṅgā. Satārakkhena ekārakkhā. Saṅkhāya ekaṃ paṭisevati, adhvāseti, parivajjeti, saṅkhāya ekaṃ vinodetīti ayaṃ caturāpasseno. Puthusamaṇabrāhmaṇānaṃ puthupaccekasaccāni cattāri pahīnāni, evaṃ paṇunnapaccekasacco. Kāmesanā bhavesanā pahīnā hoti, brahmacariyesanā paṭippassaddhā, evaṃ samavayasaṭṭhesano. Kāmabyāpādavihiṃsāsāṅkappo pahīno hoti, evaṃ anāvilasaṅkappo, sukhassa ca pahānā...pe... catutthaṃ jhānaṃ upasampajja viharati evaṃ suvimuttacitto hoti. Rāgo pahīno ucchinnaṃūlo...pe... anuppādadhammoti pajānāti, doso, moho anuppādadhammoti pajānāti, evaṃ suvimuttapaṇṇoti.

“Tānāṭhānaṃ vipākaṇca, ñāṇaṃ sabbatthagāminiṃ;
Anekadhātuyo lokaṃ, adhimuttiṇca pāṇinaṃ.

“Jānāti indriyānaṇca, paropariyataṃ muni;

Jhānādisaṃkilesādi-ñāṇaṃ vijjattayaṃ tathā'ti. -

Imāni dasa balāni. Asekkhaṅgāni nāma asekkhā sammādiṭṭhi...pe... asekkhavimutti asekkhavimuttiñāṇadassananti. Tattha dasamaṃ asekkhaṃ. Etehi dasahi cupeto pāramihīti porāṇā.

Bimbisārasamāgamakathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

Sāriputtamoggallānapabbajjākathāvaṇṇanā

60. Kiṃ kāhasīti kiṃ kāhati. “Kiṃ karoti, kiṃ karosī'ti vā byañjanaṃ bahuṃ vatvāti attho. Paṭipādentoti nigamento. “Paccabyathā, paccabyatha”ntipi paṭhanti. Kappanahutehīti ettha dasakānaṃ sataṃ sahasaṃ, sahasānaṃ sataṃ satahasaṃ, satahasānaṃ sataṃ koṭi, koṭisatasahasānaṃ sataṃ pakoṭi, pakoṭisatasahasānaṃ sataṃ koṭipakoṭi, koṭipakoṭisatasahasānaṃ sataṃ nahutanti veditabbaṃ. Kappanahutehīti evamanusārato abbatṭitaṃ nāmāti khandhakabhāṇakānaṃ pāṭhoti.

63. “Kulacchedāyā'ti pāṭho, kulupacchedāyāti attho. Manussā “dhammena kira samaṇā sakyaputtiyā nayanti, nādhammenā'ti na puna codesunti evaṃ pāṭhasesena sambandho kātabbo.

Ettāvatā thero nidānaṃ niṭṭhapesīti veditabbaṃ. Honti cettha -

“Yaṃ dhammasenāpati ettha mūla -
Ganthassa siddhikkamadassanena;
Nidānaniṭṭhānamakaṃsu dhamma -
Saṅgāhakā te vinayakkamaññū.

“Nidānalīnatthapadānameva,
Nidāniṭṭhānamidaṃ veditvā;
Ito paraṃ ce vinayatthayutta -
Padāni vīmaṃsanameva ñeyya”nti.

Sāriputtamoggallānapabbajjākathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

Upajjhāyavattakathāvaṇṇanā

64. Buddhupajjhāyakānaṃ itaresaṃ ehibhikkhūnaṃ nivāsanapārūpanakappato nesaṃ visuṃ visuṃ sadisattā “dunnivatthā duppārutā anākappasampannā'ti vuttā. Na kevalaṇca itthambhūtā piṇḍāya caranti, apica manussānaṃ bhuñjamānānaṃ uparītiādi. Manussā ujjhāyanti pipāsāsahanato, itaresaṃ ākappasampattiyaṃ pasannattā ca.

65. Kena ko upajjhāyo gahetabboti? “Tadā so yassa santike pabbājito, etarahi yassa santike upasampadāpekkho hoti. Upajjhāyena ca sādhiṭi sampaṭicchanaṃ sandhāyā'ti kehici likhitaṃ. Taṃ te evaṃ jānanti “upajjhāyena ‘sāhū'tiādinā sampaṭicchite saddhivihārikassa ‘sādhu suṭṭhu sampaṭicchāmī'ti vacanaṃ kevalaṃ bhikkhūhi āciṇṇameva, na katthaci dissati, tasmā vināpi tena upajjhāyo gahitova hoti'ti. Tattha sāhūti sādhiṭi vuttaṃ hoti. Lahūti lahu, tvaṃ mama na bhāriyosīti vuttaṃ hoti. Opāyikanti upāyapaṭisaṃyuttaṃ, iminā upāyena tvaṃ me ito paṭṭhāya bhāro jātosīti attho. Patirūpanti anurūpaṃ te upajjhāyaggahaṇanti attho.

66. Tādisameva mukhadhovanodakaṃ utumhi ekasabhāgeti. Ito paṭṭhāyāti “na upajjhāyassa bhaṇamānassā”ti ettha vuttana-kārato paṭṭhāya. Tena “nātidūre gantabbaṃ, nāccāsanne gantabba”nti ettha vuttana-kārena anāpattīti dīpetīti eke. Sacittakā ayaṃ āpatti, udāhu acittakāti? Anādariyapaccayattā sacittakā. Anādariyapaccayatā kathaṃ paññāyatīti ce? Anādariyapaccayehi saṅgahitanti. Pātimokkhuddese sekhiyānaṃ gaṇaparicchedākaraṇaṃhi khandhakapariyāpannāpattiyā saṅgaṇhanatthaṃ. Idaṃ pana lakkhaṇaṃ cāritteyeva veditabbaṃ, na vāritte akappiyamaṃsakhādanādiāpattīnaṃ acittakattā. Khandhakavārittānaṃ tehi saṅgaho, sekhiyavāritteyeva acittakehi sūpodanaviññattipaccayādīhīti ācariyo. Yattha yattha na-kārena paṭisedho karīyati, kiṃ sabbattha dukkaṭāpattīti? Āma. Yattha aṭṭhakathāya nayo na dassito, tattha sabbattha. Parato hi aṭṭhakathāyaṃ “sace pana kālavaṇṇakatā vā sudhābaddhā vā hoti nirajamattikā, tathārūpāya bhūmiyā ṭhapetum vaṭṭatī”tiādīnā nayena nayo dassito.

Etthāha - yasmā pāḷiyameva “sace upajjhāyassa anabhirati uppannā hoti, diṭṭhigataṃ uppannaṃ hotī”ti bhagavato vacanavasena aṭṭhakathāyaṃ vuttanayo yuttoti dassetum “nātidūre nāccāsanne”ti ettha ko bhagavato vacanalesoti? Vuccate - “paṭhamataraṃ āgantvā āsanaṃ paññāpetabba”ntiādīni vadanti desaniyamanato. Upajjhāyena anumataṃyeva paṭhamagamananti ce? Na, asiddhattā, siddhepi yathāvuttanayasiddhito ca. Na hi vārittassa anumati anāpattikarā hoti, evaṃ santepi vicāretvā gahetabbaṃ. Koṭṭhakanti dvārakoṭṭhakaṃ. Na nissajjitabbaṃ, na nidahitabbaṃ vā.

Upajjhāyavattakathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

Nasammāvattanādikathāvaṇṇanā

68. Adhimattaṃ gehassitapemaṃ na hotīti ettha gehassitapemaṃ na akusalamicceva daṭṭhabbaṃ khīṇāsavānampi sādharmaṇattā imassa lakkhaṇassa. Na khīṇāsavānaṃ asammāvattanābhāvatoti ce? Na, tesaṃ na paṇāmetabbaṃ taṃsamannāgamanasiddhito, tasmā “mamesa bhāro”ti mamattakaraṇaṃ tattha pemanti veditabbaṃ. “Eko vattasampanno...pe... tesaṃ anāpattī”ti ettha viya sace eko vattasampanno bhikkhu ‘bhante, tumhe appossukkā hotha, ahaṃ tumhākaṃ saddhivihārikaṃ, antevāsikaṃ vā gilānaṃ vā upaṭṭhahissāmi, ovaditabbaṃ ovadissāmi, iti karaṇīyesu ussukkaṃ āpajjissāmi”ti vadati, te evāsaddhivihārikādayo ‘bhante, tumheva kevalaṃ appossukkā hothā’ti vadanti, vattaṃ vā na sādiyanti, tato paṭṭhāya ācariyupajjhāyānaṃ anāpattī”ti vuttaṃ.

Nasammāvattanādikathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

Rādhabrāhmaṇavatthukathāvaṇṇanā

73. “Pūtimuttanti muttaṃ pūtikāyo viyā”ti vatvāpi “pūtibhāvena muttaṃ paṇinissaṭṭhaṃ bhesajjaṃ pūtimuttabhesajja”nti likhitaṃ. Sabbattha itthannāmoti ekova na-kāro hoti.

Rādhabrāhmaṇavatthukathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

Ācariyavattakathāvaṇṇanā

76. “Āyasmato nissāya vacchāmī”ti vuttaṃ. “Āyasmato ovādaṃ nissāya vasāmī”ti pāṭhasesavasena veditabbā. Nissāyāti vā nissayā, nissayenāti vuttaṃ hoti. Āyasmatotī vā upayogatthe sāmivacanaṃ.

Ācariyavattakathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

Nissayapaṭippassaddhikathāvaṇṇanā

83. Disaṃ gatoti tattha dhuranikkhattavāso hutvā tirogāmaṃ gato. Yattha nissayo labbhati, tattha gantabbanti etthāpi upajjhāye vuttanayeneva “katipāhena gamissāmī”ti gamane cesa ussāho rakkhati. Mā idha paṭikkamīti mā idha gaccha. Sabhāgā nāma upajjhāyassa sissā. Tattha nissayaṃ gahetvā. Yadi evaṃ ko visesoti ce? Tena idaṃ vuccati “appeva nāma kameyyā”ti. Vasitum vaṭṭatīti upajjhāyena pariccattattā upajjhāyasamodhānaṃ niratthakanti attho. Sace upajjhāyo cirena anuggahetukāmo hoti, tato paṭṭhāya upajjhāyova nissayo. Upajjhāyo ce alajjī hoti, saddhivihārikaṇa anekakkhattum vāretvā aviramantaṃ upajjhāyaṃ pahāya vināpi nissayapaṇāmanena aññassa santike nissayaṃ gahetvā vasitabbaṃ. Upajjhāyassa ce liṅgaṃ parivattati, ekadivasampi na rakkhati. Pakkhapaṇḍako ce hoti, nissayaajātiko ce “upajjhāyassa sukkapakkaṃ āgamehī”ti vadati, sayameva vā āgacchati, vaṭṭati. Upajjhāyo ce ukkhepaniyakammakato hoti, nānāsaṃvāsakabhūmiyaṃ ṭhitattā nissayo paṭippassambhati. Sammāvatantaṃ pana passitvā kammaapaṭippassaddhiṃ āgacchati labhati. Mānattācārī ce hoti, abbhānaṃ āgacchati. Dīghaṃ ce parivāsaṃ carati, aññassa santike nissayo gahetabbo, upajjhāyasamodhānaṃ appamānaṃ. Parivāsamānattacārīna hi na nissayo dātabbo. Yaṃ pana pāriyāsikakkhandhakaṭṭhakathāyaṃ vuttaṃ “saddhivihārikānampi sādhiyantaṃ dukkaṭamevā”tiādi, taṃ yathāvuttamatthaṃ sādheti eva. Yaṃ pana vuttaṃ “sace saddhāpabbajitā kulaputtā ‘tumhe, bhante, vinayakammamattaṃ karoṭhā’”ti vatvā vattaṃ karontiyeva, gāmapavesanaṃ āpucchantiyeva, taṃ vāritakālato paṭṭhāya anāpatti”ti. Taṃ vattasādiyanapaccayā dukkaṭābhāvamattadīpanatthaṃ, saddhivihārikānaṃ sāpekkhataṃ vā sandhāya vuttanti veditabbaṃ. Tasmā te ce upajjhāyena vāritānurūpameva paṭipajjanti, nissayo tesāṃ paṭippassaddhoti siddhaṃ hoti.

Dve leḍḍupāte atikkamitvā nivattatīti “ettāvatā disāpakkanto nāma hoti, tasmā antevāsike anikkhattadhurepi nissayo paṭippassambhati. Ācariyupajjhāyā dve leḍḍupāte anatikkamma leḍḍupātadvayabbhantare tirovihārepi parikkhitte, aparikkhitte vā vasitum vaṭṭatī”ti likhitam. Aparikkhitteyevāti no takkoti ācariyo, ettha pana aparikkhattassa parikkhepārahaṭṭhānato vimutte aññasmiṃ vihare vasantīti adhippāyo. Vihāroti cettha “tādisassa viharassa ante ṭhitā ekā kuṭikā adhippetāti upatissatthero”ti vuttaṃ. Tattha “sace ubhopi ācariyantevāsikā kenaci...pe... nissayo na paṭippassambhati”ti iminā sāmāññato vuttana aṭṭhakathāvacanena dhammasirittheravādo sameti. Aparikkhitte vāti dvinnam leḍḍupātānaṃ anto parikkhitto vā hoti aparikkhitto vā. “Bahisīma”nti ca vuttattā antovihārasīmāyaṃ dve leḍḍupāte atikkamitvāpi vasitum vaṭṭatīti siddhattā pana upatissattheravādo na sameti. Ekāvāse hi parikkhitte vā aparikkhitte vā antamaso antotiyojanepi vasato nissayo na paṭippassambhati. So ca upacārasīmāya paricchinnō, sā ca upacārasīmā parikkhattassa viharassa parikkhepena aparikkhattassa parikkhepārahaṭṭhānena paricchinnō ekāvāso.

Uposathakkhandhake ekāvāsavimatiyaṃ sīmāya anuññātattāti ce? Na, cīvarakkhandhakaṭṭhakathāya vicāritattā. Yathāha “sīmaṭṭhakasaṅgho bhājetvā gaṇhātū”ti. Katarasīmāya bhājetabbaṃ? Mahāsivatto kirāha “avippavāsasīmā”ti. Tato naṃ āhaṃsu “avippavāsasīmā nāma tiyojanāpi hoti, evaṃ sante tiyojane ṭhitā lābhaṃ gaṇhissanti, tiyojane ṭhatvā āgantukavattaṃ pūretvā ārāmaṃ pavisitabbaṃ bhavissati, gamiko tiyojanaṃ gantvā senāsanāṃ āpucchissati, nissayapaṭippannassa tiyojanātikame nissayo paṭippassambhissati, pārivāsikena tiyojanaṃ atikkamitvā aruṇaṃ uṭṭhāpetabbaṃ bhavissati, bhikkhuniyā tiyojane ṭhatvā ārāmapavesanā āpucchitabbā bhavissati, sabbameṭaṃ upacārasīmāparicchavedasena kātuṃ vaṭṭatīti. Tasmā antoupacārasīmāya leḍḍupātadvayaṃ atikkamitvāpi vasato nissayo tiyojanātikame nissayo na paṭippassambhatīti siddhaṃ. Kāmañcettha upacārasīmāya tiyojanappamāṇāya, atirekāya vā yathāvuttadosappasaṅgo siyāti. Sā hi āvāsesu vaḍḍhantesu vaḍḍhati, parihāyantesu parihāyatīti vuttattā, tasmā tādisassa viharassa ante ṭhitā ekā kuṭi viharoti idhāhippetā. Sāpi tasseeva viharassa kuṭikāva hotīti katvā so āvāso hoti. Nānāvāso eva ce adhippeto, “ante ṭhitā kuṭikā”ti na vattabbaṃ. Dvinnaṃ leḍḍupātānaṃ abbhantare pana aparikkhitte nānāvāse nissayo na paṭippassambhatīti yvāyaṃ “no takko”ti vutto, so tādisa nānāvāse senāsanaggāhassa appaṭippassaddhinayena vutto. Senāsanaggāho hi “gahaṇena gahaṇaṃ ālayo paṭippassambhatī”ti lakkhaṇattā itarattha paṭippassambhatī. Tatrāyaṃ pāli “tena kho pana samayena āyasmā upanando sakyaputto eko dvīsu āvāsesu vassaṃ vasi...pe... detha, bhikkhave, moghapurisassa ekādhīpāya”nti. Aṭṭhakathāyañcassa evaṃ vuttaṃ “idañca nānālābhehi nānūpacārehi ekasīmavīhārehi kathitaṃ, nānāsīmavīhāre pana senāsanaggāho paṭippassambhatī”ti. Aparikkhittā nānāvāsā ekūpacārasaṅkhyāṃ gacchanti. Parikkhittañca ekūpacāraṃ aparikkhittasaṅkhyāṃ gacchati. Ettāvata leḍḍupātadvayabbhantare aparikkhitte aññasmaṃ vihāre vasato nissayo pana na paṭippassambhatī, parikkhitte paṭippassambhatī evāti ayamatto sādhitoti. Etthāha - dve leḍḍupāte atikkamitvāva satopi nissayo na paṭippassambhatī. Vuttañhi nissaggiyaṭṭhakathāyaṃ “sace gacchantānaṃyeva asampattesu daharesu aruṇaṃ uggacchati, cīvaraṃ nissaggiyaṃ hoti, nissayo pana na paṭippassambhatī”ti? Vuccate - taṃ upajjhāyena samāgame saussāhatāya vuttaṃ. Idha dhuvavāsaṃ sandhāya, tasmā aññamaññaṃ na vilomenti. Keci pana “dve leḍḍupātaṃ atikkammāti idaṃ devasikaṃ ārocetvā vasanavasena vutta”nti vadanti, taṃ tesāṃ matimattamevāti mama takko. Devasikaṃ ārocetvā vatthabbanti hi neva pāliyaṃ na aṭṭhakathāyaṃ dissati, tañca pana apakataññūhi āciṇṇanti veditabbaṃ.

Nissayapaṭippassaddhikathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

Upasampādetabbapañcakakathāvaṇṇanā

84. Na asekkhena sīlakkhandhenātiādi “attānameva paṭhamāṃ, patirūpe nivesaye”ti vacanavasena vuttaṃ, na āpattiāṅgavasena. Nīlasamāyogato nīlaṃ viya vuttaṃ “asekkhena vimuttiñāṇadassanakkhandhenā”ti. Adhisīle sīlavipanno nāma āpajjitvā avuṭṭhito.

Upasampādetabbapañcakakathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

Aññatitthiyapubbavatthukathāvaṇṇanā

86. Yo so aññatitthiyapubboti ettha dve atthavikappā - tassa pasūrasa bhikkhubhāvaṃ sandhāya aññatitthiyapubbo, so bhikkhu taṃyeva titthāyatanam saṅkamīti ayameko attho. Evaṃ titthiyapakkantako puna gihivesena āgato aññatitthiyapubbo, so āgato na upasampādetabboti ayameko attho. Taṃ aññatitthiyapakkantakaṃ ṭhapetvā “yo so, bhikkhave, aññatitthiyapubbo”ti ettha na gihivesadhāraṇova pubbasaddena vutto, kintu tasmiṃ attano yathāsamādinnaatitthiyavese ṭhitopi. Diṭṭhivasena atitthiyabhūtattā atitthiyapubbo, so paṇāgato vibbhanto āgacchati, tassa parivāsadānakiccaṃ natthi. Kiṃ imassa aññatitthiyapubbassa bhikkhuvesaṃ gahetvā saraṇagamanena sāmaṇerapabbajjā jātā, na jātāti? Kiñcettha yadi jātā, “yo so, bhikkhave, aññopi aññatitthiyapubbo imasmiṃ dhammavinaye ākaṅkhati pabbajjaṃ, ākaṅkhati upasampadaṃ, tassa cattāro māse parivāso dātabbo”ti vacanaṃ virujjhati. Atha na jātā, parivāsakammavācāya pabbajjāya aparāmasanaṃ virujjhatīti. Tattha mahāvihāravāsino “sāmaṇerasseva sato parivāso dātabbo”ti vadanti. Itare tathā na vadanti. Te hi “evaṃ ārādhako kho bhikkhave aññatitthiyapubbo āgato upasampādetabbo”ti suttapadaṃ pariharitabbaṃ, pure ca pacchā ca ‘aññatitthiyapubbo’ti vacanasāmaññato na sāmaṇero jātoti ce, yadi evaṃ apabbājetvāva upasampādetabboti āpajjati. Tato ca sabbapaṭhamam vuttasuttaṃ virujjhati. ‘Titthāyatanam saṅkanto’ti pāṭhopi na sundaram. Pāṇātipātādīsu aññataram sace bhindati, cattāro māse paripuṇṇepi puna paripūretabbaṃ viya dissati. Vuttampi tassa saṃvaram bhikkhukaraṇatthāya anuññātattā sīle vattabbaṃ natthī”ti vadanti, vicāretvā gahetabbaṃ. Saraṇāni sace bhijjanti sāmaṇerasseva.

Aññatitthiyapubbavatthukathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

Pañcābādhavatthukathāvaṇṇanā

88. Nakhapitṭhīti cūḷaṅgulinakhapitṭhi adhippetā. “Paṭicchanne nakhapitṭhito mahantampi vaṭṭati, evaṃ sesesupī”ti keci vadanti, taṃ atṭhakathāya na sameti viya. Padumakaṇṇikāpi āruḷhe rattapadumavaṇṇacitraṃ.

Pañcābādhavatthukathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

Coravatthukathāvaṇṇanā

91-92. Dhammasāmīti yasmā sayam dhammasāmī, tasmā bhikkhūhi apabbājetabbakampi coram aṅgulimālam pabbājetvā āyatim evamāhāti attho. Pāḷipotthakesu “kharabhedako”tipi likhitaṃ. Sannisinnāsūti vūpasantāsu.

Coravatthukathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

Ḍāyikadāsavatthukathāvaṇṇanā

96. Passa me pattacīvaramattaṃ, ahaṃ idaṃ dassāmīti sāmīci, yato natthi āpatti. Upaḍḍhupadḍhanti thokaṃ thokaṃ.

97. Desacārittanti sāvanapaṇṇāropanādi taṃ taṃ desacārittaṃ. “Devadāsiputte vaṭṭatī”ti likhitaṃ. “Ārāmikaṃ ce pabbājetukāmo, aññamekaṃ datvā pabbājetabba”nti vuttaṃ. Mahāpaccarivādassa ayamidha adhippāyo. “Bhikkhusaṅghassa ārāmike demā”ti dinnattā na te tesaṃ dāsā. “Ārāmiko ca neva dāso na bhujiṣṣoti vattabbato na dāso”ti likhitaṃ. Takkāsiṅcanaṃ sīhaḷadīpe cārittaṃ. Te ca pabbājetabbā saṅghassārāmikattā. Nissāmikaṃ dāsaṃ attanāpi

bhujissaṃ kātuṃ labhati. “Dāsassa pabbajitvā attano sāmike disvā palāyantassa āpatti natthīti vadanti”ti ca likhitaṃ. Attano vā dāso assa bhikkhunoti attho. Nissāmikassa dāsassa rājā sāmī, tasmā rājānaṃ vā tasmaṃ gāme manusse vā āpucchitvā pabbājetabboti eke. “Bhujissaṃ katvā”ti likhitaṃ. Tassa parihāraṃ bhaṇanti “yathā bhujisso hoti, tathā kattabbo”ti. Evaṃ saṅkappena vatvā “payojanaṃ natthī”ti kehici likhitaṃ. Bhujissaṃ kātumeva vaṭṭatīti “sace passanti, anubandhissanti”ti vuttaṃ. Āpatti natthi. “Asuddhā kira metipi taṃ sandhāyeva vutta”nti vadanti.

Iṇāyikadāsavatthukathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

Kammārabhaṇḍuvatthādikathāvaṇṇanā

98. Kammārabhaṇḍūti ettha dārako cūlāmattaṃ ṭhapetvā āgacchati, tasmā āpucchitūṃ labhati. Tañce so vā añño vā avaharati, doso natthi. “Kesamassuorohanaṃ akatvā asatiyā saraṇāni datvā pabbājeti, ruhatevā”ti vadanti.

101-103. Ettha kule. “Ubhayāni kho panassa...pe... anubyañjanasoti sabbopāyaṃ pabhedo mātikāṭṭhakathāyaṃ ñāto hotī”ti ca “āpattiṃ jānātīti pāṭhe avattamānēpi idaṃ nāma katvā idaṃ āpajjatīti jānāti ce, vaṭṭatī”ti ca likhitaṃ. “Tañca kho tato pubbe pāṭhe paguṇe kateti gahetabbaṃ, ācariyupajjhāyānampi ese va nayo”ti vuttaṃ.

Kammārabhaṇḍuvatthādikathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

Rāhulavatthukathāvaṇṇanā

105. “Aṅgārino dāni dumā bhadante”tiādīhi saṭṭhimattāhi. Dassehi iti maṃ āṇāpesi. Ettha iti-saddo āharitabbo. Pokkharavassanti pokkharapattavaṇṇaṃ udakaṃ, tamhi vassante temitukāmāva tementi. Uṇhīsato paṭṭhāyāti muddhato paṭṭhāya.

“Siniddhanīlamudukuñcitakeso,
Sūriyanimmalatalābhinalāṭo;
Yuttatuṅgamudukāyatanāso,
Raṃsijālavitato naraśīho”ti. -

Ādigāthāhi. Atha vā -

“Cakkavaraṅkitarattasupādo,
Lakkhaṇamaṇḍitaāyatapaṇhi;
Cāmarachattavibhūsitapādo,
Esa hi tuyha pitā naraśīho.

“Sakyakumāravarō sukhumālo,
Lakkhaṇacittikapuṇṇasaṛīro;
Lokahitāya gato naravīro,
Esa hi tuyha pitā naraśīho.

“Puṇṇasasaṅkanibho mukhavaṇṇo,
Devanarāna piyo naraṇāgo;
Mattaḡajindavilāsitaḡāmī,
Esa hi tuyha pitā naraśīho.

“Khattiyasambhavaaggakulīno,
Devamanussanamassitapādo;
Sīlasamādhīpatiṭṭhitacitto,
Esa hi tuyha pitā naraśiḥo.

“Āyatayuttasusanṭhitanāso,
Gopakhumo abhinīlasunetto;
Indadhanū abhinīlabhamūko,
Esa hi tuyha pitā naraśiḥo.

“Vaṭṭasuvaṭṭasusanṭhitagīvo,
Sīhahanū migarājasarīro;
Kañcanasucchaviuttamavaṇṇo,
Esa hi tuyha pitā naraśiḥo.

“Suddhasugambhīramañjusaḡhoso,
Hiṅgulabaddhasurattasujivho;
Vīsati vīsati setasudanto,
Esa hi tuyha pitā naraśiḥo.

“Añjanavaṇṇasunīlasukeso,
Kañcanapaṭṭavisuddhanalāto;
Osadhipaṇḍarasuddhasuṇṇo,
Esa hi tuyha pitā naraśiḥo.

“Gacchatinīlapathe viya cando,
Tāragaṇāpariveṭṭhitarūpo;
Sāvakamajjhagato samaṇindo,
Esa hi tuyha pitā naraśiḥo”ti. -

Imāhi.

Uddiṭṭheti evaṃ caritabbanti attano, “uttiṭṭhe”ti dhammapadapāṭho. Dhammanti
sapadānacārikavattaṃ. Anesanaṃ vajjetvā sucariṭaṃ care.

Kesavissajjananti pañcasikhākāraṃ vajjetvā ekasikhākāraṃ. Paṭṭabandhoti ettha
paṭṭoti tasmīṃ kule āciṇṇo alaṅkāraviseso. Ghamaṅgalanti ghamaḥo.
Chattamaṅgalanti yuvarājachattapaṭṭi. Vaṭṭānugatanti kilesavaṭṭānugataṃ.
Vighātapaccayattā savighātaṃ. Thero rādhaṃ brāhmaṇaṃ pubbe pabbajitvā
kasmā idāni “kathāhaṃ, bhante, rāhulaṃ pabbājemī”ti āhāti ce? Tattha
upasampadāpaṭikkhepo adhippeto, tasmā “bhagavā upasampadameva paṭikkhipi,
idāni anāgate saṃsayāpanayanādhippāyo bhagavā”ti ñatvā āha.
Cittasamuṭṭhānarūpavasena “aṭṭhimiñjaṃ āhaccā”ti vuttaṃ kira. Buddhānaṃ,
cakkavattīnaṃ byattādivasena nānattaṃ veditabbaṃ, aññathā nandādayopi
pabbajitvā buddhā siyuṃ “sace pabbajati, buddho hotī”ti vacanato.

Pesetvā dassetuṃ vaṭṭati, āpucchissāmāti pabbājetuṃ vaṭṭatīti ca idaṃ yasmā
videsappatto nāma lokasaṅketenāpi mātāpituvāsato mutto serivihārīti vuccati,
tasmāssa te asantapakke ṭhitā viya hontīti katvā “na tassa pabbajjācariye vā
appasādaṃ karontī”ti evaṃ vuttaṃ naṭṭhameva. Pabbajitā samagatikāti lokavohāro.

Teneva cettha dukkhappattādinā desantaragamanañca samagatikam katam.
 Videsam gantvāti cettha videso nāma mātāpituvāsato añño deso, na uppattidesato.
 Byañjanattho eva ce pamānam, na yutti. Matamātāpitikopi na pabbājetabboti
 āpajjati, tasmā anuppattabbaṭṭhāne ṭhitehiyeva mātāpitūhi ananuññāto putto na
 pabbājetabboti evamidhādhippāyo veditabbo, aññathā pāḷiyā virujjheyya,
 āpattiṭṭhānassa ca sithilakaraṇam aṭṭhakathāya na yujjati. Idam tāva evam hotu,
 “vihāram vā jhāpemī”tiādinayo katham na virujjhatīti ce?
 Attaparūpaddavappasaṅgabhayena avasena pabbajitattā, puttarakkhaṇattham
 pabbajitattā ca. Evañhi sati sayameva so attanā pabbajito hoti, na kenaci upalāpetvā
 pabbajito. “Puttapemam vā puttarakkhe piyo hotī”ti nidānānulomato na virujjhati.

Rāhulavatthukathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

Sikkhāpadadaṇḍakammavatthukathāvaṇṇanā

107. Attano pariveṇaṇcāti puggalikam. Mukhadvārikanti mukhadvārena
 bhuñjitabbam. Tattha niyojitabbakam, tassa āvaraṇam nivāraṇam karonti. Atha vā
 “anujānāmi, bhikkhave, āvaraṇam kātu”nti yaṃ āvaraṇam anuññātam, tam
 āvaraṇam mukhadvārikam āhāram karontīti adhippāyo.

Sikkhāpadadaṇḍakammavatthukathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

Anāpucchāvaraṇavatthuādikathāvaṇṇanā

108. Parassa dussīlabhikkhussapīti attho. Keci “dussīlabhikkhūpī”ti likhanti, tam na
 sundaram. Porāṇā pana “yāvatatiyaṃ vuccamāno ce na oramati, saṅgham
 apaloketvā nāsetabbo, puna pabbajjam yācamānopi apaloketvā pabbājetabbo”ti
 vadanti. Bhikkhūnam upasampadakammavācāsadisanti ettha “yathā upasampanno
 sikkham paccakkhāya yathānivatthapārutova hutvā pacchā upasampanno pubbe
 attano navakatarassa samānavassikassa puna vandanādīni karoti, evam sāmaṇeropi
 puna gahitasaraṇo tato pubbe attano navakatarassa samānavassikassa sāmaṇerassa
 puna vandanādīni karoti. Liṅgam panettha vuḍḍhatarabhāvam na sādhetīti vuttam
 hotī”ti vuttam. Vikālabhojanam sāmaṇerānam vītikkamevāti eke. “Accayo mam,
 bhante, accāgamā”tiādinā nayena accayam desāpetabbo. “Diṭṭhiyā anissajjanena
 ‘tvam, sāmaṇera, gacchā’ti vuttheyeva pārājiko hotī”ti vuttam, “yāvatatiyanti vuttattā
 buddhādīnam avaṇṇabhāsitamattena ca diṭṭhiggaḥitamattena ca saraṇāni na
 bhijjantīti vuttam hotī”ti vadanti. Evam sante pāṇātipātādiṃ karontassāpi tam
 sambhotīti mama takko. “Nissīlassa puna nāsanā vuttā”ti ca keci vadanti, tam
 yuttam viya. Na hi bhagavā sīlavantassa liṅganāsanam anujānātīti vicāretabbam,
 bhikkhunidūsakāpadesena bhabbābhabbe saṅgaṇhātīti porāṇā. “Pabbajjampi na
 labhatīti yathā cettha ayamattho dassito, tathā ‘paṇḍako, bhikkhave,
 anupasampanno na upasampādetabbo, upasampanno nāsetabbo’ti ādinā nayena
 vuttānampi pabbajjam natthīti dīpitaṃ hoti. Na hi idam ṭhānam ṭhapetvā tesam
 pabbajjāya vāritatṭhānam atthi. ‘Bhikkhunidūsako, bhikkhave, anupasampanno na
 upasampādetabbo, upasampanno nāsetabbo’ti vuttenapi samānattā tassa pabbajjā
 viya tesampi pabbajjā vāritāva hotīti dassetum puna bhikkhunidūsakoti gahitanti
 apare”ti vuttam. Kiṃ iminā? Nanu aṭṭhakathāyam vuttam “yassa cettha pabbajjā
 vāritā, tam sandhāya idam vuttam anupasampanno na upasampādetabbo,
 upasampanno nāsetabbo”ti.

Anāpucchāvaraṇavatthuādikathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

Paṇḍakavatthukathāvaṇṇanā

109. Opakkamikapaṇḍakassa hīnaṅgattā apabbajitassa pabbajjā vāritā, pabbajitassa upasampadā na kātabbā. Pubbe upasampannassa ce upacaraṇaṃ atthi, na nāsanā kātabbāti no takkoti ācariyo. Chinnaṅgajāto na paṇḍako. Pañcasu napuṃsakapaṇḍakova abhāvako. Itare cattāro sabhāvakāti veditabbā. Bhāvo pana tesam paṇḍako hoti. Ete cattāropi kira purisāvāti eke. Itthīpi pakkhapaṇḍakī hotīti eke. Upakkame kate paṇḍakabhāvo avassaṃ hoti, tasmā pabbajjaṃ na labhati. “Yadi pana kassaci na hoti, pabbajjā na vāritāti vinicchayaṃ vadantī”ti vuttaṃ.

“Pabbajjā vāritāti apaṇḍakapakkhe pabbājetvā paṇḍakapakkhe nāsetabboti adhippāyo”ti likhitaṃ. Porāṇagaṇṭhipade pana māsapaṇḍakalekhapaṇḍakehi saha satta paṇḍakā vuttā. Tattha lekhaṇḍako nāma kira mantavasena upahatabbājo. Tattha “opakkamikalekhapaṇḍakā pabbajitā na nāsetabbā. Yo pabbājeti, tassa dukkaṭa”nti ca vuttaṃ.

Paṇḍakavatthukathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

Theyyasaṃvāsakavatthukathāvaṇṇanā

110. Theyyasaṃvāsakoti ettha kiñcāpi byañjanatthavasena saṃvāsatthenakova theyyasaṃvāsakoti paññāyati, atha kho tayo theyyasaṃvāsakā. Saṃvāsoti cettha na ekakammādiko saṃvāso, kintu bhikkhuvassagaṇanādiko kiriyabhedo idha saṃvāso nāma. Imañhi sakkā theyyāya kātuṃ, netaranti aṭṭhakathāya adhippāyo. Videsaṃ gantvā pabbajitehi pucchite “dasavasso”tiādiṃ bhaṇantassa doso. Gihīnaṃ vutte doso natthīti keci. Rājabhayādīhi gahitaliṅgānaṃ “gihī maṃ samaṇoti jānātū”ti vañcanacitte satipi bhikkhūnaṃ vañcetukāmatāya, tehi saṃvasitukāmatāya ca abhāvā doso na jāto. “Sabbapāsaṇḍiyabhaddānīti vihāraṃ āgantvā saṅghikaṃ gaṇhantassa saṃvāsaṃ pariharitūṃ dukkaraṃ, tasmā vutta”nti ca likhitaṃ. “Sūpasampanno”ti vuttattā gahaṭṭhampi sace upasampādenti, sūpasampannoti āpannaṃ, “anupasampannakāleyevā”ti iminā sace upasampannakāle suṇāti, sūpasampanno eva anārocentopīti dasseti. Andhakaṭṭhakathāyaṃ, porāṇagaṇṭhipadesu ca dussīlabhikkhu “theyyasaṃvāsako”ti vutto “theyyāya vo, bhikkhave, raṭṭhapiṇḍo bhutto”ti iminā kira pariyāyenāti veditabbaṃ. Tenevāha “taṃ na gahetabba”nti. “Mahāpeḷādīsū”ti etena gihisantakaṃ dassitaṃ.

Sayaṃ sāmaṇero va kūtavassāni gaṇetvā gaṇhanto pārājiko hoti, theyyasaṃvāsako pana na hoti, tathā bhikkhupi, so pana bhaṇḍagghena kāretabboti iminā adhippāyena “sayaṃ sāmaṇerovā”tiādi vuttaṃ. Ayaṃ pana theyyasaṃvāsako nāma yasmā pabbajitova hoti, nāpabbajito, tasmā “theyyasaṃvāsako, bhikkhave, apabbajito na pabbājetabbo, pabbajito nāsetabbo”ti vattuṃ na sakkāti katvā imassa vasena paṇḍakato paṭṭhāya “anupasampanno na upasampādetabbo”tiādinā pāḷi ṭhapitā, na upasampadāmatasseva abhabbattā ekādasannampi nesaṃ pabbajjārahabhāvappasaṅgato. Apica anīṭṭhadosappasaṅgato tathā eva pāḷi ṭhapitā. Yasmā titthiyapakkamaṇaṃ, saṅghabhedanañca upasampannasseva hoti, nānupasampannassa, so duvidhopi pabbajitova hoti, nāpabbajito, tasmā “titthiyapakkantako, bhikkhave, apabbajito na pabbājetabbo”tiādi pāḷiyā sati te ubhopi apabbājetabbā hontīti anīṭṭhappasaṅgo āpajjatīti. Tisu pana theyyasaṃvāsakesu sāmaṇerālayaṃ karonto liṅgatthenako, upasampannālayaṃ karonto saṃvāsatthenako, ubhayatthenako ca. Na hi sāmaṇerasaṃvāso idha

saṃvāso nāma, teneva aṭṭhakathāyaṃ “bhikkhuvassagaṇanādiko hi sabbopi kiriyabhedo imasmiṃ atthe saṃvāso”ti vuttanti eke. Yathāvuḍḍhaṃ vandanasādiyanāsanapaṭibāhanānaṃ sāmaṇerasaṃvāsasāmaññaṇato nevāti ācariyo.

Theyyasaṃvāsakavatthukathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

Titthiyapakkantakakathāvaṇṇanā

Titthiyapakkantako, bhikkhavetiādi attano nidānabhūte pasūravatthusmiṃ eva vattabbaṃ samānampi tattha vāritaadhikārābhāvā abhabbā. Idheva theyyasaṃvāsakena vinā sambhavato vutto. Tattha “atha kho na pabbājetabbopī”ti idheva vacanaṃ pasūrassa upasampadāya eva yācanicchāya dassanena, “so āgato na upasampādetabbo”ti bhagavato upasampadāmattapaṭisedhanena ca pabbajjānumatidosappasaṅgabhayāti veditabbaṃ. Tesam liṅge ādinnamatte laddhiyā gahitāyapi aggahitāyapi titthiyapakkantako hoti, avandanīyasessa naggaliṅgassa seṭṭhabhāvaṃ vā upagacchati, na muccati, ettha “padavāre dukkaṭaṃ, ājīvako bhavissanti visamacittavasena gatattā naggo hutvā na gamanena”ti vadanti. Ubhinnaṃpi vasena yuttanti mama takko. Tāva naṃ laddhi rakkhati asampaṭicchitattā. Upasampannabhikkhunā kathitoti kathaṃ paññāyati? Aṭṭhakathāvacanappamāṇatovāti eke. Nidānavasenāti eke. Pasūrassa upasampannattā upasampannānaṃ eva titthiyapakkantatāvacanatoti eke. Yathāha “upajjhāyo pakkantovā hoti, vibbhanto vā, kālaṃkato vā, pakkhasaṅkanto vā”ti ācariyo. Pakkhasaṅkanto vāti sāmaṇeranāsanāvattūsu abhāvatoti eke. Aññaṇatitthiyapubbassa upasampannassa sato pakkhasaṅkantabhayā anupasampannakāle upasampadatthaṃ parivāsapaññāpanenāti eke. Pabbajjatthampīti ce? Na, pubbe vicāritattā, apabbajitassa adhisīlābhāvato ca. Pātimokkhasīlañhi adhisīlaṃ nāma, tañca apabbajitassa natthi. Imassa ca parivāsavatte adhisīlaṃ vuttaṃ. Yathāha “puna caparaṃ, bhikkhave, aññaṇatitthiyapubbo tibbacchando hoti uddese paripucchāya adhisīle”ti. Apica “sace, bhikkhave, jātiyā sākiyo aññaṇatitthiyapubbo āgacchati, so āgato upasampādetabbo”ti ettha upasampadāmattaparidīpanato. Upasampadāmattaparidīpanaṇhettha tasseva parivāsadānasiddhito. Parivāsadānattanidassanathe hesā pāḷi.

Titthiyapakkantakakathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

Tiracchānagatavatthukathāvaṇṇanā

111. Nāgayoniyāti nāgayonito, attano nāgajātihetūti adhippāyo. Kiṃkāraṇā? Abhikkhaṇaṃ sakajātiyā methunapaṭisevane, vissatṭhaniddokkamane ca sabbesampi.

Tiracchānagatavatthukathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

Mātughātakādivatthukathāvaṇṇanā

112-115. Apavāhananti pakkhalanaṃ, kāsāyavatthanivāsanaṃ icchamānanti attho. Duṭṭhacittena. Kīdisena? Vadhakacittenāti adhippāyo. Lohituppādanavasena duṭṭhacittanti keci, taṃ na sundaraṃ.

Mātughātakādivatthukathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

Ubhatobyañjanakavatthukathāvaṇṇanā

116. “Yadi paṭisandhiyaṃ uppannaliṅgena etaṃ nāmaṃ labhantīti adhippāyo”ti

likhitam.

Ubhatobyañjanakavatthukathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

Anupajjhāyakādivatthukathāvaṇṇanā

117. “Keci ‘kuppatī’ti vadanti, taṃ ‘na gahetabba’nti yaṃ vuttam, taṃ ‘pañcavaggakaraṇīyañce, bhikkhave, kammaṃ bhikkhunipañcamo kammaṃ kareyya, akammaṃ na ca karaṇīya’ntiādinā nayena vuttattā paṇḍakādīnaṃ gaṇapūraṇabhāve eva kammaṃ kuppati, na sabbanti katvā suvuttam, itarathā ‘paṇḍakupajjhāyena kammaṃ kareyya, akammaṃ na ca karaṇīya’ntiādikāya pāḷiyā bhavitabbaṃ siyā. Yathā aparipuṇṇapattacīvarassa upasampādanakāle kammavācāyaṃ ‘paripuṇṇassa pattacīvara’nti asantaṃ vatthum kittetvā upasampadāya katāya tasmim asantepi upasampadā ruhati, evaṃ ‘ayaṃ buddharakkhito āyasmato dhammarakkhitassa upasampadāpekkho’ti avatthum paṇḍakupajjhāyādiṃ, asantaṃ vā, vatthum kittetvā katāyapi gaṇapūrakānamatthitāya upasampadā ruhateva. “Na, bhikkhave, paṇḍakupajjhāyena upasampādetabbo, yo upasampādeyya, āpatti dukkaṭassa, so ca puggalo anupasampanno’tiādivacanassābhāvā ayamattho siddhova hoti. Na hi buddhā vattabbayuttaṃ na vadanti, tena vuttam ‘yo pana, bhikkhu, jānaṃ ūnavīsativassam...pe... so ca puggalo anupasampanno’tiādi. Tathā ‘byattena bhikkhunā paṭibaleṇa saṅgho ñāpetabbo’ti vacanato theyyasaṃvāsakādiācariyehi anussāvanāya katāya upasampadā na ruhati tesam abhikkhuttā’ti vacanampi na gahetabbaṃ. Kiñca bhiyyo ‘imāni cattāri kammāni pañcahākārehi vipajjantī’tiādinā nayena kammānaṃ sampattivipattiyā kathiyamānāya ‘sattahi ākārehi kammāni vipajjanti vatthuto vā ñattito vā anussāvanato vā sīmato vā parisato vā upajjhāyato vā ācariyato vā’ti akathitattā na gahetabbaṃ. ‘Parisato vā’ti vacanena ācariyaupajjhāyānaṃ vā saṅgaho katoti ce? Na, ‘dvādasahākārehi parisato kammāni vipajjantī’ti etassa vibhaṅge tesamanāmatṭhattā. Ayamatto ‘yasmā tattha tattha sarūpena vuttapālīvaseneva sakkā jānitum, tasmā nayamukhaṃ dassetvā saṃkhittoti ayamassa yuttigavesanā’ti vuttam. Tatridaṃ vicāretabbaṃ - anupajjhāyakaṃ upasampādentā te bhikkhū yathāvuttanayena abhūtaṃ taṃ vatthum kittayimṣu, udāhu musāvādabhayā tāneva padāni na sāvesunti. Kiñcettha yadi tāva upajjhāyābhāvata na sāvesum, ‘puggalaṃ na parāmasatī’ti vuttavipattippasaṅgo hoti, atha sāvesum, musāvādo nesaṃ bhavatīti? Vuccate - sāvesumyeva yathāvuttavipattippasaṅgabhayā, ‘kammaṃ pana na kuppatī’ti atṭhakathāya vuttattā ca, na musāvādassa asambhavato, musāvādenāpi kammāsambhavato ca. Na hi sakkā musāvādena kammavipattisampattiṃ kātunti. Tasmā ‘anupajjhāyakaṃ upasampādentī’ti vacanassa ubhayadosavinimutto attho pariyesitabbo.

Ayañcettha yutti - ‘yathā pubbe pabbajjupasampadupajjhāyesu vijjamānesupi upajjhāyaggahaṇakkamena aggahitattā ‘tena kho pana samayena bhikkhū anupajjhāyaka’ntiādi vuttam, tathā idhāpi upajjhāyassa vijjamānasseva sato aggahitattā ‘anupajjhāyakaṃ upasampādentī’ti vuttam. Kammavācācariyena pana gahito tena upajjhāyoti saññāya upajjhāyaṃ kittetvā kammavācaṃ sāvetabbaṃ, kenaci vā kāraṇena kāyasāmaggiṃ adentassa upajjhāyassa chandaṃ gahetvā kammavācaṃ sāveti, upajjhāyo vā upasampadāpekkhassa upajjhaṃ datvā pacchā upasampanne tasmim tādise vatthusmiṃ samanuyuñjiyamāno vā asamanuyuñjiyamāno vā upajjhāyadānato pubbe eva sāmaṇero paṭijānāti,

sikkhāpaccakkhātako vā antimavatthupajjhāpannako vā paṭijānāti, chandahārakādayo viya upajjhāyo vā aññasīmāgato hoti, ‘kammavācā ruhatī’ti vatvā ‘anujānāmi, bhikkhave, paccantimesu janapadesu vinayadharapañcamena gaṇena upasampada’nti vuttattā keci ‘vinayadharapañcamena upajjhāyena sannihiteneva bhavitabba’nti vadantī’ti porāṇagaṇṭhipade vuttaṃ. So ce pāṭho pamāṇo majjhimesu janapadesu tassa vacanassābhāvato. Asannihitepi upajjhāye kammavācā ruhatīti āpajjatīti ce? Na, kasmā? Kammasampattiyaṃ “puggalaṃ parāmasatī”ti vuttapāṭhova no pamāṇaṃ. Na hi tattha asannihito upajjhāyasaṅkhāto puggalo parāmasanaṃ arahati, tasmā tattha saṅghaparāmasanaṃ viya puggalaparāmasanaṃ veditabbaṃ. Saṅghena gaṇena upajjhāyena upasampādentī tesam atthato puggalattā. Paṇḍakādiupajjhāyena upasampādentī upasampādanakāle aviditattāti porāṇā.

Apattakādivatthukathāvaṇṇanā

118. Apattacīvaraṃ upasampādentīti kammavācācariyo “paripuṇṇassa pattacīvara”nti saññāya, kevalaṃ atthasampattiṃ anapekkhitvā santapadanihārena vā “paripuṇṇassa pattacīvara”nti kammavācaṃ sāveti. Yathā etarahi matavippavutthamātāpitikopi “anuññātosī mātāpitūhī”ti puṭṭho “āma bhante”ti vadati. Kiṃ bahunā, ayaṃ panettha sāro - “tasmīṃ samaye cattāri kammāni pañcahākārehi vipajjantī”ti lakkhaṇassa na tāva paññattattā anupajjhāyakādiṃ upasampādentī, vajjanīyapuggalānaṃ avuttattā paṇḍakupajjhāyādiṃ upasampādentī. Terasantarāyapucchāya adassanattā apattacīvarakaṃ upasampādentī. “Anujānāmi, bhikkhave, ñatticatutthena kammena upasampādetu”nti evaṃ sabbapaṭhamam anuññātakammavācāya “paripuṇṇassa pattacīvara”nti avacanamettha sādhaṃkanti veditabbaṃ. Tañhi vacanaṃ anukkamenānuññātanti.

Hatthacchinnādivatthukathāvaṇṇanā

119. Idaṃ tāva sabbathā hotu, “mūgaṃ pabbājenti, badhiraṃ pabbājenti”ti idaṃ kathaṃ sambhavitumarahati ādito paṭṭhāya “anujānāmi, bhikkhave, imehi tīhi saraṇagamanehi pabbajja”ntiādinā anuññātatattāti? Vuccate - “evaṃ pana, bhikkhave, pabbājetabboti. Evaṃ vadehīti vattabbo...pe... tatiyampi saṅghaṃ saraṇaṃ gacchāmi”ti ettha “evaṃ vadehīti vattabbo”ti imassa vacanassa micchā atthaṃ gahetvā mūgaṃ pabbājesuṃ. “Evaṃ vadehī”ti taṃ pabbajjāpekkhaṃ āṇāpetvā sayam upajjhāyena vattabbo “tatiyaṃ saṅghaṃ saraṇaṃ gacchāmi”ti, so pabbajjāpekkho tathā āṇatto upajjhāyavacanassa anu anu vadatu vā, mā vā, tattha tattha bhagavā “kāyena viññāpeti, vācāya viññāpeti, kāyena vācāya viññāpeti, gahito hoti upajjhāyo. Dinno hoti chando. Dinnā hoti pārisuddhi. Dinnā hoti pavāraṇā”ti vadati. Tadanumānena vā kāyena tena pabbajjāpekkhena viññattaṃ hoti saraṇagamananti vā lokepi kāyena viññāpento “evaṃ vadatī”ti vuccati, taṃ pariyāyaṃ gahetvā mūgaṃ pabbājenti veditabbaṃ. Porāṇagaṇṭhipade “mūgaṃ kathaṃ pabbājenti”ti pucchaṃ katvā tassa kāyappasādasambhavato kāyena pahāraṃ datvā hatthamuddāya viññāpetvā pabbājesu”nti vuttaṃ. Kiṃ bahunā, ayaṃ panettha sāro - yathā pubbe pabbajjādhikāre vattamāne pabbajjābhilāpaṃ upacchinditvā “paṇḍako, bhikkhave, anupasampanno na upasampādetabbo”tiādinā nayena upasampadavaseneva abhilāpo kato. Theyyasaṃvāsakapade asambhavato kiñcāpi so na kato pabbajjāva tattha katā, sabbattha pana upasampadābhilāpena adhippetā tadanubhāvato. Upasampadāya pabbajjāya vāritāya upasampadā vāritā hotīti katvā. Tathā idha upasampadādhikāre vattamāne upasampadābhilāpaṃ

upacchinditvā upasampadameva sandhāya pabbajjābhilāpo katoti veditabbo. Kāmaṃ so na kattabbo, mūgapade asambhavato tassa vasena ādito paṭṭhāya upasampadābhilāpova kattabbo viya dissati, tathāpi tasseeva mūgapadassa vasena ādito paṭṭhāya pabbajjābhilāpova kato micchāgahaṇanivāraṇatthaṃ. Kathaṃ? “Mūgo, bhikkhave, appatto osāraṇaṃ, tañce saṅgho osāreti, sosārito”ti vacanato mūgo upasampanno hotīti siddhaṃ. So “kevalaṃ upasampannova hoti, na pana pabbajito tassa pabbajjāya asambhavato”ti micchāgāho hoti. Taṃ pariccajāpetvā yo upasampanno, so pabbajitova hoti. Pabbajito pana atthi koci upasampanno, atthi koci anupasampanno. Imaṃ sammāgāhaṃ uppādeti bhagavāti veditabbaṃ.

Apica tesāṃ hatthacchinnādīnaṃ pabbajitānaṃ supabbajitabhāvadīpanatthaṃ, pabbajjābhāvāsāṅkānivāraṇatthañcetta pabbajjābhilāpo kato. Kathaṃ? “Na, bhikkhave, hatthacchinno pabbājetabbo”tiādīnā paṭikkhepena, “pabbajitā supabbajitā”ti vuttatṭhānābhāvena ca tesāṃ pabbajjābhāvappasaṅkā bhaveyya. Yathā pasaṅkābhava, tathā pasaṅkaṃ ṭhapeyya. Khandhake upasampadaṃ sandhāya “hatthacchinno, bhikkhave, appatto osāraṇaṃ, tañce saṅgho osāreti, sosārito”tiādīnā nayena bhagavā nivāreti. Teneva pana nayena pabbajitā te sabbepi supabbajitā evāti dīpeti, aññathā sabbepete upasampannāva honti, na pabbajitāti ayamaniṭṭhappasaṅgo āpajjati. Kathaṃ? “Hatthacchinno, bhikkhave, na pabbājetabbo, pabbajito nāsetabbo”ti vā “na, bhikkhave, hatthacchinno pabbājetabbo, yo pabbājeyya, āpatti dukkaṭassa, so ca apabbajito”ti vā tantiyā ṭhapitāya campeyyakkhandhake “sosārito”ti vuttattā kevalaṃ “ime hatthacchinnādayo upasampannāva honti, na pabbajitā”ti vā “upasampannāpi ce pabbajitā, nāsetabbā”ti vā anīṭṭhakoṭṭhāso āpajjatīti adhippāyo.

Idaṃ panettha vicāretabbaṃ - “so ca apabbajito”ti vacanābhāvato mūgassa pabbajjasiddhippasaṅgato pabbajjāpi ekatosuddhiyā hotīti ayamaniṭṭhakoṭṭhāso kathaṃ nāpajjatīti? Pabbajjābhilāpena upasampadā idhādhippetāti sammāgāhena nāpajjati, aññathā yathābyañjanaṃ atthe gahite yathāpaññattadukkaṭābhāvasaṅkhāto aparopi anīṭṭhakoṭṭhāso āpajjati. Kathaṃ? “Na, bhikkhave, mūgo pabbājetabbo, yo pabbājeyya, āpatti dukkaṭassā”ti vuttadukkaṭaṃ pabbajjapariyosāne hoti, na tassāvippakatāya. Pubbapayogadukkaṭameva hi paṭhamāṃ āpajjati, tasmā mūgassa pabbajjapariyosānasseeva abhāvato imassa dukkaṭassa okāso ca sabbakālaṃ na sambhaveyya. Upasampadāvasena pana atthe gahite sambhavati kammanipphattito. Teneva pāḷiyaṃ “na, bhikkhave, paṇḍako upasampādetabbo, yo upasampādeyya, āpatti dukkaṭassā”ti dukkaṭaṃ na paññattaṃ. Apaññattattā pubbapayogadukkaṭameva cettha sambhavati, netaraṃ, ettāvatā siddhametaṃ “pabbajjābhilāpena upasampadā ca tattha adhippetā, na pabbajjā”ti.

Etthāha - sāmaṇerapabbajjā na kāyapayogato hotīti kathaṃ paññāyatīti? Vuccate - kāyena viññāpetītiādittikādassanato. Hoti cettha -

“Appeva sasako koci, patitṭheyya mahaṇṇave;
Na tveva catugambhīre, duggāho vinayaṇṇave”ti.

Brahmujugattoti ettha “niddosatthe, seṭṭhatthe ca brahma-saddaṃ gahetvā niddosaṃ hutvā uju gattaṃ yassa so brahmujugatto”ti likhitaṃ. Atha vā kāmabhogittā devindādayo upamāvasena aggahetvā brahmā viya ujugatto brahmujugatto. Mahākucchito ghaṭo mahākucchighaṭo. Tena samāno vuccati

“mahākucchighaṭṭasādiso”ti. Galagaṇḍīti desanāmetamevetanti kathaṃ paññāyatīti? “Na, bhikkhave, pañcahi ābādhehi phuṭṭho pabbājetabbo”ti vacanato. Kilāso pi idhāhippetoti na kevalaṃ so eveko, kintu pañcahi ābādhehi phuṭṭho, pāḷiyaṃ āgatā rājabhaṭṭādayo dāsapariyosānā, rāhulavatthumhi āgatā ananuññātamātāpitāro cāti dasapi janā idhāhippetā. Tadattadīpanatthameva likhitakakasāhatalakkhaṇāhate pubbe vuttepi ānetvā upālitthero idha hatthacchinnaṃ pāḷiyaṃ āha. Teneva campeyyakkhandhake “atthi, bhikkhave, puggalo appatto osāraṇaṃ, tañce saṅgho osāreti, ekacco sosārito, ekacco dosārito”ti imassa vibhaṅge “pañcahi ābādhehi phuṭṭhā, rājabhaṭṭā, corakārabhedakaināyikadāsā, ananuññātamātāpitāro cā”ti satta janā na gahitā, na ca labbhanti, aññathā imepi tassa vibhaṅge vattabbā siyuma. Na vattabbā tattha abhabbattāti ce? Evaṃ sante “saṅgho osāreti, ekacco dosārito”ti imassa vibhaṅge vattabbā paṇḍakādayo viya, na ca vuttā. Ubhayattha avuttattā na cime anubhaya bhavitumarahanti, tasmā avuttānameva dasannaṃ yathāvuttānaṃ saṅgaṇhanatthaṃ puna likhitakādayo vuttāti. Atha kimatthaṃ te idha uppaṭipāṭiyā vuttāti? Ināyikadāsānaṃ sosāritabhāvepi ināyikadāsā sāmikānaṃ dātabbāti tadadhīnabhāvadassanatthaṃ. Teneva tattha vuttaṃ “palātopi ānetvā dātabbo”tiādi. Yo panettha coro katakamma pabbajati, rājabhaṭṭo vā sace katadoso, ināyikaggahaṇeneva gahitoti veditabbo. Atha vā yathāvuttalakkaṇo sabbopi ināyikadāsānaṃ “sosārito”ti vattabbāraho na hotīti katvā tesāṃ parivajjanatthaṃ uppaṭipāṭiyā desanā upari ārohati, na heṭṭhāti dīpanato. Likhitako “sosārito”ti vuttattā desantaraṃ netabbo. Tathākārabhedakādayopīti veditabbaṃ.

Ettāvatā bhagavatā attano desanākusalatāya pubbe gahitaggahaṇena yathāvuttānaṃ dasannampi pabbajjupasampadākammaṇipphatti, uppaṭipāṭivacanena puggalavemattatañca desanāya kovidānaṃ dīpitaṃ hotīti veditabbaṃ. Hoti cettha -

“Vattabbayuttaṃ vacanena vatvā, ayuttamiṭṭhaṃ nayadesanāya;
Sandīpayantaṃ sugatassa vākyam, cittaṃ vicittaṃva karotipī”ti.

Etthāha - campeyyakkhandhake ūnavāsativasso ubhayattha avuttattā anubhaya siyāti? Na siyā avuttattā eva. Yadi hi tatiyāya koṭiyā bhavitabbaṃ, sā avassaṃ bhagavatā vattabbāva hoti, na ca vuttā, tasmā na so anubhaya hoti. Atha kataraṃ pakkhaṃ bhajati? Dosāritapakkhaṃ bhajati. Atha kasmā na vuttoti? Sikkhāpadena paṭisiddhattā. Upanāhaṃ bandhitvāti puna bandhanaṃ katvā. “Nānāvidhehi osadhehi pādaṃ bandhitvā āvāṭake pavesetvā kattabbavidhānasetaṃ adhivacana”nti likhitaṃ. Kappasīso vā hatthī viya. Gobhattanālikā nāma gunnaṃ bhattapānatthaṃ katanālikā. Upakkamukho nāma kudhitamukho vuccati, vātaṇḍiko nāma aṇḍakesu vuḍḍhirogena samannāgato. Vikaṭo nāma tiriyaṃ gamanakapādehi samannāgato. “Guṇi kuṇī”ti duvidho kira pāṭho. Yesaṇca pabbajjā paṭikkhattā, upasampadāpi tesāṃ paṭikkhattāvātīādi yasmā hatthacchinnaṃ dayo upasampadāvaseneva vuttā, tasmā te eva hatthacchinnaṃ dayo sandhāyāha.

Hatthacchinnaṃ divatthukathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

Alajjīnissayavatthukathāvaṇṇanā

120. “Na, bhikkhave, alajjīnaṃ nissayo dātabbo”ti iminā alajjīhi bhikkhūhi, sāmaṇerehi vā saddhiṃ dvepi dhammāmisaparibhogā paṭikkhattā honti nissayabhāve bhāvato tesāṃ. Yathāha “ācariyena, bhikkhave, antevāsiko saṅghetabbo

anuggahetabbo uddesena paripucchāya ovādena anusāsaniyā”tiādi upajjhāyassapi nissayappaṇāmanasambhavato, sopi saddhivihārikassa nissayoti veditabbaṃ, tasmā upajjhāyo ce alajjī hoti, na taṃ nissāya vasitabbanti siddhaṃ hoti. Bhikkhūnaṃ sammāpaṭipattiyā samānabhāgo bhikkhu sabhāgo. Tassabhāvo bhikkhusabhāgatā. Taṃ bhikkhusabhāgataṃ. Yāva jānāmīti adhippāyena vasitum vaṭṭati. Bhikkhūhi sabhāgataṃ. Kiṃ taṃ? Lajjibhāvaṃ. “Sattāhaṃ...pe... gahetabbo”ti ettha “sattāhamattaṃ vasissāmi, kiṃ bhikkhusabhāgatājānanenāti jānane dhuraṃ nikkhipitvā vasitum na labhatīti attho”ti likhitaṃ. “Bhikkhusabhāgataṃ pana jānanto sveva gamissāmi, kiṃ me nissayārocānenā”ti aruṇaṃ utṭhapetum na labhati. “Pure aruṇaṃ utṭhahitvā gamissāmī”ti ābhogena sayantassa ce aruṇo uggacchati, vaṭṭati.

Gamikādinissayavatthukathāvaṇṇanā

121. “Addhānamaggappaṭipannena bhikkhunā nissayaṃ alabhamānena anissitena vatthunti avassakāleyeva vassakāle addhānagamanassa pāḷiyaṃyeva paṭikkhattatā”ti vuttaṃ, taṃ appamāṇaṃ sattāhaṃ vassacchedādivasena addhānagamanasambhavato, gacchantasseva vassakālagamanasambhavato ca. Antarāmagge...pe... anāpattīti nissayadāyakābhāveyeva. “Tassa nissāyā”ti pāṭhānurūpaṃ vuttaṃ, taṃ nissāyāti attho. “Yadā patirūpo nissayadāyako āgacchissatī”ti vacanena ayaṃ vidhi avassakāle evāti siddhaṃ. “Antovasase pana kassaci āgamanābhāvā”ti vuttaṃ. Sace so jalapaṭṭane vā thalapaṭṭane vā vasanto vassūpanāyikāya āsannāya gantukāmo suṇāti “asuko mahāthero āgamissatī”ti, taṃ ce āgāmeti, vaṭṭati. Āgamentasseva ce vassūpanāyikadivaso hoti, hotu, gantabbaṃ tattha, yattha nissayadāyakaṃ labhatīti. Pātimokkhuddesakābhāvena ce gantum vaṭṭati, pageva nissayadāyakābhāvena. Sace so gacchanto jīvitantarāyaṃ, brahmacariyantarāyaṃ vā passati, tattheva vasitabbanti eke.

122. “Nāhaṃ ussahāmi therassa nāmaṃ gahetu”nti itthannāmo itthannāmassa āyasmatoṭi lakkhaṇato āha. “Gottenāpī”ti vacanato yena vohārena vohariyanti, tena vaṭṭatīti siddhaṃ, tasmā ‘ko nāmo te upajjhāyo’ti puṭṭhenāpi gottameva nāmaṃ katvā vattabbanti siddhaṃ hoti, tasmā catubbidhesu nāmesu yena kenaci nāmena anussāvanā kātābbā”ti vadanti. Ekassa bahūni nāmāni honti, tattha ekaṃ nāmaṃ ñattiyā, ekaṃ anussāvanāya kātum na vaṭṭati, atthato, byañjanato ca abhinnāhi anussāvanāhi bhavitabbanti. Katthaci “āyasmato buddharakkhitattherassā”ti vatvā katthaci kevalaṃ “buddharakkhitassā”ti sāveti, “sāvanaṃ hāpetī”ti na vuccati nāmassa ahāpitattāti eke. Sace katthaci “āyasmato buddharakkhitassā”ti vatvā katthaci “buddharakkhitassāyasmato”ti sāveti, pāṭhānurūpattā khattameva otiṇṇantipi eke. Byañjanabhedappasaṅgato anussāvane taṃ na vaṭṭatīti eke. Sace pana sabbaṭṭhānēpi tatheva vadati, vaṭṭati bhagavatā dinnalakkhaṇānurūpattā. Lakkhaṇavirodhato aññathā na vaṭṭatīti ce? Na, payogānurūpattā. Tattha tathā, idha aññathā payogoti ce? Na, vipattilakkhaṇānaṃ virodhato. Na sabbena sabbaṃ, sāvanāhāpanā eva hi pāḷiyaṃ tadatthavibhāvane āgatāti aññapadesu sāvanesu parihāro na sambhavati āciṇṇakappavirodhato. Sopi kiṃpamāṇanti ce? Pamāṇaṃ ācariyuggahassa pamāṇattā.

123. Dve ekānussāvaneti ettha gaṇṭhipade tāva evaṃ likhitaṃ “ekato pavattaanussāvane”. Idaṃ sandhāyāti nānupajjhāyaṃ ekācariyaṃ anussāvanakiriyaṃ sandhāya, tañca anussāvanakiriyaṃ ekenupajjhāyena nānācariyehi anujānāmīti attho. Nānupajjhāyehi ekenācariyena na tveva anujānāmīti atthoti. Porāṇagaṇṭhipadepi tatheva vatvā “tiṇṇaṃ uddhaṃ na kenaci ākārena ekato

vaṭṭatī”ti vuttaṃ, taṃ yuttaṃ, na hi saṅgho saṅghassa kammaṃ karotīti ācariyo. Idaṃ panettha cintetabbam. Kathaṃ? Cattāro vā atirekā vā upasampadāpekkhā saṅghavohāraṃ na labhanti bhikkhubhāvaṃ appattattā. Kevalaṃ bhagavatā paricchinditvā “tayo”ti vuttattā tato uddhaṃ na vaṭṭatīti no takkoti ācariyo. Anugaṇṭhipadepi ayamevattho bahudhā vicāretvā vutto. Tathā andhakaṭṭhakathāyampi. Na sabbattha imasmiṃ atthavikappe matibhedo atthi. Yā panesā ubho paripuṇṇavāsativassā, ubhinnamekupajjhāyo, ekācariyo, ekā kammavācā, eko upasampanno, eko anupasampannoti parivārakathā, taṃ dassetvā eko ce ācariyo dvinnaṃ, tiṇṇaṃ vā upasampadāpekkhānaṃ ekaṃ kammavācaṃ ekenupajjhāyena sāveti, vaṭṭatīti eke. Taṃ ayuttaṃ, na hi sakkā sithiladhanitādibyañjanalakkhaṇasampannaṃ tasmīṃ khaṇe kammavācaṃ dassetuṃ vimuttadosādīsu patanato. Visuṃ visuṃ karaṇaṃ sandhāya idaṃ vuttanti dīpanatthaṃ “tayo paripuṇṇavāsativassā, tiṇṇamekupajjhāyo, ekācariyo, ekā kammavācā, dve upasampannā, eko anupasampanno”ti na vutto. Evañhi vutte sakkā tīsu ākāsaṭṭhamapanetvā sīmaṭṭhānaṃ dvinnamanurūpaṃ kammavācaṃ dassetuṃ, tamaniṭṭhappasaṅgaṃ nivāretuṃ “ubho”ti vuttaṃ. “Tattha paripuṇṇavāsativassavacanena vatthusampatti, parisāya padhānattā, ācariyupajjhāyavacanena parisasampatti, kammavācāya anussāvanasampatti dassitā, sīmasampatti ekekā na dassitā. Tato vipatti jātā kammavācānaṃ nānākkhaṇikattā. Ekakkhaṇabhāve sati ubhinnaṃ sampatti vā siyā vipatti vā, na ekasseva sampatti ekassa vipattīti sambhavati vimuttādibyañjanadosappasaṅgato”ti vuttaṃ, taṃ vacanaṃ ubhopi cete sīmagatāva honti, ubhinnaṃ ekato kmmasampattidīpanato dvinnaṃ ekato anussāvanaṃ ekena upajjhāyena ekenācariyena vaṭṭatīti sādheti. Dvinnaṃ, tiṇṇaṃ ekato sasamanubhāsanā ca pāḷiyamyeva dassitā, taṃca anulometi. Aṭṭhakathācariyehi nānuññātaṃ, na paṭikkhittaṃ, vicāretvā gahetabbanti ācariyo, taṃ dhammatāya virujjhati.

Ayañhi buddhānaṃ dhammatā - yadidaṃ yattha yattha vacananānattamatthi, tattha tattha garukesu ṭhānesu vattabbayuttaṃ vadanti. Dūtena upasampadādayo cettha nidassanaṃ. Yasmā cettha pubbe anuññātakammavācāya nānattaṃ natthi, tasmā “anujānāmi, bhikkhave, dve tayo ekānussāvane kātu”nti vatvā “evañca pana, bhikkhave, kātabbo”ti na vuttaṃ. Nānatte satipi tattha tattha dvinnaṃ, bahūnaṃ vā vasena vuttakammavācānusārena gahetabbato avuttanti ce? Na hi lahukesu ṭhānesu vatvā garukesu avacanaṃ dhammatāti ācariyo. Aññatarasmiṃ pana gaṇṭhipade evaṃ papañcitaṃ dve ekānussāvaneti dve ekato anussāvane. “Ekena” iti pāṭho, ekena ācariyenāti attho. Purimanayenevāti “ekena vā dvīhi vā ācariyehī”ti vuttanayena eva, tasmā ekenācariyena dve vā tayo vā anussāvetabbā. “Dvīhi vā tīhi vā”ti pāṭho. Nānācariyā nānupajjhāyāti ettha “tañca kho ekena upajjhāyena, na tveva nānupajjhāyenā”ti vuttattā na vaṭṭatīti ce? Vaṭṭati. Kathaṃ? Ekena anussāvane ekānussāvaneti viggahassa pākaṭattā līnameva dassetuṃ “ekato anussāvane”ti viggahova vutto, tasmā ujukattameva sandhāya tañca kho ekena anussāvanaṃ ekānussāvanaṃ, ekena upajjhāyena anujānāmi, na tveva nānupajjhāyenāti attho. Idaṃ sandhāya hi dvidhā viggaho, tasmā “nānācariyehi nānupajjhāyā na vaṭṭantīti siddhamevā”ti aññathāpi vadanti. Tañca kho ekena upajjhāyena ekassa upajjhāyassa vā vattabbaṃ anussāvanaṃ, na tveva nānupajjhāyena anujānāmīti attho. Kiṃ vuttaṃ hoti? “Eko ācariyo, dve vā tayo vā upasampadāpekkhā dvinnaṃ tiṇṇaṃ vā upajjhāyānaṃ na tveva anujānāmī”ti kira vuttanti. Aparasmiṃ pana gaṇṭhipade “ekena anussāvaneti viggahassa pākaṭattā taṃ pakāsetuṃ ‘ekenā’ti vuttaṃ. Evaṃ

vutte avassam paṇḍitā jānanti. Taṃpākaṭattā ce jānanti, ekenāti iminā kinti ce? Kiñcāpi jānanti, vivādo pana hoti aladdhalesattā, jānituñca na sakkā, ‘ekenā’ti vutte pana taṃ sabbam na hotīti vutta’nti likhitam. Evaṃ ettha aneke ācariyā ca takkikā ca anekadhā papañcenti, taṃ sabbam suṭṭhu upaparikkhitvā garukulam payirupāsivā vaṃsānugatova attho gahetabbo. “Na sabbattha imasmim atthavikappe matibhedo atthī”ti vuttameva.

Upasampadāvidhikathāvaṇṇanā

125. Kuṭṭham gaṇḍoti ettha kuṭṭhādiggahaṇena hatthacchinnādayopi gahitāva hontīti porāṇā, tasmā “manussosi purisosi”ti etehi bhabbābhabbapuggalaparivajjanam karoti. “Bhujissosi aṇaṇosi”tiādīhi pubbe hatthacchinnādhikāre vuttaatthavikappesu dutiyam vikappam upathambheti. Tattha “aṇaṇosi bhujissosi”ti anukkamena avatvā uppaṭipāṭiyā vacanena bhujisso hoti, na ca rañño bhattavetanavasena bhaṭo. Rājādhīnattā pana so rājabhaṭapakkham bhajātīti tabbipakkhabhāvapucchanattham “nasi rājabhaṭo”ti vuttam. Aññathā pañcahi ābādhehi phuṭṭhānam gahaṇeneva sabbesam gahaṇe siddhe itare na vattabbā. Atha vattabbā, sabbepi vattabbā siyum.

Cattāronissayādikathāvaṇṇanā

128-129. “Tāvadeva chāyā metabbā”tiādī “bhikkhūnam pāde vandāpetvā”ti vacanato therātherabhāvajānanattham vuttam. “Cirena agamāsī”ti kira porāṇapāṭho, ciraṃ akāsīti catthi.

130. Anāpatti sambhoge saṃvāseti ukkhittakena saddhim sambhogasaṃvāsapaccayā pācittiyāpatti paññattā, tato anāpattīti attho. Katham paññāyatīti? Saṃvāsaggahaṇe. Alajjinā saddhim sambhogapaccayā āpajjitabbam dukkaṭam pana āpajjati eva, na saṃvāsapaccayā. Na hi alajjinā saddhim saṃvāso paṭikkhitto. Saṃvāso panettha sahaseyyappahonake āvāse sahavāso, na “pārājiko hoti asaṃvāso”ti ettha vuttasaṃvāso. Ayam saṃvāso ukkhittakena saddhim na vaṭṭati. Alajjinā saddhim ekacco vaṭṭati. Dhammasambhogavinimuttovetaro. Idam pana “ukkhittako vibbhamī”tiādisuttam imasmim upasampādetabbānupasampādetabbadīpanasāmaññato vuttam. Kiñca bhiyyo paṭipattikkamatova āpattito suddhi hoti, na vibbhamena, tasmā upasampanno bhikkhu antamaso dubbhāsītampi āpajjitvā aparabhāge vibbhamitvā āgato upasampajjati, taṃ āpattim desetvāva sujjhati, na aññathāti upasampannassa suddhikkamadassanattham. Asādhāraṇāpattiyā adassanapaccayā ukkhittakassa liṅgaparivattanena āpattito vuṭṭhitassa puna ce pakatiliṅgamevupajjati, nānāsaṃvāsakatāva, vibbhamitvā āgatepi yathāvuttanayeneva upasampādetvā na vuṭṭhitattāti ce? Na liṅgantarapātubhāvā. Na vibbhamena kammāsujjhanato. Na kammāsujjhane puna upasampadākammavipattippasaṅgato. Na ca kammavipatti, na ca kammaṭṭippassaddhi. Vibbhamena ca anupasampanno nānāsaṃvāsakabhāvena kammaṃ kopeti dhammissarena āhacca bhāsītattā. Teneva “passissasī”ti anāgatavacanam katam. Tādiso pana gahaṭṭho nikkhattavattapārīvāsiko viya pakatattabhūmiyam vibbhamādinā anupasampannapakatiyamyeva tiṭṭhatīti imassa sabbassapi atthavikappassa dassanatthamidam vuttanti veditabbam. Pubbe vuttappakāro pana parivattaliṅgo hutvā puna pakatiliṅge ṭhitaukkhittako puna pucchitabbo “passasī”ti. “Āma passāmī”ti vadanto osāretabbo. “Desehī”ti na vattabbo liṅgaparivattanena vuṭṭhitattā. Tappaṭikammo ukkhittako pucchitabbo “paṭikammaṃ kiṃ te kata”nti, “āma kata”nti vadanto osāretabbo. “Kattabbam me

paṭikammaṃ na hotī’’ti vadanto na osāretabboti eke. Asādhāraṇāpattimhi idaṃ vidhānaṃ, na sādāhāraṇāya. Tattha ukkhittako liṅgaparivattaneneva paṭippassaddhakammoti eke. Vicāretvā yuttataraṃ gahetabbanti ācariyo. Anugaṇṭhipade pana ‘‘alajjiparibhogo sahatthadānādivasena paricchinditabbo, ‘sāraṇīyadhammapūrakādayo dassetvā alajjissa sahatthā dātuṃ vaṭṭatī’’ti vadantānaṃ vādo paṭisedhetabbo. Kathaṃ? Ukkhittakassa sahatthā dātuṃ na vaṭṭatīti vinicchayānusārena. Dāpetuṃ pana vaṭṭatevāti ca. Kiñcāpi alajjiparibhogavasena dukkaṭaṃ, atha kho ayaṃ alajjī na hoti, tasmā sabbākārena nirāpattitaṃ sandhāya ‘anāpatti sambhoge saṃvāse’’ti vuttaṃ. Kathaṃ paññāyatīti? Viññeyyo atthato ucchurasakasaṭānaṃ sattāhakālikayāvajjivikattā ‘vaṭṭati vikāle ucchuṃ khāditu’’nti saññaṃ uppādetvā taṃ khāditvā tappaccayā pācittiyaṃ na passati, vaṭṭatīti tathāsaññitāya. Yo vā pana āpattiṃ āpannabhāvaṃ paṭijānitvā ‘na paṭikaromī’’ti abhinivisati, ime dve -

‘Sañcicca āpattiṃ āpajjati, āpattiṃ parigūhati;
Agatigamanañca gacchati, ediso vuccati alajjīpuggalo’’ti. -

Vuttalakkaṇe apatanato alajjino na honti, tasmā ‘yo āpattidesanapaṭikammāni na karoti, tena saddhiṃ sambhogādikaraṇe anāpatti’’ti vīsesetvā vuttavacanena, itarenapi saddhiṃ kiñcāpi rūpiyasamvohāro na hoti, atha kho kayavikkayena āpatti hotiyevāti nayo dinno hoti, pañcahi saddhiṃ sabbathāpi anāpattiṃ nayo ca. Evaṃ sāpattiṭṭhānesu vīsesetvā ca vacanato idha tathā avuttattā tena saha alajjiparibhogo natthi. Bhajāpiyamāno pana alajjipakkhaṃ bhajātīti imināpi upāyena sabbattha taṃ taṃ saṃsanditvā attho pariyesitabboti apare. Ācariyā pana evaṃ na vadantī’’ti vuttaṃ. ‘‘Sacāhaṃ na passissāmīti vadati, na pabbājetabbo’’ti vuttattā pubbe āpannāpattiyo uppabbajitassāpi na paṭippassambhantīti siddhaṃ, teneva ācariyā āpattiṃ desāpetvāva sikkhāpaccakkhānaṃ kārāpentīti ca anāpatti sambhoge saṃvāseti idaṃ pubbe āpannaṃ santiṃ eva āpattiṃ na passatīti āsaṅkitabbo. Sā paṭippassaddhāti ñāpanatthaṃ vuttanti ca eke. ‘‘Passissasī’’ti gahaṭṭhattā desetūṃ na vaṭṭatīti anāgatavasena vuttaṃ. ‘‘Upasampādetvā passissasī’’ti parivāsādinā kattabbassa atthibhāvena ‘‘passasī’’ti avatvā anāgatavasena vuttaṃ, osāretvāti abbhānavasena. Tattha puna kātābbassa abhāvā ‘‘passasī’’ti vuttaṃ. Idaṃ sabbhaṃ sabbattha paṭijānanaṃ sandhāya vuttaṃ. Ekatrāpi puna na paṭijānāti, etena saha tassā āpattiyā anurūpena saṃvāso na kātābbō, alajjibhāvenāti vuttaṃ hoti. Diṭṭhiyātiādīsu osāraṇaṃ nāma samānakammādinā karaṇanti attho. Anāpatti sambhogeti ukkhittakena sambhoge anāpatti. Kasmā? Ukkhittakakammasa gahaṭṭhabhāvena paṭippassaddhattā, teneva ‘‘alabbhamānāya sāmaggīyā’’ti vuttaṃ. Idāni bhikkhubhāve kattabbatoti keci. Dvīsupi vāresu kammaapaṭippassaddhividhānaṃ teyeva jānanti, tasmā sabbavāresu yuttamayuttañca suṭṭhu sallakkhetvā kathetabbaṃ.

Yo khandhakaṃ pabbajjanāmadheyyaṃ,
Nānānayaṃ sāsanaṃulabhūtaṃ;
Ñatvā pakāseti parassa sammā,
Tassādhipaccaṃ munisāsanaṃsminti.

Mahākhandaḥkavaṇṇanā niṭṭhitā.

2. Uposathakkhandhakavaṇṇanā

Sannipātānujānanādikathāvaṇṇanā

132-133. Tena samayenāti attano ovādapātimokkhuddese dhuraṃ nikkhipitvā bhikkhūnaṃyeva viṣuṃ uposathakaraṇaṃ anujānitvā t̥hitasamayena. Ko pana soti? Majjhimabodhiyaṃ pātimokkhuddesappahonakasikkhāpadānaṃ pariniṭṭhānakālo. Tenevāha “tāni nesaṃ pātimokkhuddesaṃ anujāneyya”nti. “Evañca pana, bhikkhave, uddisitabba”nti nidānuddesaṃ paññāpetukāmatāya ca sikkhāpadānaṃ uddesaparicchedanidassanattathāñca vuttaṃ. Aññathā “evañca pana, bhikkhave, imaṃ sikkhāpadaṃ uddiseyyathā”ti sabbasikkhāpadānaṃ uddisitabbakkamassa dassitattā idāni “evañca pana, bhikkhave, uddisitabba”nti idaṃ niratthakaṃ āpajjati, idañca sabbasaṅghuposathaṃ sandhāya vuttaṃ.

134. “Yaṃnūna ayyāpi...pe... sannipateyyu”nti bahūnaṃ adhikārappavatti. Tatrāpi vinayaṃ āgamaṃ vutto bhikkhu sāmī, na kevalaṃ saṅghattheroti dassanattamaṃ, saṅghassa gāravayuttavacanārahatādassanattathāñca “suṇātu me, bhante”ti āha. Tattha sayaṃ ce thero, bhikkhuṃ sandhāya “āvuso”ti vattuṃ yujjati. Kathaṃ paññāyati? Buddhakāle saṅghatthero abyatto nāma dullabho. Sabbakammavācāya payoganidassane ca “suṇātu me, bhante, saṅgho” icceva bhagavā dassetīti ce? Evametamaṃ tathā dassanato. Saṅghaṃ upādāya saṅghattherenāpi “suṇātu me, bhante, saṅgho”ti vattabbaṃ, bhikkhuṃ upādāya “āvuso”ti mahākassapassa kammavācāya payogadassanato, pārisuddhiuposathe ca therena bhikkhunā “pārisuddho ahaṃ, āvuso”ti payogadassanato ca. “Yadi saṅghassa pattakalla”nti parato paññāpetabbe uposathakaraṇantarāye sandhāyāha. Uposathassa bahuvidhattā sarūpato vattuṃ “pātimokkhaṃ uddiseyyā”ti āha. Ettāvataṃ ñattiṃ niṭṭhapesi. Ñattidutiyakammato eva hi uposathakammaṃ. Na, tatiyānussāvanasambhavatoti ce? Na, aññehi ñatticatutthakammehi asadisattā. Na hi ettha catukkhattuṃ “suṇātu me”ti ārabhīyatīti. Aññehi ñattidutiyehi asadisattā ñattidutiyampi māhotūti ce? Na, ñattidutiyakammaassa aññathāpi kattabbato. Tathā hi ñattidutiyakammaṃ ekaccaṃ apalokanavasena api kātuṃ vaṭṭati, na aññaṃ aññathā kātuṃ vaṭṭati. Kathaṃ paññāyatīti? Idameva uposathakammaṃ ñāpakaṃ.

“Kiṃ saṅghassa pubbakicca”nti idaṃ na ñatti niṭṭhapetvā vattabbaṃ, tañhi ñattito puretameva karīyatīti. Tasmā “suṇātu me, bhante, saṅgho, kiṃ saṅghassa pubbakiccaṃ, yadi saṅghassa”ti vattabbaṃ siyāti? Tathāpi na vattabbaṃ, na hi taṃ ñattiyā antokarīyatīti. Yadi evaṃ sabbattha na vattabbaṃ payoanābhāvāti ce? Na, yathāgataṭṭhāneyeva vattabbato, parapadāpekkhatāyāti vuttaṃ hoti. Idaṃ pubbakiccaṃ akatvā uposathaṃ karonto saṅgho, puggalo vā t̥hapanakkhattātikame āpajjati. Na hi tasmīṃ khetto atikkante sammajjanāsanodakapadīpakaraṇe āpattimokkho hoti. Uposathakammato pubbe kattabbakiccākaraṇapaccayattā tassā āpattiyā, na sā kammaariyosānāpekkhā etthāgatasampajānamusāvādāpatti viya, tasmā pātimokkhuddesako bhikkhu “pārisuddhiṃ āyasmanto ārocethā”ti vattukāmo paṭhamāyeva pārisuddhāpārisuddhapaccayaṃ pubbakiccaṃ sarāpeti. Tañhi kataṃ pārisuddhapaccayo hoti, akataṃ apārisuddhapaccayo, teneva ubhayāpekkhādhīppāyena “kataṃ na kata”nti avatvā “kiṃ saṅghassa pubbakicca” miccevāha. Tattha akatapakkhe tāva pārisuddhiārocanakkamanidassanattamaṃ parato “yassa siyā āpatti, so āvi kareyyā”ti ca, katapakke “asantiyā āpattiyā tuṇhī bhavitabba”nti ca vakkhati.

Pārisuddhiṃ āyasmanto ārocetha. Kiṃkāraṇā? Yasmā pātimokkhaṃ uddisissāmi. Ettha ca “uddisāmi”ti vattamānakālaṃ aparāmasitvā “uddisissāmi”ti

anāgatakālaparāmasanena yvāyaṃ “dāni nesaṃ pātimokkhuḍdesaṃ anujāneyya”nti ettha vuttapātimokkhuḍdeso, taṃ sandhāya “pātimokkhaṃ uddisissāmī”ti vuttanti eke. Yasmā “pañcime, bhikkhave, pātimokkhuḍdesā”ti vuttaṃ, tasmā vattamānassa nidānuḍdesasaṅkhātassa pātimokkhassa yadetaṃ ante “kaccittha parisuddhā”tiādikaṃ yāvatatīyānussāvanaṃ, tasseva āpattikhettattā, avayavepi avayavivohārasambhavato ca idha āpattikhettameva sandhāya “pātimokkhaṃ uddisissāmī”ti vuttaṃ. Evañhi vutte yasmā parato āpattikhettaṃ āgamissati, tasmā āpattibhīrūkā tumhe sabbeva paṭhamameva pārisuddhiṃ ārocethāti ayamatto sambhavati. Vattamānakālavasena vutte “pārisuddhiṃ āyasmanto ārocethā”ti vacanameva na sambhavati tadārocanassa paṭhamaṃ icchitabbattā, pageva tassa karaṇābhāvena “pātimokkhaṃ uddisissāmī”ti vacanaṃ. Ayaṃ nayo santiyā āpattiyā ārocane yujjati, na tuṇhībhāve, akamma-pariyosānā tuṇhībhāvappattito, evaṃ santepi tasmīṃ yujjateva. Pātimokkhuḍdesako hi aññamaññaṃ āpattiāvikaraṇaṃ akatvā tuṇhībhūte bhikkhū passitvā teneva tuṇhībhāvena ārocitapārisuddhiko hutvā “suṇātu me, bhante”ti pātimokkhuḍdesaṃ ārabhi.

Etthāha - paṭhamaṃ “saṅgho uposathaṃ kareyya, pātimokkhaṃ uddiseyyā”ti vuttattā idhāpi “saṅgho uposathaṃ karissati, pātimokkhaṃ uddisissatī”ti vattabbaṃ, atha “puggalassa uddesā”ti lakkhaṇattā yathārutameva vattabbaṃ, tathāpi “uposathaṃ karissāmi, pātimokkhaṃ uddisissāmī”ti vattabbanti? Na vattabbaṃ lakkhaṇavirodhato, anīṭṭhappasaṅgato ca. Puggalassa uddesā eva hi saṅghassa uposatho kato hoti, na puggalassa uposathakaraṇena. Tañca sova karissati, na saṅgho anīṭṭhappasaṅgova āpajjati. “Suṇāthā”ti vutte acittasāmaggippasaṅgabhayā “suṇomā”ti vuttaṃ. “Suṇissāmā”ti vattabbaṃ “uddisissāmī”ti vuttattāti ce? Na vattabbaṃ, āpattikhettadassanādhippāyanirapekkhatāya “suṇoma” icceva vattabbaṃ. Ekapadeneva hissa tadadhippāyo atikkantoti. Yadi evaṃ kimatthaṃ taṃ sabbeheva āradhanti ce? “Uddisissāmī”ti iminā asādhāraṇavacanena āpannassa acittasāmaggippasaṅganivāraṇatthaṃ. Saramānenāti iminā cassa sampajānamusāvādassa sacittakataṃ dasseti. Antarāyiko dhammo vutto bhagavatāti evaṃ akiriyasamuṭṭhānassāpi evaṃ parittakassa imassa musāvādassa mahādīnavataṃ dasseti. Visuddhāpekkhenāti sāvasesaṃ āpattiṃ upādāya anāpattibhāvasaṅkhātāṃ anavasesaṃ upādāya gihibhāvasaṅkhātāṃ visuddhiṃ icchantena kasmā āvi kātābbā? Antarāyabhāvānupagamanena phāsuvihārapaccayattā. Idha “ajjuposatho pannaraso”ti na vuttaṃ parato divasaniyamassa kattukāmatādhippāyena avuttattā. Evaṃ pana te bhikkhū sabbadivasesu uddisimsu.

135. “Ādimeta”nti sīlapātimokkhameva vuttaṃ, kiñcāpi ganthapātimokkho adhippeto. “Pañcannaṃ vā”ti mātikāyaṃ vuttānaṃ vasena vuttaṃ. Anajjhāpanno vāti puggalādhiṭṭhānadesanā. Porāṇagaṇṭhipade pana “uposathaṃ kareyyā”ti ettāvataṃ ṇatti hoti. Yāvatatīyānussāvanā nāma ‘yassa siyā āpatti’tiādivacanattayaṃ, ante ‘dutiyaṃpi tatiyaṃpi pucchāmī’ti idañcāti duvidhaṃ. Tattha paṭhamaṃ āpattiṃ saritvā nisinna, dutiyaṃ asarantassa sāraṇattha”nti vuttaṃ. “Vacīdvāre”ti pākāṭavasena ujukameva vuttaṃ. Kiñcāpi kāyaviññattiyāpi karīyati, kāyakammābhāvā pana vacīviññattiyāyeva āvi kātābbā. “Saṅghamajjhe vā”tiādi lakkhaṇavacanāṃ kira. Saṅghuposathakaraṇatthaṃ saṅghamajjhe ce nisinno, tasmīṃ saṅghamajjhe. Gaṇuposathakaraṇatthaṃ gaṇamajjhe nisinno, tasmīṃ gaṇamajjhe. Ekasseva santike ce pārisuddhiuposathaṃ kattukāmo, tasmīṃ ekapuggale āvi kātābbāti, “etena na kevalaṃ saṅghamajjhe evāyaṃ musāvādo sambhavati, atha

kho ettha vuttalakkaṇaṇa asatipi 'pārisuddhiṃ āyasmanto ārocethā'tiādividhāne gaṇuposathepi sāpattiko hutvā uposathaṃ kattukāmo anārocetvā tuṇḥibhūto va karoti ce, sampajānamusāvādāpattiṃ āpajjati imassatthassa āvikaraṇato lakkhaṇavacanāṃ kireta'nti vadanti takkikā. Aññathā "gaṇamajjhevā'ti na vuttanti tesāṃ adhippāyo. Ārocanādhippāyavasena vuttanti no takkoti ācariyo. Ārocento hi saṅghassa ārocenti adhippāyena āvi karonto saṅghamajjhe āvi karoti nāma. Attano ubhatopasse nisinnānaṃ ārocento gaṇamajjhe. Ekassevārocessāmi sabhāgassāti adhippāyena ārocento ekapuggale āroceti nāma. Pubbe vibhattapadassa puna vibhajanaṃ atthavisesābhāvadīpanatthanti veditabbaṃ.

136-137. "Na, bhikkhave, devasikaṃ...pe... dukkaṭassā'ti vatvā "anujānāmi, bhikkhave, uposathe pātimokkhaṃ uddisitu'nti idaṃ anuposathe eva taṃ dukkaṭaṃ, uposathe pana devasikampi vaṭṭatīti dīpeti, tasmā te bhikkhū cātuddasiyaṃ uddisitivāpi pannarasīyaṃ uddisiṃsu, tenāha "sakiṃ pakkhassā'ti. Tattha purimena sāmaggīdivaso uposathadivaso evāti dīpeti. Ubhayena aṭṭhamiṃ paṭikkhipitvā devasikaṃ paṭikkhepassa atippasaṅgaṃ nivāreti. Kiṃ vuttaṃ hoti? Bhinno ce saṅgho pāṭipadadivase samaggo hoti, tasmīṃ divase sāmaggīuposathaṃ karonto ubhayampi dukkaṭaṃ āpajjanto ubhayena ekibhūtena nivārito hotīti vuttaṃ hoti. Aññathā sāmaggīuposatho na devasiko. Ce, ahorattaṃ kātabbo. Tasmiṃca pakkhe pakatiuposatho na devasiko. Ce, ahorattaṃ kātabbo. Tasmiṃca pakkhe pakatiuposatho anuddiṭṭho. Ce hoti, sāmaggīuposatho kātabboti āpajjati. Na apavādanayena gahetabbattāti ce? Na, aniṭṭhappasaṅgato. Kiṃ vuttaṃ hoti? Sāmaggīdivase sāmaggīuposathaṃ katvā puna tasmīṃ pakkhe pakatiuposathadivase sampatte pakatiuposatho na kātabboti. Apavādoti. Apavāditabbaṭṭhānato aññattha ussaggaividhānaṃ nivāreti.

Kittāvatā nu kho sāmaggīti etthāyamadhippāyo - sāmaggī nāmesā sabhāgānaṃ sannipāto. Sabhāgā ca nāma yattakā sahadhammikā, te sabbepi honti, udāhu āvāsasabhāgatāya sabhāgā nāma hontīti. Tattha yadi sahadhammikānaṃ sāmaggī sāmaggī nāma, sabbesaṃ puthuvibhattānaṃ sāmaggī icchitabbā. Athāvasathavasena, ekāvāsasabhāgānanti vuttaṃ hoti. Aññathā ekāvāse sāmaggīti āpajjati. Mā no agamāsīti agato mā hoti.

Sīmānujānanakathāvaṇṇanā

138. Ekāvāsagātānaṃ vasena sāmaggīṃ paṭikkhipitvā ekasīmagatānaṃ vasena anujānitukāmo bhagavā "anujānāmi, bhikkhave, sīmaṃ sammannitu'nti āha. Atha āvāsaparichedaṃ vattukāmo bhavēyya. Ettāvatā ekāvāso yāvatā ekāsīmā. "Anujānāmi, bhikkhave, sīmaṃ sammannitu'nti vadeyya. Tasmā na idha anuññātabaddhasīmāvasena ekāvāsaparichedo hoti, upacārasīmāvaseneva hotīti veditabbaṃ. Kathaṃ jānitabbanti ce? Pālīto va, yathāha "tena kho pana samayena āyasmā upanando sakyaputto eko dvīsu āvāsesu vassaṃ vasi...pe... ekādhippāya'nti. Aññathā vassacchedoti aniṭṭhappasaṅgova, kathaṃ? Ekāvāsavaseneva ce sāmaggī, bahuāvāsaanāvāsesu na sambhaveyya. Tato so taṃ āvāsaṃ gacchanto bahiddhā uposathaṃ karoti. "Na, bhikkhave, tadahuposathe sabhikkhuko anāvāso gantabbo'tiādi -pālivirodho satipi saṅghe anāvāse uposathassa akattabbato. Anāvāsepi ce sāmaggī labbhati, "ettāvatā sāmaggī, yāvatā ekāvāso'ti na vattabbaṃ, tasmā sabbathā purimanayo pacchimeneva paṭikkhittoti katvā nānāvāsavasenapi sāmaggīti veditabbaṃ. "Taṃ kammaṃ karomāti vatvā na akaṃsū'tiādisu viya anāgatampi apekkhati, tasmā 'karomā'ti vutte na vaṭṭatī'ti vadanti. "Sīmaṃ

asodhetvāpi nimittam kittetum vaṭṭatī”ti likhitam. Heṭṭhimakoṭiyā aḍḍhaṭṭhamaratanubbedho hatthippamāṇo. Sace eko baddho hoti, na kātabboti ettha “catūsu disāsu catunnam pabbatakūṭānam heṭṭhā piṭṭhipāsānasadise pāsāṇe ṭhitattā ekābaddhabhāve satipi pathavito uddham tesam sambandhe asati heṭṭhā pathavigatasambandhamatte abbohārikam katvā kittetum vaṭṭati. Teneva ‘piṭṭhipāsāṇo atimahantopi pāsāṇasaṅkhyameva gacchatī”ti vuttam. Pathavito heṭṭhā tassa mahantabhāve gayhamāṇe pabbatameva hotī”ti anugaṇṭhipade vuttam. “Cinitvā katapamsupuñje tiṇagumbarukkhā ce jāyanti, pabbato hotīti dhammasiritthero. Nevāti upatissatthero”ti vuttam.

Pāsāṇoti “sudhāmayapāsāṇopi vaṭṭatī”ti vadanti. Vīmaṃsitabbaṃ iṭṭhakāya paṭikkhattattā. Dvattiṃsapalaguḷapiṇḍappamāṇo tulatāya, na tulagaṇanāya. Sopīti khāṇuko viya uṭṭhitapāsāṇo.

Catupañcarukkkhanimittamattampīti ekaccesu nimittasaddo natthi. Ettha tayo ce sāraruḅkhā honti, dve asāraruḅkhā, sāraruḅkhānam bahuttaṃ icchitabbaṃ. “Susānampi idha ‘vanamevā”ti saṅkhyam gacchatī sayamjātattā”ti vuttam. Keci pana “catūsu dve antosārā ce, vaṭṭati. Antosārā adhikā, samā vā, vaṭṭati. Tasmā bahūsupi dve ce antosārā atthi, vaṭṭatī”ti vadanti.

Parabhāgeti ettha “eteḥi baddhaṭṭhānato gatattā vaṭṭati. Tathā dīghamaggepi gahitaṭṭhānato gataṭṭhānassa aññattā”ti vadanti.

Anvaddhamāsanti ettha “anubaddho addhamāso, addhamāsassa vā anū”ti likhitam. “Antaravāsako temiyatī”ti vuttattā tattakappamāṇaudakeyeva kātuṃ vaṭṭatīti keci. Temiyatīti iminā heṭṭhimakoṭiyā nadilakkhaṇam vuttam. Evarūpāya nadiyā yasmim ṭhāṇe cattāro māse appam vā bahum vā udakam ajjhottharivā pavattati, tasmim ṭhāṇe appodakepi ṭhatvā kātuṃ vaṭṭatīti eke. “Pavattanaṭṭhāṇe nadinimitta”nti vuttattā setuto parato tattakam udakam yadi pavattati, nadī evā”ti vadanti.

Jātassarādīsu ṭhitodakam jātassarādipadesena anantarikampi nimittam kātuṃ vaṭṭati nadipārasīmāya nimittam viya. Sace so padeso kālantarena gāmakhettabhāvam pāpuṇāti, tattha aññam sīmam sammannitum vaṭṭati. Ukkhepimanti uddharitvā gahetabbakam.

Abaddhasīmavihārānam sīmāya upacāram ṭhapetvāti “āyatim sammannitabbāya okāsam ṭhapetvā”ti likhitam. Antonimittagatehi panāti “ekassa upaḍḍham antokattukāmatāya sati sabbesam āgamane payojanam natthīti katvā ‘antonimittagatehī”ti vuttam, tañca sāmīcivasenā”ti vadanti. Anāgamanampi vaṭṭatīti “sīmāya abaddhattā vaggam nāma na hotī”ti likhitam. “Aññasmim gāmakhetta ṭhatvā nimittakittanakāle, samānasamvāsakasīmāya sammannanakāle ca āgamanapayojanam natthī”ti vuttam. Bherisaññam vāti “sammannanapariyosānam karomāti vatvā”ti likhitam, tena tādise kāle tam kappatīti siddham hoti. Kiṃ iminā? Sukhakaṇaṭṭhanti mahājanasannipātanaparissamam akatvā appatarehi sukhakaṇaṭṭham. Yadi mahāsīmābandhanakāle antarāyo hoti, tattakenapi sukhavihāroti dassanaṭṭham “paṭhama”nti vuttanti eke. Tato oram na vaṭṭatīti katham paññāyatīti? Vīsativaggakaraṇīyaparamattā saṅghakammasa. Kammārahena saddhim ekavīsati bhikkhū ce gaṇhāti, vaṭṭati. Tattakappamāṇam sukhanisajjasena veditabbaṃ. Tameva nimittam aññepi kittetvā sace bandhanti, vaṭṭatīti eke.

“Evaṃ baddhāsu pana...pe... sīmantarikā hi gāmakhettaṃ bhajatī”ti na āvāsavasena sāmaggīparicchedo, kintu sīmāvasenevāti dassanattaṃ vuttaṃ.
 “Nimittupagapāsāṇe t̥hapetvā”ti sañcārimanimittaṃ tapparato vuttaṃ. Ito paṭṭhāya gaṇṭhipadakkamo hoti - na sakkhissanti te avippavāsaṃ asallakkhetvā
 “samānasamvāsakameva samūhanissāmā”ti vāyāmantā samūhanituṃ na sakkhissanti. “Ekaratanappamāṇā”ti suviññeyyantarā hoti katvā vuttaṃ.
 Ekaṅgulamattampi vaṭṭateva. Khaṇḍasīmato paṭṭhāya bandhanaṃ āciṇṇaṃ.
 Āciṇṇakaraṇena vigatasammoho hoti. Kuṭigeheti kuṭighare bhūmighare.
 Udukkhalaṃvāti bhūmiudukkhalaṃ viya khuddakāvāṭaṃ. “Pamukhe”ti bhūmikuṭiṃ sandhāya vuttanti eke. Heṭṭhā na otarati bhittito oraṃ nimittāni t̥hapetvā kittitattā heṭṭhā ākāse na otarati, upari kate pāsādeti attho. Bhittilaggeti bhittinissitake. Ime kira bhittilaggāpi “ekābaddhā”ti na vuccanti. Sabbo pāsādo sīmaṭṭho hoti ekābaddho vā hotu, mā vā. Tālamūlakapabbato nāma anupubbenā tanuko.
 Ākāsapabbhāraṇti aparikkhepapabbhāraṃ. Susirapāsāṇo nāma leṇaṃ hoti. Antoleṇanti pabbatassa antoleṇaṃ. Dvāraṃ pana sandhāya parato “orato”ti vuttaṃ, sabbathāpi sīmato bahileṇena otarati adhippāyo.

Mahāsīmaṃ sodhetvāti sīmaṭṭhaṃ dūragatampi sīmagataṃ sīmasambandhaṃva, tasmā taṃ anāmasitvā t̥hātabbanti adhippāyo. Yadi evaṃ “tannissitakaṃ apanetvā kammaṃ kātuṃ vaṭṭatī”ti vattabbaṃ. Mahāaṭṭhakathāyampi “sīmaṃ sodhetvā kātappa”nti ettakameva vuttaṃ. Mahātherāpi “sodhetappa”micceva vadanti eke.
 “Mahāsīmaṃ sodhetvā vā kammaṃ kātappa”nti ca pāṭho atthi. “Vuttanayenevā”ti ca parato vakkhati, tasmā sādharmaṇapāṭhova sundaroti eke. Purimanayepīti khaṇḍasīmāya uṭṭahitvā mahāsīmāya onatepīti attho. Ukkhipāpetvā kātuṃ na vaṭṭati. Kasmā? Anto t̥hitattā. Rukkhasa heṭṭhā pathavigataṃ mūlaṃ khaṇḍasīmāva hoti, abbohārikaṃ vāti apare. “Majjhe pana chinne mahāsīmāya t̥hitamūlaṃ mahāsīmameva bhajati, khaṇḍasīmāya t̥hitaṃ khaṇḍasīmameva bhajati tadāyattapathavirasādīhi anuggahitattā”ti vuttaṃ. “Sīmāya pacchā uṭṭhitarukkhe nisīditvā kammaṃ kātuṃ vaṭṭati pacchāsīmāyaṃ katagehe viyā”ti vatvā
 “bandhanakāle t̥hitarukkhe nisīditvā kātuṃ na vaṭṭati uparīsīmāya agamanato”ti kāraṇaṃ vadanti. Evaṃ sati bandhanakāle puna ārohaṇaṃ nāma natthi, bandhitakāle eva āruhatīti āpajjati. Pacchā uṭṭhitarukkho pana tappaṭibaddhattā sīmasaṅkhyameva gato, evaṃ pubbe uṭṭhitarukkhopīti gahetabbaṃ. “Yaṃ kiñcipī”ti vacanato tiṇādipi saṅgahitaṃ. Mahātherāpi tiṇaṃ sodhetvāva karonti.

140. Yasmā majjhato koṇaṃ hoti, tasmā “koṇato koṇa”nti vuttaṃ. “Āpattiñca āpajjati acittakattā”ti vadanti. Pārayatīti ajjhottharati. Kā sā? Sīmā. “Yā sabbantimena...pe... vahaṭī”ti tato heṭṭhimā nāvāsāṅkhyāṃ na gacchatīti katvā vuttanti eke, taṃ na yuttaṃ dutiyapārājike nāvāṭṭhabhaṇḍādhikāre tassāpi adhippetattā. Majjhimaपुरिसassa bhārapamāṇena vuttanti eke. Bhikkhunīnampi nadīpārasīmāsambhavato tāsaṃ “ekā vā nadīpāraṃ gaccheyyā”ti vuttadosapariharaṇatthanti ācariyassa takko. Ubhayatthāpi dhuva-saddo gahito. Tena uposathantarāya pariharaṇattaṃ uposathadivaso niyamatova vutto. Ettha ca nāvā nāma pamāṇayuttā sabbasādhāraṇā thambhanāvā adhippetā, na kullānāvāti no takkoti ācariyo. Rukkhaṃ chinditvā katoti attho. Sace ekaṃ gāmakhettaṃ, sabbanimittānaṃ anto t̥hite bhikkhū hatthapāsagate katvā sammannitabbā.
 Nānāgāmakhettaṃ ce, anāgamanampi vaṭṭati. Ubhayatīre nimittakittanamatteṇa dīpako saṅgahito na hoti, tasmā dīpake nimittāni kittetabbāneva. “Nadiyā heṭṭhā nisinnabhikkhu kammaṃ kopeti. Upariyeva hi nadī hoti”ti vadanti.

Uposathāgārādikathāvaṇṇanā

141. “Yaṃ saṅgho ākaṅkhati vihāraṃ vā...pe... guhaṃ vā”ti vacanato na kevalaṃ pathaviyaṃyeva, vihārādīnaṃ uparipi sīmā anuññātā hoti uposathakammapadhānattāti siddhaṃ. Tappadhānā sīmāti kathaṃ paññāyatīti ce? Tadadhikārānuññātattā, sammutiyaṃ “samānasaṃvāsā”ti ettāvatā siddhe visuṃ “ekūposathā”ti vacanato ca. “Uposathaṃ ṭhapetvā sesakammāni samānasaṃvāsā nāmā”ti likhitaṃ. “Ekaṃ samūhanitvā”ti pālīpāṭho.

142. Katovassāti ekasīmāya samagge sandhāya vuttaṃ. Aññathā nānāsīmāyaṃ ṭhitānaṃ savanaṃ pamāṇaṃ, ekasīmāyapi hatthapāsaṃ muñcitvā ṭhitānaṃ vā savanameva pamāṇanti aniṭṭhaṃ āpajjati. Tattha sammatāya vā asammataya vāti uposathāgārasammutiya, na sīmāsammutiya. Kathaṃ paññāyatīti? Adhikārato, parato chandadānapaññattito, pārisuddhidānapaññattito ca. Tattha purimaṃ kāraṇaṃ purimaṃ aniṭṭhaṃ nivāreti, pacchimaṃ pacchimanti veditabbaṃ. Uposathamukhanti uposathaṭṭhānaṃ. “Uposathamukhassāti uposathāgāraṭṭhānassā”ti likhitaṃ. Yāni kānici nimittāni kittetuṃ vaṭṭetīti idaṃ kathaṃ paññāyatīti? “Paṭhamaṃ nimittā kittetabbā nimitte kittetvā”ti ettakameva vuttattā. Paṭhamaṃ vuttattā na vuccantīti ce? Taṃ pana akāraṇaṃ, na hi buddhānaṃ desanāya ālasiyaṃ atthi. Sīmāsamūhananakāle uposathāgāraṃ samūhanitvāva sīmāsamūhananaṃ ijjhatīti eke. Taṃ ayuttaṃ abaddhāya sīmāya uposathāgārasammutisiddhitoti no takkoti ācariyo. Uposathamukhanti uposathāgārassa mukhanti ācariyā. Uposathamukhassa nimittakittanā sīmāya vuttanayena kātabbā. Ekenāpi kittetuṃ vaṭṭatīti eke. “Pāsādo vā hotu, maṇḍapādīsū vā aññataro. Kammavācāya pana ‘uposathamukha’micceva vattabba”nti vadanti. “Porāṇako āvāso nāma mūlāvāso”ti likhitaṃ. Vadati ghaṭamattā iti hi lakkhaṇaṃ.

Avippavāsasīmānujānanakathāvaṇṇanā

143-144. “Manamhi vūlho”ti vā pāṭho. Tattha manamhi vūlhoti manaṃ vūlho amhīti attho. Ṭhapetvā gāmañca gāmūpacārañcāti antaragharasaṅkhātāṃ gāmañca gāmūpacārañca ṭhapetvā. Keci “parikkhittaṃ gāmaṃ sandhāya ‘gāma’nti vuttaṃ, aparikkhittaṃ sandhāya ‘gāmūpacāra’nti vadanti, taṃ pana aṭṭhakathāya virujjhati. Tasmā nivesanaracchādayo sandhāya gāmaṃ, parikkhepārahaṭṭhānāni sandhāya “gāmūpacāra”nti ca vuttaṃ. Ettha pana anekadhā paṭhanti. Kiṃ tena, pālīñca aṭṭhakathañca suṭṭhu upaparikkhitvā yathā samenti, tathā gahetabbaṃ. Bhikkhūnaṃ purimakammavācā na vaṭṭatīti gāmagāmūpacāre antokatvā samānasaṃvāsakasīmāya sammatāya upari avippavāsasīmāsammutiyaṃ yujjati. Yattha pana kevalaṃ araññaṃyeva sammataṃ, tattha kathaṃ na vaṭṭatīti. Tattha “ṭhapetvā gāmañca gāmūpacārañcā”ti vacanaṃ na sātthakanti ce? Vuccate - evametaṃ, kintu anussāvanahānippasaṅgato taṃ vacanaṃ vattabbamevāti imināva adhippāyena “purimakammavācā na vaṭṭatī”ti vuttaṃ siyā. Ekasmiṃ vā atthe kammavācādavyaābhāvatoti vuttaṃ. “Na hi te aññamaññassa kamme gaṇapūrakā hontī”ti vuttattā ubhinnaṃ nānasaṃvāsakasaṅghānampi ayameva vidhi āpajjeyyāti ce? Nāpajjati paṭiggahasannidhīnaṃ anuññātattā, omasanādipaccayā avisesato, kammaṇaṭṭippassaddhimattāpekkhatāya ca. Tassāti bhikkhūnisaṅghassa. Na kammavācaṃ vaggāṃ karontīti kammaṃ na kopentīti attho. Etthāti ṭhapetvā gāmanti ettha. “Yadi bhikkhūnaṃ avippavāsasīmā gāmañca gāmūpacārañca na

otarati, atha kasmā gāme sīmābandhanakāle avippavāsaṃ sammannantīti ce? Āciṇṇakappena, na tato aññaṃ kañci atthaṃ apekkhitvā”ti likhitam. “Atthato hi sā bahiddhāpi abaddhā eva hotī”ti vuttaṃ. Antaragāme baddhā samānasaṃvāsasīmā yasmā gāmasaṅkhyam na gacchati, tasmāti eke. Sopi sīmāsaṅkhyameva gacchatīti avippavāsasīmāsaṅkhyam gacchatīti attho. Idaṃ panettha vicāretabbaṃ - gāmaṃ antokatvā baddhāya sīmāya puna avippavāsasammutiyaṃ araṇṇapadese ṭhatvā avippavāsakammavācā kātabbā, udāhu gāme ṭhatvāti? Gāme ṭhatvā katāyapi kappiyabhūmiyā pharati. Bahisīme ṭhitasammatadosānulomattā akappiyabhūmiyaṃ ṭhatvā na kātabbāti no takko, esa nayo samūhananepīti ācariyo. Khaṇḍasīmāyaṃ ṭhatvā avippavāsasīmātiādīsu mahāsīmā kira “avippavāsasīmā”ti vuttā.

146. “Yassāyasmato khamati etissā sīmāya samānasaṃvāsāya ekūposathāya samugghāto, so tuṇhassā”ti andhakapotthake, sīhaḷapotthakesu ca kesuci pāṭho atthi. Kesuci “samugghāto etissā sīmāyā”ti paṭhamam likhanti, kesuci “etissā sīmāya samugghāto”ti ca.

Gāmasīmādikathāvaṇṇanā

147. Sā cāti sā paricchinditvā dinnagāmasīmā ca itarā ca. Sā katamāti ce? “Pakatigāmā”tiādīmāha. Baddhasīmāsadisāyeva hontīti sā ca hoti itarā ca hotīti adhippāyo, tasmāyeva “ticīvaravippavāsaparihāraṃ labhatī”ti ekavacanam kataṃ, tam na yuttaṃ ubhinnaṃpi gāmattāti eke. “Honti, na labhanti”ti ca bahuvacanampi karontīti. “Sā ca itarā cā”ti vuttā “majjhe bhinditvā dinnagāmasīmā pakatigāmādayo abhinnā”ti ca vadanti. “Bhikkhuvasatī”ti pāṭho, “vasantī”ti ca likhitam. “Athassa ṭhitokāsato”ti vuttattā ekavacanameva yuttaṃ. Sabbā, bhikkhave, nadī asīmāti kataram sīmam paṭikkhipati? Baddhasīmam, ekādasavipattisīmāññatarappasaṅgatoti ācariyā. Sace paṭhamam sīmāya baddhāya pacchā nadiādayo honti, paṭikkhepoti pasaṅgo āpajjati, tasmā abaddhasīmameva paṭikkhipati. Yathā sabbo gāmo gāmasīmā, tathā sabbā nadī asīmā. Kintu tassa tassa bhikkhuno udakukkhepasīmāti sīmānānattaṃ dassetīti no takkoti ācariyo. Yaṃ majjhimassa purisassa samantā udakukkhepāti pana ekissā nadiyā catuvaggādīnam saṅghānam visum catuvaggakaraṇīyādikammakaraṇakāle sīmāparicchedadassanattam vuttaṃ. Ticīvarena vipavāsāvippavāsaparichedadassanattampi sattabbhantarasīmāya paricchedadassanam viyāti ācariyā, tasmā udakukkhepaparichedābhāvepi antonadiyaṃ kammaṃ kātuṃ vaṭṭatīti siddham.

Ayam pana viseso - tattha nāvāgato ce, nāvāyaṃ vuttanayena. Satthagato ce, satthe vuttanayena. So ce atirekacātumāsaniviṭṭho, gāme vuttanayena ticīvarāvippavāso veditabbo. Tatthāpi ayam viseso - sace sattho udakukkhepassa anto hoti, udakukkhepasīmāpamāṇanti eke. Satthova pamāṇanti ācariyā. Sace panettha bahū bhikkhūtiādīmhi keci adhiṭṭhānuposatham, keci gaṇuposatham, keci saṅghuposathanti vattukāmatāya “bahū saṅghā”ti avatvā “bhikkhū”ti vuttaṃ. Ūnakaṃ pana na vaṭṭatīti ettha sīmāsambhedasambhavatoti upatissatthero. Ṭhapente hi ūnakaṃ na ṭhapetabbaṃ. “Aṭhapetumpi vaṭṭati evā”ti vuttaṃ. Gacchantiyā panāti ettha “udakukkhepamanatikkamitvā parivattamānāya kātuṃ vaṭṭatī”ti likhitam. Aññissā sīmāya ñattītiādi kiṃ sīmato kammavipattibhayā vuttaṃ, udāhu parisatoti? Ekakammasa nānāsīmāya asambhavato sīmatoti. Ekakammasa nānāsīmāṭṭhasaṅghena asambhavato parisatoti eke. “Savanaṃ hāpetī”ti vuttadosappasaṅgatoti no takko. Ekissā hi sīmāya ekaṃ kammaṃ aniṭṭhapento hāpetīti ācariyo.

Bahinaditīre jātarukkhassa antonadiyaṃ pavitṭhasākhāya vāti ettha ca naditīre khāṇukaṃ koṭṭetvāti ettha ca sace pana setu vā setupādā vā bahitīre patitṭhitāti ettha ca sīmāsodhanaṃ nāma gāmasīmaṭṭhe hatthapāsānayaṃ. Khaṇḍasīmāya utṭhitarukkhato viyojetvā kātuṃ vaṭṭati. Kasmā? Tīraṭṭhe rukkhe baddhanāvāya gāmo ādhāroti. “Ubhatobhāgena gāmasīmaṃ phusitvā ṭhitasetu khaṇḍasīmāmahāsīmāyo phusitvā ṭhitarukkhena upametabbo”ti ca likhitaṃ. Tattha purimanaye tāva idaṃ vicāretabbaṃ - tādisse ṭhāne katakammaṃ kiṃ nadiyaṃ katasaṅkhaṃ gacchati, udāhu gāmasīmāyaṃ, atha ubhayatthāti? Kiñcettha taṃ ce nadiyaṃ katasaṅkhaṃ gacchati, udakukkhepasīmāva sodhetabbā, na itarā. Atha gāmasīmāyaṃ katasaṅkhaṃ gacchati, udakukkhepasīmā na sodhetabbā. Yadi ubhayattha katasaṅkhaṃ gacchati, dvīsu sīmāsu ekakammaṃ kātuṃ vaṭṭatīti anitṭhappasaṅgo āpajjati. Tato “aññissā sīmāya ñatti, aññissā anussāvanā hotī”ti idaṃca “khaṇḍasīmāmahāsīmaṭṭhānaṃ kāyasāmaggiyā kammaṃ kātuṃ vaṭṭatī”ti idaṃcānitṭhaṃ āpajjati? Ettha vuccate - yathāvuttaṃ kammaṃ ubhayattha katasaṅkhaṃ gacchati, na ca yathāvuttaṃ anitṭhaṃ āpajjati. Kasmā? “Ñattianussāvanānaṃ ekekasīmāyaṃ pavattattā, kārakabhikkhūnaṃ vā ekekasīmāyaṃ ṭhitattā”ti vadanti. Ubhayatthāpi ṭhātuṃ sakkuṇeyyatāya pana taṃ akāraṇaṃ. Ekībhāvaṃ upagatasīmaṭṭhāne katattāti idaṃ acalakāraṇaṃ. Ekībhāvaṃ upagatāsu hi dvīsu nadīgāmasīmāsu kammaṃ kātuṃ vaṭṭatīti ca. Sattabbhantarāsīmāyaṃ ce nadī hoti, samuddo vā, jātassaro vā. Tesu ṭhitabhikkhu sattabbhantarāsīmāyaṃ ṭhitasāṅkhaṃ na gacchati. Tattha ce nadiādilakkhaṇaṃ appatto dīpako, pāsāṇo, rukkho vā hoti, sattabbhantarasaṅkhaṃ gacchati. Manussehi vaḷaṇjanaṭṭhānaṃ ce taṃ hoti, gāmakhattasaṅkhaṃ gacchati. Kataragāmakhettaṃ? Yato manussā sañcaranti, sabbe ce sañcaranti, visuṃ gāmakhattasaṅkhaṃ gacchatīti ca ācariyā.

Pacchimanaye sace setu nadīlakkhaṇaṭṭhānaṃ aphasitvā ṭhito, gāmasīmāsaṅkhaṃ gacchati. Tattha eko ce gāmo, taṃ sodhetvā, dvīsu tīresu sace dve, dvepi gāme sodhetvā kammaṃ kātabbaṃ. Evañhi kataṃ ubhayatra kataṃ hoti. Iminā nayena dvīsu nadīsu, jātassaresu ca ekakammapasiddhi veditabbā. Ayaṃ pana nayo khaṇḍasīmāmahāsīmānampi labbhaveva. Sace setu nadīlakkhaṇaṭṭhānaṃ phusitvā ṭhito, udakukkhepasīmāpi sodhetabbā.

Sīmānameva cekattaṃ, vehāsaṭṭhaṃ vinā gato;
Viditvā ekakammasa, sīmato idamādise.

Ekasīmaṃ dvisīmaṃ vā, tisīmaṃ catusīmaṃ;
Ekakammaṃ siyā tassa, kopo parisato siyāti.

Ayaṃ panettha viseso - nadiyaṃ karontānaṃ udakukkhepato bahi rukkhādisambandho appamāṇaṃ. Gāme karontānaṃ nadiyaṃ sambandharukkhassa udakukkhepato bahi ṭhitabhikkhu appamāṇaṃ, tato oraṃ pamāṇaṃ. Baddhasīmāya sambandharukkhassa baddhasīmāya ṭhitabhikkhu pamāṇanti veditabbaṃ, teneva vuttaṃ “sīmaṃ sodhetvā kammaṃ kātabba”nti. “Sace pana setu vā setupādā vā bahitīre patitṭhitā kammaṃ kātuṃ na vaṭṭatī”ti vacanampi pārōhādīsu viya sakalasīmāsodhanaṃ kātābanti sādheti, vīmaṃsitabbaṃ. Ativuṭṭhikāle panāti ettha ativuṭṭhi nāma yathā cātumāsikāyāti veditabbā, tasmā catumāsaṃ ativuṭṭhiyeva sace hoti, sabbopi oghena otthaṭokāso nadī eva. Atha ekissāpiativuṭṭhiyā ogho catumāsaṃ tiṭṭhati, sandati vā, bahitīre patitṭhitaoghena

otthaṭokāso sabbopi nadī eva. Nadiṃ ottharivā sandanaṭṭhānato paṭṭhāyāti tameva vā nadiṃ aññaṃ vā apubbaṃ vā padesaṃ attano pavattavasena nadilakkhaṇappattaṃ ottharivā sandanaṭṭhānato paṭṭhāya vaṭṭati. Gāmanigamasīmaṃ ottharivāti catumāsappavattiṃ sandhāya vuttaṃ. “Agamanapatheti tadahu gatapaccāgataṃ kātuṃ asakkuṇeyyake”ti likhitaṃ. Yaṃ pana andhakaṭṭhakathāyaṃ vuttaṃ, taṃ na gahetabbaṃ. Kasmā? Nadiyampi taṃdosappasaṅgato. Tipusakādīti ettha ādi-saddena kamaluppalādīnipi saṅghaṃ gacchanti. Sabbopi ajātassaro hoti, gāmasīmāsaṅkhyameva gacchatīti yehi kataṃ, tesāṃ gāmasīmāsaṅkhyāṃ vā, samantato tīraṭṭhagāmehi ce kataṃ, sabbagāmasaṅkhyāṃ vā, aññehi gāmakhettehi asambandhaṭṭhānaṃ ce, visuṃgāmasīmāsaṅkhyāṃ vā gacchatīti attho.

148. Saṃsaṭṭhaviṭṭapāti iminā āsannattaṃ dīpeti, tena padesasambhindaṇā idha sambhedoti dīpeti. So pana vaḍḍhanto sīmāsaṅkaraṃ karotīti baddhasīmāṭṭhānappavesanavasena “ekadesabaddhasīmā”ti vattabato saṅkaradoso hoti. Na, bhikkhave, sīmāya sīmā sambhindaṭṭabbāti ettha “paṭhamāṃ baddhasīmāya pacchā attanā bandhitabbasīmā na sambhindaṭṭabbā”ti eke adhippāyaṃ saṃvaṇṇayanti. Paṭhamāṃ sammatasīmāyaṃ sambhedābhāvato svādhippāyo ajjhottharaṇena yujjati, tasmā pacchā bandhitabbasīmāya paṭhamāṃ baddhasīmā na sambhindaṭṭabbā. Sakalaṃ vā ekadesato vā nimittānaṃ antokaraṇena paṭhamāṃ baddhasīmāya sīmantarike akittetvā sammannanato hi sambhindaṭṭi nāma, paresāṃ baddhasīmāṃ sakalaṃ vā ekadesato vā nimittānaṃ antokaraṇena ajjhottharati nāma, tenevāha “sīmāṃ sammannantena sīmantarikaṃ ṭhapetvā”tiādi. Tassattho - paṭhamāṃ baddhasīmāya sīmantarikaṃ pacchā bandhitabbasīmāya nimittabhūtaṃ ṭhapetvā pacchā sīmāṃ sammannitunti. Imā dvepi vipattiyo bhikkhubhikkhunīsīmānaṃ aññaṃaññaṃ na sambhavanti. So pana vaḍḍhanto sīmāsaṅkaraṃ karotīti ettha kevalaṃ sīmāsaṅkarameva karoti. Tasmīṃ katakammāni na kupantīti keci, taṃ nayuttaṃ sākāpārohachedanasīmāsodhanānaṃ vuttattā. Idaṃ sabbaṃ suṭṭhu vicāretvā garukule payirupāsivā gahetabbayuttaṃ gahetabbaṃ, itaraṃ chaḍḍetabbaṃ.

Uposathabhedādikathāvaṇṇanā

149. “Dveme, bhikkhave, uposathā”ti tadā sāmaggīuposathassa ananuññātattā vuttaṃ. Sāmaggīuposathassa pubbakicce “ajjuposatho sāmaggī”ti vattabbaṃ, na ca kammavācāya bhagavatā payogo dassito, pāḷinayato aṭṭhakathācariyehi uddisitaṭṭabbakamo dassito. Tathā pañcannaṃ pātimokkhuddesaṇaṃ uddesakkamo siddhoti veditabbaṃ. Tayo vā dve vā pātimokkhaṃ uddisanti, adhammena samaggaṃ nāma hotīti ettha kāmaṃ saṅghassa sāmaggī nāma hoti vaggakathāya yathākammaṃ sāmaggīvavatthānato. Tathāpi vaggapaṭipakkhabhāvena samaggaṃ, samaggapaṭipakkhabhāvena ca vaggāṃ nāma kataṃ. Āveṇikato vā gaṇakammādisambhavato, tassa ca samaggavaggabhāvasambhavato vuttanti veditabbaṃ. Dhammena vagganti ettha pārisuddhikaraṇaṃ dhammikaṃ, saṅghasseva chandāgamaṇaṃ, na gaṇassāti katvā vaggāṃ nāma hoti. “Ekavāraṃ kataṃ sukataṃ, āpattiṃ pana āpajjati, puna kātuṃ na labhantī”ti vadanti. “Pañcasu ekassa chandaṃ āharitvā catūhi pātimokkhaṃ uddisitum vaṭṭatī”ti vadanti, taṃ yuttaṃ, chandahāraṇe bhikkhūnaṃ santikaṃ patte tena saṅgho pahoti, tasmā chando saṅghapatto hotīti katvā vuttaṃ.

Pātimokkhuddesakathāvaṇṇanā

150. Mātikāṭṭhakathāyaṃ “suṇātu me, bhante, saṅgho...pe... āvikatā hissa phāsu hoti, tatthāyasmante pucchāmi...pe... tasmā tuṇhī. Evametam dhārayāmī’ti vatvā ‘uddiṭṭham kho āyasmanto nidāna’ntiādinā nayena avasese sutena sāvite uddiṭṭho hoti”ti vuttattā “evametam dhārayāmīti sutā kho panāyasmantehī’ti ettha “dhārayāmī’ti vatvā “uddiṭṭham kho āyasmanto nidāna”nti vacanam samkhittanti gahetabbam, teneva khuddaka peyyālavasena likhitam. Evam mātikāṭṭhakathāyampi “āvikatā hissa phāsu hoti, tatthāyasmante”ti etthāpi “uddiṭṭham kho āyasmanto nidāna”nti vacanam samkhittanti gahetabbanti eke. Keci “avivadamānehi sikkhitabba’nti vutte nidānuddeso niṭṭhito nāma hoti, tasmā anāvikaronto āpattiṃ āpajjati”ti vadanti, tam na yuttam. Kasmā? “Nidānam uddisivā”ti niṭṭhānavacanena hi nidānassa niṭṭhitabhāvo vutto, nidānāvasāne ca āpatti vuttāti. “Sarabhaññaṃ nāma sarena bhaṇana”nti likhitam. Sajjhāyaṃ adhiṭṭhahitvāti “sajjhāyaṃ karomī”ti cittam uppādetvā. “Āpucchāmīti vuttamattena kathetum vaṭṭati”ti vadanti. Tam tuṇhībhave yujjati. “Athāpi lābhādinā abhibhūto vāreti, tam na pamāṇa”nti vadanti. Eseva nayoti kathento yadi vicchindati, puna āpucchitabbanti.

Adhammakamma paṭikkosānādikathāvaṇṇanā

154. “Tesaṃ anupaddavatthāyā”ti saṅgho saṅghassa kammaṃ na karoti, aññopi upaddavo bahūnaṃ hoti, tasmā vuttam.

Pātimokkhu desakaajjhesa nādikathāvaṇṇanā

155. “Therādhikaṃ pātimokkha”nti vatvāpi pacchā avisesena “yo tattha byatto paṭibalo, tassādheyya”nti vuttattā “bhante”ti vacanam therassāpi atthīti siddham hoti. “Gacchāvuso samkhittena vā vitthārena vā”ti vacanato asatipi antarāye thāmaṃ pamāṇanti siddham hoti.

Disaṃgamikādivatthukathāvaṇṇanā

163. “Sacassa saddhiṃcarā bhikkhu upatṭhākā atthī”ti pāṭho. “Utuvasseti utusaṃvacchare hemanta gimhesū”ti likhitam.

Pārisuddhidānakathāvaṇṇanā

164. Pārisuddhiṃ dammīti “sāpattiko therānaṃ deti, sampajānamusāvāde dukkaṭam sambhavatī”ti ācariyena likhitam. Kiṃ nu kho kāraṇam? Sampajānamusāvādena dukkaṭāpatti nāma kevaḷam bhagavatā vuttattā akiriyasamuṭṭhānā hotīti. “Pārisuddhiṃ dammī”ti ettha pana kiriyā paññāyati, tasmā sampajānamusāvāde pācittiyaṃ viya dissati, suṭṭhu upaparikkhitabbam. Mahantā hi te ācariyā nāma. Tattha “dammī”ti attano uposathakammanibbattinimittam vuttam. “Harā”ti ca “ārocehi”ti ca hāra kassa anārocanapaccayā dukkaṭamocanattam vuttam. Eseva nayo chanda dānēpi. Tattha “dammī”ti attano cittasāmaggidīpanavacanam, sesam vuttanayameva, evam upatissatthero vaṇṇeti. Atha vā paṭhamam samaggabhāvaṃ sandhāya, dutiyaṃ pacchā vidhātābhāvaṃ, tatiyaṃ chanda hāra kassa dukkaṭamocanattam vuttam. Ubhayatthāpi “saṅghapatto pakkamati”tiādivacanato saṅghe samagge eva chanda pārisuddhidānam ruhati, nāsamaggeti siddham. “Saṅghapatto ukkhittako paṭijānāti, āhaṭā hoti pārisuddhī”tiādivacanato ukkhittakādīnampi chanda pārisuddhidānam ruhatīti siddham, tañca kho pakatattasaññāya, no aññathāti takko. Jānitvā sāmaṇerassa dinne na yāti, āpatti ca, ajānitvā dinne yāti ca, anāpattīti eke. Biḷālasaṅkhalikā nāma pārisuddhīti ettha

saṅkhalikā nāma anantarena sambajjhati, aññena ca saṅkhalikenāti kevalaṃ saṅkhalikā pārisuddhi nāma hotīti upatissatthero. Evaṃ sante visesanaṃ niratthakaṃ hoti. Biḷālasaṅkhalikā baddhāva hoti antogehe eva sampayojanattā. Yathā sā na katthaci gacchati, tathā sāpi na katthaci gacchatīti kira adhippāyo.

Chandadānādikathāvaṇṇanā

165-167. “Chandaṃ datvā khaṇḍasīmaṃ vā sīmantarikaṃ vā bahisīmaṃ vā gantvā āgato bhikkhu kammaṃ na kopeti, tasmā gamikabhikkhūnaṃ chandaṃ gaṇhitvā khaṇḍasīmaṃ bandhitvā puna vihārasīmaṃ bandhituṃ tesam chandaṃ na gaṇhanti”ti vadanti. “Muhuttaṃ ekamantaṃ hothā”tiādivacanato yaṃ kiñci bhikkhukammaṃ gahaṭṭhādīsu hatthapāsagatesu na vaṭṭatīti siddhaṃ. Nissīmanti bahisīmaṃ. Tassa sammutidānakiccaṃ natthīti tasmiṃ satipi vaṭṭatīti attho. Āsanena saha udakanti attho. Pannarasopīti api-saddo cātuddasiṃ sampiṇḍeti, tena vuttaṃ mahāaṭṭhakathāyaṃ “yadi no eta”nti. “Ajja me uposatho pannaraso”ti adhiṭṭhānaṃ sadā na kiñci, na aññathāti eke.

Āpattipaṭikammavidhikathādivaṇṇanā

169-170. Paṭidesemīti yāya kāyaci bhāsāya vutte desanā ca paṭiggaho ca hotiyeva diṭṭhāvikammena visuddhiyā vuttattāti keci. Vematikena “ahaṃ, bhante, ekissā thullaccayāpattiyā vematiko, yadā nibbematiko bhavissāmi, tadā taṃ āpattiṃ paṭikarissāmī”ti vattabbaṃ. Evaṃ kate yāva nibbematiko na hoti, tāva sabhāgāpattiṃ paṭiggahetuṃ na labhati, aññesañca kammānaṃ parisuddho nāma hoti. Puna nibbematiko hutvā desetabbaṃ. Na cāti neva pāliyaṃ na aṭṭhakathāyaṃ atthi, desite pana doso natthīti. Tathā ito vuṭṭhahitvā taṃ āpattiṃ paṭikarissāmīti ettha ca sakalasaṅghe sabhāgāpattiṃ āpanne, vematike ca. Tathā ca “sabbo saṅgho sabhāgāpattiṃ āpajjitvā yadā suddhaṃ passissatī”ti, “tadā tassa santike taṃ āpattiṃ paṭikarissatī”ti vatvā ‘uposathaṃ kātuṃ labhatī”ti ca likhitaṃ.

Anāpattipannarasakādikathāvaṇṇanā

172-173. “Atthaññe”ti pubbavāre, “athaññe”ti pacchāvāre pāṭho. Sīmaṃ okkante vā okkamante vā passanti. Dhammasaññino pana aññāṇena honti. “Vematikapannarasakaṃ uttānamevā”ti pāṭho.

Sīmokkantikaṭṭhālakathāvaṇṇanā

178. “Na akāmā dātabbā”tivacanato icchāya sati dātabbāti siddhaṃ.

Liṅgādidassanakathāvaṇṇanā

180. Nābhivitarantīti ettha laddhinānāsaṃvāsakā kira te. Kammanānāsaṃvāsakañhi diṭṭhiṃ paṭinissajjāpetvā tassa osāraṇakammaṃ kātabbaṃ. Evañhi kate tena saddhiṃ uposathaṃ kātuṃ vaṭṭati. Itarena laddhinissajjanamattena kātunti vuttaṃ. Āpattiyā adassane appaṭikamme ukkhittakañca diṭṭhiyā appaṭinissagge ukkhittakañca jānitvā tena saddhiṃ karontassa pācittiyaṃ, tasmā ime ukkhittānuvattakāti veditabbāti eke.

Nagantabbagantabbavārakathāvaṇṇanā

181. Na gantabboti kiṃ sandhāya? “Aññatra saṅghenā”ti vacanato yasmiṃ vihāre satam bhikkhū viharanti, te sabbe kenacideva karaṇīyena dasa dasa hutvā visum visum nānādukukkhepasīmādīsu tthatvā uposatham kātuṃ labhanti. Navakammasālādikā nānāsīmākoṭi uposathādhiṭṭhānattham sīmāpi nadīpi na gantabbā. Garukaṃ pātimokkhuḍdesam vissajjitvā lahukassa akattabbattā “aññatra saṅghenā”ti vacanam sādheti. Tattha “yasmiṃ āvāse uposathakārakā...pe... akatvā na gantabbo”ti vacanato vissatṭhauposathāpi āvāsā gantum vaṭṭatīti siddham. “Tato pārissuddhiuposathakaraṇattham vissatṭhauposathā gantum vaṭṭati, khaṇḍasīmam vā pavisitunti apare vadantī”ti vuttam. Iminā neva uposathantarāyoti “attano uposathantarāyo”ti likhitam.

Vajjanīyapuggalasandassanakathāvaṇṇanā

183. “Antimavatthum ajjhāpannassa nisinnaparisāya kalahādibhayena nāham karissāmī”ti cittam uppādetvā nisīditum vaṭṭati. Aññakamme tassa nisinnaparisāya āpatti natthīti eke. “Na ca, bhikkhave, anuposathe uposatho kātabbo aññatra saṅghasāmaggiyā”ti vacanato sāmaggīdivaso anuposathadivasoti atthato vuttam viya dissati. “Dveme, bhikkhave, uposathā”ti vuttavacanavasenetam vuttam, aññathā parivārapāḷiyā virujjhatīti ācariyā. Cātuddasiyam, pannarasiyam vā ce saṅgho samaggo hoti, “ajjuposatho sāmaggī”ti avatvā pakatinīhāreneva kattabbanti dassanattham yathādesanā katāti no takko. Aññathā yathāvuttadvaye ce sāmaggī hoti, tattha uposatham akatvā anuposathadivase eva sāmaggīuposatho kātabboti āpajjati. Aññathā pubbe paṭisiddhattā idāni paṭisedhanakiccaṃ natthi. “Na, bhikkhave, devasikaṃ pātimokkham uddisittabba”nti pubbe hi vuttam. Atha vā “anujānāmi, bhikkhave, uposathe pātimokkham uddisitu”nti pubbe vuttattā “sakim pakkhassa cātuddase vā pannarase vā”ti ca “dveme, bhikkhave, uposathā”ti ca pacchā vuttattā tato aññasmim divase uposatho na kātabboti atthato āpannam aniṭṭham, sati saṅghasāmaggiyā añño divaso pakativasena anuposathopi uposathadivaso nāma hotīti dassanavasena nivāretumpi evaṃdesanā katāti veditabbā.

Uposathakkhandhakavaṇṇanā niṭṭhitā.

3. Vassūpanāyikakkhandhakavaṇṇanā

Vassūpanāyikānujānanakathāvaṇṇanā

184. Mahāatṭhakathāyampi “saṅkāsayissantī”ti pāṭho, dīpavāsino “saṅkāpayissantī”ti paṭhanti kira. “Kati nu kho vassūpanāyikā”ti cintāyam “kim nimitta”nti vutte “anujānāmi, bhikkhave, vassam upagantu”nti yam vassūpagamanam vuttam, tam “imaṃ temāsam vassam upemī”ti vatvā upagantabbam. Vassānamāsā ca cattāro. Tattha paṭhamam temāsam, pacchimam temāsanti duvidham temāsam. Tenāyam tesam bhikkhūnam cintā ahoṣi.

Vassānecārikāpaṭikkhepādikathāvaṇṇanā

185. Anapekkhagamanena vā aññattha aruṇam utṭhāpanena vā āpatti veditabbāti ettha paṭhamam tāva so sattāham anāgatāya pavāraṇāya sakaraṇīyo pakkamati. “Āgaccheyya vā so, bhikkhave, bhikkhu tam āvāsam na vā āgaccheyya, tassa, bhikkhave, bhikkhuno purimikā ca paññāyati, paṭissave ca anāpattī”ti vacanato oram

sandhāya vuttanti veditabbaṃ. Tathā hi “so tadaheva akaraṇīyo pakkamati, sakaraṇīyo pakkamati, tassa, bhikkhave, bhikkhuno purimikā ca na paññāyati, paṭissave ca āpatti dukkaṭassā”ti vuttaṃ.

Sattāhakarāṇīyānujānanakathāvaṇṇanā

187-188. Dutiyaṃ pana “so taṃ sattāhaṃ bahiddhā vītināmeti, tassa, bhikkhave, bhikkhuno purimikā ca na paññāyati, paṭissave ca āpatti dukkaṭassā”ti vacanato sattāhato paraṃ veditabbaṃ. Tathā hi “so taṃ sattāhaṃ anto sannivattaṃ karoti, tassa, bhikkhave, bhikkhuno purimikā ca paññāyati, paṭissave ca anāpatti”ti vuttaṃ. Satipi kāraṇadvaye vassacchedakāraṇābhāve āpatti veditabbā, tasmā tīṇipi etāni vacanāni yathāsambhavaṃ yojitāni viggahāni honti. Tīṇi parihīnānīti tasmaṃ natthitāya.

Pahiteyevaanujānanakathāvaṇṇanā

199. “Anujānāmi bhikkhave, saṅghakarāṇīyena gantum, sattāhaṃ sannivatto kātabbo”ti vacanato antovasse saṃhārikabhāvena gantum vaṭṭati. Tattha dhammachandavasenapi āgate saṅghassa āyamukhaṃ vinassati. Tato “senāsanāni katvā”ti ca vuttaṃ. Āgatanti āgamaṇaṃ. Bhāvettha tapaccayoyaṃ. Saṅghakarāṇīyena gantunti ettha “senāsanapaṭisaṃyuttesu eva saṅghakarāṇīyesu, na aññesū”ti dhammasiritthero vadati kira. Aṭṭhakathāyampi taṃ padaṃ uddharitvā “yaṃ kiñci uposathāgārādīsu senāsanesu”tiādinā senāsanameva dassitaṃ, tasmā upaparikkhitabbaṃ.

Animantitena gantum na vaṭṭatīti tassa ratticchedo ca dukkaṭāpatti ca hoti, taṃ “vassacchedo”ti ca vadanti. Nimantitoyeva nāma hotīti ettha upāsakehi “imasmiṃ nāma divase dānādīni karoma, sabbe sannipatantū”ti katāyapi katikāya gantum vaṭṭati. Pavāraṇāya navamito paṭṭhāya paṃsukūlikacīvaraṃ pariyesitum kāvīrapaṭṭane viya sabbesaṃ gantum vaṭṭati anusaṃvaccharaṃ niyamato upāsakehi sajjitvā ṭhapanato. Vuttampi cetam andhakaṭṭhakathāyaṃ “bhikkhusaṅghena vā katikā katā ‘samantā bhikkhū gacchantū’ti, ghosanaṃ vā kataṃ upāsakehi, tattha gacchantassa ratticchedo natthīti tathā ‘anusaṃvaccharaṃ āgacchantū’ti sakim nimantitepi vaṭṭatī”ti ca “cīvarakālato paṭṭhāya niyamaṃ katvā samantato āgatānaṃ sajjetvā dānato kāvīrapaṭṭane ghosetvā karaṇākāro paññāyatīti apare”ti ca. Ācariyā pana evaṃ na vadanti.

Antarāyeaṇāpattivassacchedakathāvaṇṇanā

201. “Sace dūraṃ gato hoti, sattāhavārena aruṇo utthāpetabbo”ti vacanato ‘yasmiṃ antarāye sati vassacchedaṃ kātum vaṭṭati, tasmim antarāye vassacchedamakavā sattāhakarāṇīyena vītināmetum vaṭṭatīti dīpitanti apare”ti vuttaṃ. Vinayadharā pana na icchanti, tasmā “sattāhavārena aruṇo utthāpetabbo”ti idaṃ tatruppādādinimittaṃ vuttanti veditabbaṃ. Taṃ sandhāya “ācariyā pana evaṃ na vadantī”ti vuttaṃ. Gāvuṃ vāti balibaddhaṃ vā. Bahisīmāya ṭhitānanti tehi khaṇḍasīmāya ṭhitehipīti upatissatthero. Vassacchede assa vassacchedassa. Vihārā aññattha vuṭṭhāpentehi tattheva sannipatitvā “iminā ca iminā ca kāraṇena imasmiṃ nāma padese imaṃ vihāraṃ netvā vuṭṭhāpemā”ti anussāvetvā kātābanti.

Vajādisuvassūpagamanakathāvaṇṇanā

203. Vajena saddhiṃ gatassa vassacchede anāpattīti vassacchedo na hotīti kira adhippāyo. Satthassa avihārattā “imasmīṃ vihāre”ti avatvā “idha vassaṃ upemī”ti ettakaṃ vattabbaṃ. “Satthe pana vassaṃ upagantum na vaṭṭatīti ‘imasmīṃ vihāre imaṃ temāsa’nti vā ‘idha vassaṃ upemī’ti vā na vaṭṭati, ālayakaraṇamatteneva vaṭṭatīti adhippāyo”ti likhitaṃ. Taṃ pana aṭṭhakathāya virujjhati. “Idha vassaṃ upemīti tikkhattuṃ vattabba”nti hi vuttaṃ. Aṭṭhakathāvacanampi pubbāparaṃ virujjhatīti ce? Na, adhippāyājānato. Sattho duvidho ṭhito, sañcāroti. Tattha ṭhite kuṭikāya “idha vassaṃ upemī”ti vatvā vasitabbaṃ. Idañhi sandhāya “anujānāmi, bhikkhave, satthe vassaṃ upagantu”nti vuttaṃ, sañcārimhi pana satthe kuṭikāya abhāvato vassaṃ upagantum na vaṭṭati. Sati sivikāya vā sakaṭakuṭikāya vā vaṭṭati, tathā vajepi. Tīsu ṭhānesu bhikkhuno natthi vassacchede āpatti.

Pavāretuñca labhatīti etthāyaṃ vicāraṇā - “anujānāmi, bhikkhave, yena vajo, tena gantu”nti idaṃ kiṃ vassarakkhaṇatthaṃ vuttaṃ, udāhu vassacchedāpattirakkhaṇatthanti? Kiñcettha yadi vassarakkhaṇatthaṃ, “na, bhikkhave, asenāsanikena vassaṃ upagantabba”nti idaṃ virujjhati. Atha vassacchedāpattirakkhaṇatthaṃ vuttanti siddhaṃ na so pavāretuṃ labhatīti, kā panettha yutti? Yato ayameva tividho pavāretuṃ labhati, netaro. Vālehi ubbāḷhādiko hi upagataṭṭhānāpariccāgā labhati. Pariccāgā na labhatīti ayamettha yutti. Yena gāmo, tattha gatopi pavāretuṃ labhatīti ekenāti ācariyo. Yo hi pubbe “idha vassaṃ upemī”ti na upagato, “imasmīṃ vihāre”ti upagato, so ca pariccatto. Aññathā vinā vihārena kevalaṃ gāmaṃ sandhāya “idha vassaṃ upemī”ti upagantum vaṭṭatīti. Āpajjatūti ce? Na, “anujānāmi, bhikkhave, vaje satthe nāvāya vassaṃ upagantu”nti vacanaṃ viya “gāme upagantu”nti vacanābhāvato. Yasmā “tīsu ṭhānesu bhikkhuno natthi vassacchede āpatti”ti vacanaṃ tattha vassūpagamanaṃ atthīti dīpeti tadabhāve chedābhāvā, tasmā “satthe pana vassaṃ upagantum na vaṭṭatī”ti kuṭiyā abhāvakālaṃ sandhāya vuttanti siddhaṃ. Tīsu ṭhānesu bhikkhuno natthi vassacchede āpattīti “tehi saddhiṃ gacchantasseva natthi, virujjhitvā gamane āpatti ca, pavāretuñca na labhatī”ti likhitaṃ, tasmā yaṃ vuttaṃ aṭṭhakathāyaṃ “atha sattho antovasseyeva bhikkhunā patthitaṭṭhānaṃ patvā atikkamati...pe... antarā ekasmīṃ gāme tiṭṭhati vā vipakirati vā”tiādi, taṃ ettāvatā virujjhitvā gatānampi virujjhitvā gamaṃ na hoti, tasmā pavāretabbanti dassanattanti veditabbaṃ.

Tattha “padaracchadanaṃ kuṭiṃ katvā upagantabba”nti vacanato senāsanatthāya rukkaṃ āruhituṃ vaṭṭatīti siddhaṃ hoti, na pālivirodhatoti ce? Na, tappaṭikkhepeneva siddhattā, imassa idha punapi paṭikkhepanato. “Na, bhikkhave, asenāsanikena vassaṃ upagantabba”nti iminā paṭikkhepena siddhe “na, bhikkhave, ajjhokāse vassaṃ upagantabba”nti paṭikkhepo viya siyāti ce? Na, ajjhokāsassa asenāsanabhāvānumatippasaṅgato. Ajjhokāso hi “ajjhokāse palālapuñje”ti vacanato senāsananti siddhaṃ. Catusālājjhokāse vasantopi “catusālāya vasatī”ti vuccati, tasmā tattha vaṭṭatīti āpajjati, tasmā idha asenāsaniko nāma attanā vā parena vā attano nibaddhavāsattaṃ apāpitasenāsanikoti veditabbaṃ. Aññathā dvinnaṃ paṭikkhepanaṃ aññatarātirekatā ca rukkhamaṇe nībbakosepi vassaṃ upagantum vaṭṭatīti ca, apāpitasenāsanikenāpi gabbhe vasituṃ vaṭṭatīti ca āpajjati, sadvārabandhameva senāsaṃ idha adhippetanti kathaṃ paññāyatīti ce? Nidānato. Ayañhi asenāsanikavassūpagamanāpatti “tena kho pana samayena bhikkhū asenāsanikā vassaṃ upagacchanti, sītenapi uñhenapi kilamantī”ti imasmīṃ nidāne paññattā, tasmā sītādipaṭikkhepameva idha senāsananti adhippetabbanti siddhaṃ. Evaṃ sante siddhaṃ pubbapakkhanidassananti ce? Na, pubbe

aparattapavattisūcanato. Dutiyajjhānaniddese “vitakkavicārānaṃ vūpasamā avitakkaṃ avicāra”nti vacanāni nidassanaṃ. Ajjhokāsapaṭikkhepanidānena bahiajjhokāsova paṭikkhitto, na catusālādimajjhagato ajjhokāsoti āpajjati, tasmā na nidānaṃ pamāṇanti ce? Na, niyamato. Kiñci hi sikkhāpadaṃ nidānāpekkhaṃ hotīti sādhitametaṃ. Idaṃ sāpekkhaṃ, idaṃ anapekkhanti kathaṃ paññāyati, na hi ettha ubhatovibhaṅge viya sikkhāpadānaṃ padabhājanaṃ, anāpattivāro vā atthīti? Idhāpi desanāvidhānato paññāyati. “Deve vassante rukkhamaṇampi nibbakosampi upadhāvanti”ti hi imehi dvīhi nidānavacanehi bahi vā anto vā sabbaṃ ovassakaṭṭhānaṃ idha ajjhokāso nāma. Anovassakaṭṭhānampi anibbakosameva idha icchitabbanti siddhaṃ hoti. Tena na upagantabbanti na ālayakaraṇapaṭikkhepo, “idha vassaṃ upemi”ti vacanapaṭikkhepo. Chavasarīraṃ dahitvā chārikāya, aṭṭhikānañca atthāya kuṭikā karīyatīti andhakaṭṭhakathāvacanaṃ. “Taṅkitamañcoti kasikuṭikāpāsāṇaghara”nti likhitaṃ. “Akavāṭabaddhasenāsane attano pāpīte sabhāgaṭṭhāne sakavāṭabaddhe vasati ce, vaṭṭatī”ti vuttaṃ. Payogopi atthi, “asenāsānikena vassaṃ na upagantabba”nti pāḷi ca aṭṭhakathā ca, tasmā upaparikkhitabbaṃ.

Adhammikakatikādikathāvaṇṇanā

205. Mahāvibhaṅge vuttanti ettha ayaṃ andhakaṭṭhakathāvacanaṃ ūnapannarasavassena sāmaṇerena idha vihāre na vatthabbā, na paṃsukūlaṃ āhiṇḍitabbaṃ, na coḷabhikkhā gahetabbā, na aññavihāre bhuñjitabbaṃ, na aññassa bhikkhussa vā bhikkhunīyā vā santakaṃ bhuñjitabbaṃ, aññamaññaṃ neva ālapeyyāma na sallapeyyāma, na sajjhāyitabbaṃ, mattikāpattena vaṭṭati, na aparipuṇṇaparikkhārassa vāsoti.

206. Musāvādoti visaṃvādo adhippeto. Keci “visaṃvādanavasena paṭissuṇitvāti vutta”nti ca, “rañño vuttavacanānurūpato musāvādoti gahaṭṭhā gaṇhantīti vutta”nti ca vadanti.

207. “Purimikā ca na paññāyati. Kasmā? ‘Dutiye vasāmi’ti citte uppanne paṭhamasenāsanaggāho paṭippassambhati. Puna ‘paṭhame eva vasāmi’ti citte uppanne dutiyo paṭippassambhati. Ubhayāvāse vidhānaṃ natthī”ti likhitaṃ. Porāṇagaṇṭhipade pana “paṭhamam gahitaṭṭhāne avasitvā aññasmiṃ vihāre senāsaṃ gahetvā dvīhatīhaṃ vasati, tato paṭhamaggāho paṭippassambhatīti purimikā ca na paññāyati. Pacchimaggāho na paṭippassambhati. Idañhi divasavasena paṭippassambhanaṃ nāma hoti. Atha pacchimaṃ temāsaṃ aññasmiṃ vasati, purimikā ca na paññāyati, idaṃ senāsanaggāhānaṃ vasena paṭippassambhanaṃ nāmā”ti vuttaṃ. Ubhopete atthavikappā idha nādhīpetā. Yatthāyaṃ paṭissuto, tattha purimikā ca na paññāyati, paṭissave ca āpatti dukkaṭassa. Kattha pana purimikā paññāyatīti? Antarāmagge dvīsu āvāsesu yattha tadaheva pacchimaggāho, tattha paṭhamam gahitaṭṭhāne sattāhakaraṇīyena gacchato na vassacchedo, so tadaheva akaraṇīyo pakkamatītiādimhi “karaṇīyaṃ nāma sattāhakaraṇīya”nti likhitaṃ.

Pāḷimuttakaratticchedavinicchaye “dhammassavanādī”ti vuttaṃ. Ādimhi catūsu vāresu nirapekkhapakkamanassādhippetattā “sattāhakaraṇīyenā”ti na vuttaṃ tasmīṃ sati nirapekkhagamanābhāvato. Tattha purimā dve vārā vassaṃ anupagatassa vasena vuttā, tasmā upagatassa tadaheva sattāhakaraṇīyena gantvā antosattāhaṃ āgacchato na vassacchedoti siddhaṃ. Pacchimā dve vārā upagatassa

nirapekkhagamanavasena vuttā, “sattāhaṃ anāgatāya pavāraṇāya sakaraṇīyo pakkamatī”ti tato bahiddhā sattāhaṃ vītināmentassa vassacchedoti dassanattthaṃ vuttaṃ. Tattha “akaraṇīyo pakkamatī”ti vacanābhāvā vinā ratticchedakāraṇena gantuṃ na vaṭṭatīti siddhaṃ. Pavāretvā pana gantuṃ vaṭṭati pavāraṇāya taṃdivasasannissitattā. Tattha na vā āgaccheyyāti antarāyena. Ācariyo pana “na puna idhāgacchāmī”ti nirapekkhopi sakaraṇīyova gantuṃ labhatīti dassanattthaṃ akaraṇīyo’ti na vutta”nti vadati. “Sīhaḷadīpe kira cūlapavāraṇā nāma atthi, taṃ pavāraṇaṃ katvā yathāsukhaṃ sakaraṇīyā gacchanti, payogañca dassenti”ti vuttaṃ. “Tattha cha aruṇā antovasse honti, eko bahi, tasmā so temāsaṃ vuttho hotīti apare”ti ca, “ācariyo evaṃ na vadatī”ti ca vuttaṃ. Sabbattha vihāraṃ upetīti attano vassaggena pattagabbhaṃ upetīti porāṇā. Asatiyā pana vassaṃ na upetīti ettha “imasmim vihāre imaṃ temāsa”nti avacanena. “Aṭṭhakathāyaṃ vuttaratticchedakāraṇaṃ vinā tirovihāre vasitvā āgacchissāmīti gacchatopi vassaccheda”nti likhitaṃ.

208. Paṭissuto hoti pacchimikāyāti antarā pabbajitabhikkhunā, chinnavassena vā paṭissuto, aññena pana purimaṃ anupagantvā pacchimikāyaṃ paṭissavo na kātabbo. Ratticchede sabbattha vassacchedoti sanniṭṭhānaṃ katvā vadanti. Keci pana na icchanti. Taṃ sādhetuṃ anekadhā papañcenti. Kiṃ tena.

Vassūpanāyikakkhandhakavaṇṇanā niṭṭhitā.

4. Pavāraṇākkhandhakavaṇṇanā

Aphāsukavīhārakathāvaṇṇanā

210. “Saṅghaṃ āvuso pavāremī”ti vuttattā pacchāpi “vadatu maṃ saṅgho”ti vattabbaṃ viya dissati. Ayaṃ panettha adhippāyo - yasmā ahaṃ saṅghaṃ pavāremi, tasmā tattha pariyāpannā therā, majjhimā, navā vā avisesenāyasmanto sabbepi maṃ vadantūti.

Pavāraṇābhedaṇṇanā

212. Dvemā, bhikkhave, pavāraṇāti ettha tādise kicce sati yattha katthaci pavāretuṃ vaṭṭati. Teneva mahāvīhāre bhikkhū cātuddasiyaṃ pavāretvā pannarasiyaṃ kāyasāmaggiṃ idānipi denti. Cetiyaḡiri mahādassanattthampi aṭṭhamiyaṃ gacchanti, tampi cātuddasiyaṃ pavāretukāmānaṃyeva hoti. “Sattāhaṃ anāgatāya pavāraṇāya sakaraṇīyo pakkamatī, anāpattīti vacanato idaṃ āciṇṇa”nti likhitaṃ. “No ce adhiṭṭhaheyya, āpatti dukkaṭassā”ti ekassa vuttadukkaṭaṃ, tasseva vuttaṃ pubbakiccañca saṅghagaṇānampi netabbaṃ.

Pavāraṇādānānujānanakathāvaṇṇanā

213. Tena ca bhikkhunāti pavāraṇādāyakena.

Anāpattipannarasakādīkathāvaṇṇanā

“Tassā ca pavāraṇāya ārocitāya saṅghena ca pavārite sabbesaṃ suppvāritaṃ hotīti vacanato kevalaṃ pavāraṇāya pavāraṇādāyakaḡopi pavāritova hotī”ti vadantīti.

222. Avuṭṭhitāya parisāyāti pavāretvā pacchā aññamaññaṃ kathentiyā. Ekaccāya vuṭṭhitāyāti ekaccesu yathānisinnesu ekaccesu sakasakaṭṭhānaṃ gatesu. Puna pavāretabbanti punapi sabbehi samāgantvā pavāretabbaṃ. Āgacchanti samasamā,

tesaṃ santike pavāretabbanti “gate anānetvā nisinnānaṃyeva santike pavāretabbaṃ, uposathakkhandhakepi eseva nayo”ti likhitaṃ. Sabbāya vuṭṭhitāya parisāya āgacchanti samasamā, tesaṃ santike pavāretabbanti “yadi sabbe vuṭṭhahitvā gatā, sannipātetuñca na sakkā, ekacce sannipātāpetvā pavāretuṃ vaṭṭatī”ti vadanti. Kasmā? Ñattiṃ ṭhapetvā kattabbasaṅghakammābhāvā vaggaṃ na hoti kira. Ettha pana ekaccesu gatesupi sabbesu gatesupi sabbe sannipātāpetvā ñattiṃ aṭṭhapetvā kevalaṃ pavāretabbaṃ. Ekacce sannipātāpetvā pavāretuṃ na vaṭṭati “saṅghaṃ, bhante, pavāremī”ti vacanato. Sabbepi hi sannipatitā pacchā diṭṭhaṃ vā suttaṃ vā parisāṅkitaṃ vā vattāro honti. Anāgatānaṃ atthibhāvaṃ ñatvāpi ekaccānaṃ santike pavāraṇāvacaṇaṃ viya hoti. Sammukhībhūte cattāro sannipātāpetvā nissaggiyaṃ āpannacīvarādinissajjanaṃ viya pavāraṇā na hoti sabbāyattattā. “Samaggānaṃ pavāraṇā paññattā”ti vacanañcettha sādhaṃ. “Ito aññathā na vaṭṭati aṭṭhakathāyaṃ ananuññātattā”ti upatissatthero vadati. “Thokatarehi tesaṃ santike pavāretabbaṃ ñattiṃ aṭṭhapetvāvā”ti vuttaṃ. Āgantukā nāma navamito paṭṭhāyāgatā vā vajasatthanāvāsu vutthavassā vā honti.

237. “Dasavatthukā micchādiṭṭhi hoti tathāgatotiādī”ti likhitaṃ. “Natthi dinnantiādī”ti vuttaṃ.

239. “Upaparikkhitvā jānissāmāti tena saha pavāretabba”nti likhitaṃ.

Pavāraṇākkhandhakavaṇṇanā niṭṭhitā.

5. Cammakhandhakavaṇṇanā

Soṇakoḷivisavatthukathāvaṇṇanā

242. Asītiyā...pe... kāretīti “asīti gāmikasahassāni sannipātāpetvā”ti imassa kāraṇavacaṇaṃ. Tattha “gāmānaṃ asītiyā sahassesū”ti vattabbe “asītiyā gāmasahassesū”ti vuttaṃ. Gāmappamukhā gāmikā, tesaṃ sahassāni. “Kammacittikatānī”ti upacārena vuttaṃ. Kammapaccayautusamuṭṭhāne hi tesaṃ añjanavaṇṇabhāvo. “Kenacideva karaṇīyenā”ti vattabbe “kenacidevā”ti vuttaṃ. Ettha evaṃ-saddo opamme pavattati. Evamupamānopadesapucchāvadadhāraṇapaṭiññātaopamme. Purato pekkhamānānanti anādaratthe sāmivacaṇaṃ. Tato pana bhagavato gandhakuṭiyā kavāṭaṃ subaddhaṃ passitvā icchitākāraṇasalatāya iddhiyā gantvā kuṭiṃ pavisitvā ārocesi. Vihārapacchāyāyanti vihārassa vaḍḍhamānacchāyāyaṃ. “Aho nūnāti aho mahanto”ti likhitaṃ. Bhagavato sambahulehi saddhiṃ āhiṇḍanaṃ āyasmato soṇassa vīriyārambhanidassanena anāraddhavīriyānaṃ uttejanatthaṃ, evaṃ sukhumālānaṃ pādarakkhaṇatthaṃ upāhanā anuññātāti dassanatthañca.

Soṇassapabbajjākathāvaṇṇanā

243. Tattha ca nimittaṃ gaṇhāhīti tesaṃ indriyānaṃ ākāraṃ upalakkhehi.

244. Adhimutto hotīti paṭivijjhivā paccakkhaṃ katvā ṭhito hoti. Nekkhammādhimuttotiādīhi nibbānaṃ, arahattañca vuttaṃ. “Tañhi sabbakilesehi nikkhantattā ‘nekkhamma’nti ca gehato pavivittattā ‘paviveko’ti ca byāpajjābhāvato ‘abyāpajja’nti ca arahattaṃ upādānassa khayante uppannattā ‘upādānakkhaya’ti ca taṇhāya khayante uppannattā ‘taṇhakkhaya’ti ca sammohābhāvato ‘asammoho’ti ca vuccatī”ti vuttaṃ. Sabbepi arahattaṃ vuttanti keci. Siyā kho evamassāti kadāci evamassa, assa vā āyasmato evaṃ siyā. Paccāgacchanto jānanto.

Karaṇīyamattānanti attano. So eva vā pāṭho. Nekkhammādhimuttoti imasmiṃyeva arahattaṃ kathitaṃ. Sesesu nibbānanti keci. Asammohādhimuttoti ettheva nibbānaṃ. Sesesu arahattanti keci. “Sabbesvevetesu ubhayampī”ti vadanti. Pavivekañca cetaso, adhimuttassa, upādānakkhayassa cāti upayogatthe sāmivacanaṃ. Āyatanānaṃ uppādañca vayañca disvā.

Sabbanīlikādipaṭikkhepakathāvaṇṇanā

246. “Rañjanacoḷakena puñchitvā”ti pāṭho. “Khallakādīni apanetvā”ti vuttattā dve tīṇi chiddāni katvā vaḷaṇṇjetuṃ vaṭṭatī”ti vadantānaṃ vādo na gahetabbo.

Yānādipaṭikkhepakathāvaṇṇanā

254. “Caturaṅgulādhikānī”ti vuttattā caturaṅgulato heṭṭhā vaṭṭatīti eke. Ubhatolohitakūpadhānanti ettha “kāsāvaṃ pana vaṭṭati, kusumbhādirattameva na vaṭṭatī”ti likhitaṃ.

Sabbacammaṭikkhepādikathāvaṇṇanā

255. Kissa tyāyanti kissa te ayaṃ.

256. Gihivikatanti gihīnaṃ atthāya kataṃ. “Yattha katthaci nisīdituṃ anujānāmīti attho”ti likhitaṃ. Kiñcāpi dīghanikāyaṭṭhakathāyaṃ “ṭhapetvā tūlikaṃ sabbāneva gonakādīni ratanaparisibbitāni vaṭṭantī”ti vuttaṃ, atha kho vinayapariyāyaṃ patvā garuke ṭhātabbato idha vuttanayenevettha attho gahetabbo. “Tattha pana suttantikadesanāya gahaṭṭhādīnampi vasena vuttattā tesāṃ saṅgaṇhanatthaṃ ṭhapetvā ‘tūlikaṃ...pe... vaṭṭantī’ti vuttaṃ viya khāyatīti apare”ti vuttaṃ.

259. Migamātukoti tassa nāmaṃ. Vātamigoti ca tassa nāmaṃ. “Kāḷasīho kāḷamukho kapī”ti likhitaṃ. Cammaṃ na vaṭṭatīti yena pariyāyena cammaṃ vaṭṭissati, so parato āvi bhavissati. “Attano puggalikavasena parihāro paṭikkhitto”ti vuttaṃ. “Na, bhikkhave, kiñci cammaṃ dhāretabba”nti ettāvatā siddhe “na, bhikkhave, gocamma”nti idaṃ parato “anujānāmi, bhikkhave, sabbapaccantimesu janapadesu cammāni attharaṇānī”ti ettha anumatiṭṭhapaṇṇāyā vuttanti veditabbaṃ.

Cammakkhandhakavaṇṇanā niṭṭhitā.

6. Bhesajjakkhandhakavaṇṇanā

Pañcabhesajjādikathāvaṇṇanā

260. “Yaṃ bhesajjañceva assā”ti parato “tadubhayena bhiyyoso mattāya kissā hontī”tiādīnā virodhadassanato nidānānapekkhaṃ yathālābhavasena vuttanti veditabbaṃ. Yathānidānaṃ kasmā na vuttanti ce? Tadaññāpekkhādhippāyato. Sabbabuddhakālepi hi sappiādīnaṃ sattāhakālikabhāvāpekkhāti tathā vacanena bhagavato adhippāyo, teneva “āhāratthañca phareyya, na ca oḷāriko āhāro paññāyeyyā”ti vuttaṃ. Tathā hi kāle paṭiggahetvā kāle paribhuñjitunti ettha ca kālaparicchedo na kato. Kutoyeva pana labbhā tadaññāpekkhādhippāyo bhagavato mūlabhesajjādīni tāni paṭiggahetvā yāvajīvanti kālaparicchedo. Yaṃ pana “anujānāmi, bhikkhave, tāni pañca bhesajjāni kāle paṭiggahetvā kāle paribhuñjitu”nti vacanaṃ, taṃ “sannidhiṃ katvā aparāparasmim divase kāle eva paribhuñjituṃ anujānāmī”ti adhippāyato vuttanti veditabbaṃ. Aññathā atisayattābhāvato “yaṃ bhesajjañceva assā”tiādi vitakkuppādo na sambhavati. Paṇītabhojanānumatiyā

pasiddhattā ābādhānurūpasappāyāpekkhāya vuttānīti ce? Tañca na, bhiyyoso mattāya kisāḍibhāvāpattidassanato. Yathā “ucchurasam upādāya phāṇita”nti vuttaṃ, tathā “navanītam upādāya sappi”nti vattabbato navanītam visum na vattabbanti ce? Na, visesadassanādhippāyato. Yathā phāṇitaggaṇena siddhepi parato ucchuraso visum anuññāto ucchusāmaññato guḷodakaṭṭhāne ṭhapanādhippāyato. Tathā navanīte visesavidhidassanādhippāyato navanītam visum anuññātanti veditabbaṃ. Visesavidhi panassa bhesajjasikkhāpadatṭhakathāvasena veditabbaṃ. Vuttañhi tattha “pacitvā sappiṃ katvā paribhuñjitukāmena adhotampi pacitum vaṭṭatī”ti. Tattha sappi pakkāva hoti, nāpakkā. Tathā phāṇitampi. Navanītam apakkameva.

Etthāha - navanītam viya ucchurasopi sattāhakālikapāḷiyam eva vattabboti? Na vattabbo. Kasmā? Sattāhakālikapāḷiyam vutte ucchuraso guḷāpadesena yathā agilānassa phāṇitam paṭisiddham, tathā ucchurasopīti āpajjati, avutte pana guḷam viya so phāṇitasāṅkhyam na gacchati. Idha avatvā pacchā vacanena guḷodakaṭṭhāneva ṭhapito hoti. Tadatthameva pacchābhattam vaṭṭanakapāṇakādhikāre vutto, tasmā eva yāmakālikoti ce? Na, aṭṭhakathāvirodhato. Na upādāyatthassa nissayatthattāti ce? Kiṃ vuttaṃ hoti - “ucchurasam upādāya ucchuvikati phāṇitanti veditabbā”ti yadetam nissaggiyatṭhakathāvacanam, tattha “upādāyā”ti imassa nissāya paccayam katvāti atthoti. Na, parato aparakiriyāya adassanato. Yathā “cakkhuñca paṭicca rūpe cā”tiādīsu “paṭiccā”ti imassa ussukavacanassa “uppajjati”ti aparakiriyā dissati, na tathā “ucchurasam upādāyā”ti ettha aparakiriyā dissatīti. Ayuttametam tattha tadabhāvepi siddhattā. Yathā “cattāro ca mahābhūtā catunnañca mahābhūtānam upādāya rūpa”nti ettha aparakiriyāya abhāvepi ussukavacanam siddham, tathā etthāpi siyāti? Na, tattha pāṭhasesāpekkhattā. Yathā cattāro mahābhūtā upādāya vuttaṃ, pavattakam vā rūpanti imam pāṭhasesam sā pāli apekkhati, na tathā idam aṭṭhakathāvacanam kañci pāṭham apekkhati. Paripuṇṇavādinō hi aṭṭhakathācariyā. Saññākaraṇamattam vā tassa rūpassa. “Atthi rūpam upādāyā”tiādīsu hi saññākaraṇamattam, evamidhāpīti veditabbaṃ. Idha pana “ucchurasam upādāyā”ti ucchurasam ādim katvā, tato paṭṭhāyāti attho, tasmā “ucchurasena saṃsaṭṭham bhattam agilāno bhikkhu viññāpetvā bhuñjanto paṇītabhojanasikkhāpadena kāretabbo, bhikkhunī pāṭidesaniyenā”ti vuttaṃ, tam ayuttanti eke. Te visesahetuno abhāvam dassetvā paññāpetabbā.

Ettāvatā “ucchurasam upādāyāti ucchurasam ādim katvā”tiādīnam padānam attham micchā gahetvā yadi “ucchurasam upādāyā”ti vacanena ucchuraso phāṇitam siyā, “apakkā vā”ti vacanam niratthakam apakkavacanena ucchurasassa gahitattā. Atha “pakkā vā”ti vacanena ucchuraso phāṇitanti siddham, “ucchurasam upādāyā”ti vacanam niratthakanti uttaram vuttaṃ, tam anuttaranti sādhitam hoti. So cetehi apakkā vāti sāmam bhikkhunā apakkā vā. Avatthukapakkā vāti bhikkhunāva sāmam vinā vatthunā pakkā vāti attho. Tasmā aññathā “savatthukapakkā vā”ti ca vattabbanti attho dassito, so duṭṭhu dassito. Kasmā? Mahāaṭṭhakathāyam “jhāmaucchuphāṇitam vā koṭṭitauccuphāṇitam vā purebhattameva vaṭṭatī”ti vuttattā, “savatthukapakkā vā”ti vacanassa ca laddhivirodhato avuttattā. “Mahāpaccariyam pana ‘etam savatthukapakkam vaṭṭati no vaṭṭatī’ti puccham katvā ‘ucchuphāṇitam pacchābhattam no vaṭṭanakam nāma natthī’ti vuttaṃ, tam yutta”nti vuttattā ca savatthukapakkā vāti attho ca vuttoyeva hoti, tasmā duddassitoti siddham. Āhāratthanti āhārapayojanam. Āhārakiccam yāpananti atthoti ca.

262. Telaparibhogenāti sattāhakālikaparibhogena.

263. Sati paccayeti ettha satipaccayatā gilānāgilānavasena dvidhā veditabbā. Vikālabhojanasikkhāpadassa hi anāpattivāre yāmakālikādīnaṃ tiṇṇampi avisesena satipaccayatā vuttā. Imasmiṃ khandhake “anujānāmi, bhikkhave, gilānassa guḷaṃ, agilānassa guḷodakaṃ, anujānāmi, bhikkhave, gilānassa loṇasovīrakaṃ, agilānassa udakasambhinna”nti vuttaṃ. Tasmā siddhaṃ satipaccayatā gilānāgilānavasena duvidhāti. Aññathā asati paccaye guḷodakādīsu āpajjati. Tato ca pāḷivirodho.

Piṭṭhehīti pisitatelehi. Koṭṭhaphalanti koṭṭharukkhassa phalaṃ. “Madanaphalaṃ vā”ti ca likhitaṃ. Hiṅgujatu nāma hiṅgurukkhassa daṇḍapallavapavālapākanipphannā. Hiṅgusipāṭikā nāma tassa mūlasākhapākanipphannā. Takaṃ nāma tassa rukkhassa tacapākodakaṃ. Takapattīti tassa pattapākodakaṃ. Takapaṇṇīti tassa phalapākodakaṃ. Atha vā “takaṃ nāma lākhā. Takapattīti kittimalomalākhā. Takapaṇṇīti pakkalākhā”ti likhitaṃ. Ubbhidaṃ nāma ūsapamaṃsumayaṃ.

264. Chakaṇaṃ gomayaṃ. Pākatikacuṇṇaṃ nāma apakkakasāvacuṇṇaṃ, tena “ṭhapetvā gandhacuṇṇaṃ sabbaṃ vaṭṭatī”ti vadanti. Cālitehīti parissāvitehi.

265. Nānāsambhārehi katanti nānosadhehi.

Guḷādianujānanakathāvaṇṇanā

274. Sāmaṃ pakkaṃ samapakkanti duvidhaṃ viya dīpeti, tasmā khīrādīsu uṇhamattameva pāko. Tena uttaṇḍulādisamānā honti.

276-278. “Buddhappamukha”nti āgataṭṭhāne ‘bhikkhusaṅgho’ti avatvā ‘saṅgho’ti vuccati bhagavantampi saṅgahetu”nti vadanti. Nāgoti hatthī.

279. Sambādheti vaccamagge bhikkhussa bhikkhuniyā ca passāvamaggepi anulomato. Dahanāṃ paṭikkhepābhāvā vaṭṭati. Satthavattikammānulomato na vaṭṭatīti ce? Na, paṭikkhittapaṭikkhepā, paṭikkhipitabbassa tapparamatādīpanato, kiṃ vuttaṃ hoti? Pubbe paṭikkhittampi satthakammaṃ sampiṇḍetvā pacchā “na, bhikkhave...pe... thullaccayassā”ti dvikkhattuṃ satthakammasa paṭikkhepo kato. Tena sambādhasa sāmāntā dvaṅgulaṃ paṭikkhipitabbaṃ nāma. Satthavattikammato uddhaṃ natthīti dīpeti. Kiñca bhiyyo pubbe sambādheyeve satthakammaṃ paṭikkhittaṃ, pacchā sambādhasa sāmāntā dvaṅgulampi paṭikkhittaṃ, tasmā tasseeva paṭikkhepo, netarassāti siddhaṃ. Ettha “satthaṃ nāma satthahāraṃ vāssa pariyeseyyā”tiādīsu viya yena chindati, taṃ sabbaṃ. Tena vuttaṃ “kaṇṭakena vā”tiādī. Khāradānaṃ panettha bhikkhunivibhaṅge pasāke lepaṃ mukhena anuññātanti veditabbaṃ. Eke pana “satthakammaṃ vā”ti pāṭhaṃ vikappetvā vatthikammaṃ karonti. “Vatthī”ti kira agghikā vuccati. Tāya chindanaṃ vatthikammaṃ nāmāti ca atthaṃ vaṇṇayanti, te “satthahāraṃ vāssa pariyeseyyā”ti imassa padabhājanīyaṃ dassetvā paṭikkhipitabbā. Aṇḍavuḍḍhīti vātaṇḍako. Ādānavattīti ānahavatti.

Manussamaṃsapaṭikkhepakathāvaṇṇanā

280. “Na, bhikkhave, manussamaṃsaṃ...pe... thullaccayassā”ti vuttattā, “na ca, bhikkhave, appaṭi...pe... dukkaṭassā”ti ca vuttattā appaṭivekkhaṇadukkaṭaṇca thullaccayañcāti dve āpajjati, tasmā kappiyamaṃsepi appaṭivekkhaṇapaccayā

dukkaṭameva. Keci “maṃsabhāvaṃ jānantova āpajjati. Pūvādīsu ajānantassa kā paccavekkhaṇā”ti vadanti. Ajānantopi āpajjati sāmāñṇena vuttattāti keci.

Hatthimaṃsādipaṭikkhepakathāvaṇṇanā

281. Imesaṃ...pe... sabbaṃ na vaṭṭatīti idaṃ dasannampi manussamaṃsādīnaṃ akappiyabhāvamattaparidīpanavacanaṃ, nāpattivibhāgadassanavacanaṃ. Yaṃ kiñci ñatvā vā añatvā vā khānantassa āpattiyevāti idampi aniyamitavacanameva “ayaṃ nāma āpatti”ti avuttattā. Tadubhayampi heṭṭhā manussādīnaṃ maṃsādīsu thullaccayadukkaṭāpattiyo hontīti gahitanayehi adhippāyo jānituṃ sakkāti evaṃ vuttaṃ. Tatrāyaṃ adhippāyo - yasmā etesaṃ manussādīnaṃ maṃsādīni akappiyāni, tasmā manussānaṃ maṃsādīsu thullaccayāpatti. Sesānaṃ sabbattha dukkaṭāpattīti. Pāṭheyeva hi lohitādiṃ maṃsagatikaṃ katvā “na, bhikkhave, manussamaṃsaṃ...pe... thullaccayassā”ti vuttaṃ. Tattheva hatthādīnaṃ maṃsādīsipi dukkaṭāpatti paññattā. Tena vuttaṃ sīhaḷaṭṭhakathāyaṃ “manussamaṃse vā kese vā nakhe vā aṭṭhimhi vā lohite vā thullaccayamevā”ti vuttaṃ. Iminā eva -

“Aṭṭhipi lohitaṃ cammaṃ, lomamesaṃ na kappatī”ti. -

Khuddasikkhāgāthāpadassa attho ca adhippāyo ca suviññeyyoti. Paṭiggahaṇeti ettha anādariyadukkaṭaṃ vuttaṃ. “Udakamanussādīmaṃsampi na vaṭṭatī”ti vadanti. Nāgarājena vuttādīnave satipi ujjhāyanādhikārameva gahetvā “paṭikūlatāyā”ti vuttaṃ.

Yāgumadhugolakādīkathāvaṇṇanā

283. Yathādhammo kāretabboti idaṃ saṅgītikārakavacanaṃ. Na hi bhagavā tameva sikkhāpadaṃ dvikkhattuṃ paññapesi, evaṃ evarūpesūti eke. Paṭhamapaññattameva sandhāya vuttaṃ, tathāpi na ca te bhikkhū sāpattikā jātā. Kathaṃ? Paramparabhojanasikkhāpadassa aṭṭhuppattiyā. “Apica mayaṃ kālasseva piṇḍāya caritvā bhuñjimhā”ti vuttaṃ. Mātikāvibhaṅge ca “paramparabhojanaṃ nāma pañcannaṃ bhojanānaṃ aññatarena bhojanena nimantito, taṃ ṭhapetvā aññaṃ pañcannaṃ bhojanānaṃ aññataraṃ bhojanaṃ bhuñjati, etaṃ paramparabhojanaṃ nāmā”ti vuttaṃ, tasmā aññaṃ bhojanaṃ nāma nimantanato laddhaṃ yaṃ kiñcīti siddhaṃ. Yasmā na bhojjayāgunimantanato laddhabhojanaṃ, tasmā “ettha anāpattī”ti te bhikkhū paribhuñjimsūti. Ettha “yathādhammo kāretabbo”ti vuttattā pana aññanimantanato laddhabhojanameva bhuñjantassa āpatti, netaranti anuññātaṃ. Tato paṭṭhāya tassa anāpattivāre “niccabhatte salākabhatte pakkhike uposathike pāṭipadike”ti vuttaṃ. Pubbe vesāliya paññattakāle natthi, yadi atthi, aṭṭhuppattimātikāvibhaṅgavirodho, tasmā “apica mayaṃ kālasseva piṇḍāya caritvā bhuñjimhā”ti aṭṭhuppattiyaṃ vuttattā, padabhājanepi “aññaṃ pañcannaṃ bhojanānaṃ aññataraṃ bhojanaṃ bhuñjati”ti avisesena vuttattā ca paṭhamāṃ vā pacchā vā nimantitaṃ bhojanaṃ ṭhapetvā animantitameva bhuñjantassa āpatti, netaranti kiñcāpi āpannaṃ, “na, bhikkhave, aññatra nimantitena aññassa bhojjayāgu paribhuñjitabbā”ti vuttattā pana paṭhamanimantitabhojanato aññaṃ pacchā laddhaṃ nimantitabhojanaṃ, niccabhaddādīni ca bhuñjantassa āpattīti āpajjamānaṃ viya jātanti anupaññattippasaṅganivāraṇaṃ, animantanabhojane āpattippasaṅganivāraṇaṃ karonto, paṭhamapaññattisikkhāpadameva iminā atthena pariṇāmento ca “yathādhammo kāretabbo”ti bhagavā āha, tasmā tato paṭṭhāya pacchā nimantanabhojanaṃ bhuñjantasseva āpatti. Tesu na niccabhaddādīnīti

āpannaṃ. Tenevāyasmā upālitthero tassa anāpattivāre “niccabhatte”tiādini pañca padāni pakkhipitvā saṅgāyi. Adhippāyaññū hi te mahānāgā, tasmā paṭhamameva yaṃ bhagavatā vuttaṃ “pañca bhojanāni ṭhapetvā sabbattha anāpattī”ti vacanaṃ, pacchāpi taṃ anurakkhantena abhojanaṃ madhugoḷakaṃ aparāmasitvā bhojjayāgu eva vuttāti evaṃ ācariyo.

Etthāha - yathā pacchāladdhalesena therena niccabhattādipakkhepo kato, evaṃ kathinakkhandhake paramparabhojanaṃ pakkhipitvā “atthatakathinānaṃ vo, bhikkhave, cha kappissantī”ti kimatthaṃ na vuccanti? Vuccate - yathāvuttalesanidassanatthaṃ. Aññathā idaṃ sikkhāpadaṃ vesāliyaṃ, andhakavinde cāti ubhayattha upaḍḍhupaḍḍhena paññattaṃ siyā. No ce, sāpattikā bhikkhū siyūṃ, na ca te sāpattikā appaṭikkhittepi tesāṃ kukkuccadassanato. “Tena hi, brāhmaṇa, bhikkhūnaṃ dehīti. Bhikkhū kukkuccāyanta na paṭiggaṇhantī”ti hi vuttaṃ. Tesañhi “paribhuñjathā”ti bhagavato āṇattiyā paribhuttānampi “odissakaṃ nu kho idaṃ amhāka”nti vimatippattānaṃ vimativinodanatthaṃ “anujānāmi, bhikkhave, yāguñca madhugoḷakañcā”ti vuttaṃ. Evamidhāpete paññattaṃ paramparabhojanasikkhāpadaṃ omadditvā paramparabhojanaṃ kathaṃ bhuñjissantīti. Etthāhu keci ācariyā paramparabhojanasikkhāpadeneva “aññassa bhojanaṃ na kappatī”ti jānantāpi “anujānāmi, bhikkhave, yāguñcā”ti visuṃ anuññātattā “paṭaggidānamahāvikaṭādi viya kappatī”ti saññāya bhuñjiṃsu. Tena vuttaṃ “apica mayaṃ kālasseva bhojjayāguyā dhātā”tiādi, taṃ ayuttaṃ tattha aṭṭhuppattimātikāvibhaṅgavirodhena anāpattivāre niccabhattādīnaṃ asambhavappasaṅgato, bhikkhūnaṃ sāpattikabhāvānatikkamanato, micchāgāhahetuppasaṅgena bhagavatā anuññātappasaṅgato ca. Te hi bhikkhū yasmā bhagavā katthaci vinayavasena kappiyampi “gāthābhigītaṃ me abhojaneyya”nti paṭikkhipati, tasmā bhagavato adhippāyaṃ pati “kukkuccāyanta na paṭiggaṇhantī”ti vuttaṃ, sikkhāpadaṃ pati bhagavāpi attano adhippāyappakāsanatthameva “anujānāmi, bhikkhave, yāguñcā”ti āha. Duravaggāho hi bhagavato adhippāyo. Tathā hi bhāradvājassa pāyāsaṃ abhojaneyyanti akataviññattippasaṅgato paṭikkhipi. Ānandattherena viññāpetvā sajjitaṃ tekaṭulayāguṃ pana “yadapi, ānanda, viññattaṃ, tadapi akappiya”nti avatvā “yadapi, ānanda, antovuttha”ntiādimevāha. Tena no ce taṃ antovutthaṃ kappatīti adhippāyadassanena paṇītabhojanasūpodanaviññattisikkhāpadāni upatthambheti bhagavatopi kappati, pageva amhākanti.

284. Gilānasseva bhagavatā guḷo anuññātoti “yāni kho pana tāni gilānānaṃ bhikkhūnaṃ paṭisāyanīyānī”ti vacnavasena vuttaṃ, teneva te idha paṭiggahaṇe kukkuccāyiṃsu. Idha pana “anujānāmi, bhikkhave, gilānassa guḷodaka”nti vattabbe guḷādhikārattā pubbe anuññātañca vatvā agilānassa guḷodakaṃ anuññātaṃ, tena gilānena sati paccaye guḷo paribhuñjitabbo, guḷodakaṃ asati paccayepi vaṭṭatīti imaṃ visesaṃ dīpeti. Tattha “guḷodakaṃ kālikesu sattāhakālikaṃ, bhagavatā odissānuññātattā sattāhātikkamena dukkaṭa”nti vadanti, taṃ na yuttaṃ, udakasambhinnattā sattāhakālikabhāvaṃ jahati. “Yathā ambādi udakasambhinnaṃ yāmakālikaṃ jātaṃ, tathā sattāhakālikaṃ jahitvā tadanantare yāvajīvike ṭhita”nti vadanti, taṃ yuttaṃ, tañca bhagavatā odissānuññātattā paccavekkhaṇābhāve doso natthi. “Guḷodaka”nti vuttattā udakagatika”nti vadanti. Yadi udakamissaṃ udakagatikaṃ hoti, madhupi siyā taṃ tathā anuññātattā. Mā hotu, appaṭiggahetvā paribhuñjitabbaṃ siyā udakagatikattā, tañca na hoti, “sabbatthāpi upaparikkhitvā gahetabba”nti aññatarasmiṃ gaṇṭhipade vuttaṃ.

285. Suññāgāranti catutthajjhānaṃ.

Kappiyabhūmianujānanakathāvaṇṇanā

295. Oravasaddanti mahāsaddaṃ. Bahūhi samparivāretvāti ettha ekenāpi vaṭṭati. “Bahūsu ekassapi vacanena saha siyāti vutta”nti vadanti. “Āmasitvā”ti vuttattā anāmasite na vaṭṭati. “Doso natthi”ti vacanena sesāpi anuññātā. “Bhittiñce upasante pacchā taṃ pūrenti, tattha kātuṃ na vaṭṭati, pakatibhūmiyaṃyeva kātuṃ vaṭṭatī”ti vadanti. Taṃ upari aṭṭhakathāyaṃ “iṭṭhakādīhi katācayassā”tiādinā virujjhati viya. Mattikāpiṇḍaṃ vāti ettha “asatiyā anadhiṭṭhitāya saritaṭṭhānato paṭṭhāya ce upari adhiṭṭhitā, heṭṭhā ṭhitāṃ bhaṇḍaṃ akappiyaṃ, upariṭṭhitameva kappiyaṃ, ayamettha viseso”ti vuttaṃ. Ettha kappiyakuṭi laddhuṃ vaṭṭatīti evaṃvidhe puna kātābbāti attho. Kappiyakuṭiṃ kātuṃ demāti ettha kappiyakuṭikiccaṃ kātunti adhippāyo. Bhojanasālā pana senāsanaṃyeva, tasmā tattha kātābbanti apare. “Akatepi vaṭṭatī”ti vuttaṃ.

“Mukhasannidhi nāma bhojanakāle sannidhi”ti likhitaṃ. Mukhasannidhi tassa nāmaṃ. “Yadi sannidhi hoti, pācittiyaṃ bhavēyya, mukhasannidhi pana dukkaṭaṃ, tasmā sannidhi anadhippetā”ti vuttaṃ. “Tassa santakaṃ katvā”ti vuttattā anapekkhāvissajjanaṃ nādhippetaṃ. Cīvaravikappane viya kappiyamattaṃ ñātābbanti keci.

Keṇiyajaṭilavatthukathāvaṇṇanā

300. “Attanā paṭiggahitaṃ purebhattameva pariccajivā sāmaṇerādīhi pānakaṃ katvā dinne purebhattameva vaṭṭati, na pacchābhattaṃ savatthukapaṭiggahitattā”ti vadanti, tattha puna paṭiggahaṇe niddosattā, purebhattameva paṭiggahaṇassa nissaṭṭhattā, attanā ca aggahitattā doso na dissati, upaparikkhitvā gaheṭṭabbaṃ. Sālūkā nāma kandā, “ito kiñcitaka”nti voharanti. “Phārusakanti goḷavisaye eko rukkho”ti ca likhitaṃ. “Pakkaḍākarasa”nti visesitattā “apakkaṃ vaṭṭatī”ti vuttaṃ. Kurundivacanenapi siddhameva. Taṇḍuladhovanodakampi dhaññaraso eva. “Nikkasaṭo ucchuraso sattāhakālīko”ti likhitaṃ. Sāvittīti gāyatti. Chandasoti vedassa. “Na, bhikkhave, pabbajitena akappiye samādapetabba”nti vuttattā anupasaṃpannassāpi na kevalaṃ dasasu eva sikkhāpadesu, atha kho yaṃ bhikkhusa na kappati, tasmimpīti adhippāyo”ti vuttaṃ.

305. Dve paṭā desanāmenevāti cīnapaṭṭasomārapaṭṭāni. Tīṇīti pattuṇṇena saha tīṇi. Iddhimayaikaṃ ehibhikkhūnaṃ nibbattaṃ. Devadattiyaṃ anuruddhattherena laddhaṃ. “Yāmātikkame sannidhivasena sattāhātikkame bhesajjasikkhāpadavasenā”ti likhitaṃ.

Bhesajjakkhandhakavaṇṇanā niṭṭhitā.

7. Kathinakkhandhakavaṇṇanā

Kathinānujānanakathāvaṇṇanā

306. “Kathinanti pañcānisaṃse antokaraṇasamatthatāya thiranti attho”ti likhitaṃ. “Pañca kappantī”ti avatvā “kappissantī”ti anāgatavacanāṃ “vo”ti imassa sāmivacanapakkhe yujjati tesāṃ tasmīṃ khaṇe anattatakathinattā. Dvīsu panetesu atthavikappesu pacchimo yutto sabbesampi tesāṃ pāveyyakānaṃ sabbadhutaṅgadharaṭṭā. Nimantaṇaṃ sādiyantasēva hi anāmantacāro paññatto,

tathā gaṇabhojanam. Asamādānacāro anadhiṭṭhitaticīvarassa natthi atecīvarikassa yāvadatthacīvaracatutthādicīvaraggahaṇasambhavato. Itarassāpi anadhiṭṭhānamukhena labbhati. Cīvaruppādo apaṃsukūlikasseva.

“Kathinatthatasīmāya”nti upacārasīmaṃ sandhāya vuttaṃ. Upacārasīmaṭṭhassa matakacīvarādibhāgiyatāya baddhasīmāya tatrappādābhāvato viññeyyametaṃ upacārasīmāvettha adhippetāti. Kathinatthāraṃ ke labhantīti ke sādhentīti attho. Pañca janā sādhentī. Kathinadussassa hi dāyakā pacchimakoṭiyā cattāro hontī. Eko paṭiggāhakoti. “Tatra ce, bhikkhave, yvāyaṃ catuvaggo bhikkhusaṅgho ṭhapetvā tīṇi kammāni upasampadaṃ pavāraṇaṃ abbhāna”nti campeyyakkhandhake vuttattā “na pañcavaggakaraṇīya”nti gahetabbaṃ. “Yassa saṅgho kathinadussaṃ deti, taṃ hatthapāse akatvāpi bahisīmāya ṭhitassapi dātuṃ vaṭṭatī”ti vadanti, taṃ hatthapāse katvā eva dātabbaṃ. Kasmā? “Tassa kammappattattā”ti vuttaṃ. “Tatrappādena taṇḍulādīnā vatthesu cetāpitesu atthatakathinānameva tāni vatthāni pāpuṇanti. Vatthehi pana taṇḍulādīsu cetāpitesu sabbesaṃ tāni pāpuṇantī”ti vuttaṃ. Paṭhamapavāraṇāya pavāritā labhantīti idaṃ ukkaṭṭhakoṭiyā vuttaṃ. Antarāyena appavāritānampi vutthavassānaṃ kathinatthārasambhavato itare gaṇapūrake katvā kathinaṃ attharitabbanti kathaṃ paññāyatīti ce? “Dvinnaṃ puggalānaṃ atthataṃ hoti kathinaṃ atthārakassa ca anumodakassa cā”ti parivāre ekavacanakaraṇato, tattheva “saṅghassa atthataṃ hoti kathinaṃ, gaṇassa puggalassa atthataṃ hoti kathina”nti vacanato ca.

Aññasmiṃ vihāre vutthavassāpi na labhantīti idaṃ kiṃ ekasīmasmiṃ, udāhu nānāsīmasminti? Kiñcettha - yadi tāva ekasīmasmiṃ, parato “sace pana ekasīmāya bahū vihārā hontī, sabbe bhikkhū sannipātetvā ekattha kathinaṃ attharitabbam, visuṃ visuṃ attharituṃ na vaṭṭatī”ti iminā aṭṭhakathāvacanena virujjhati. Idañhi vacanaṃ sabbesaṃyeva eko kathinatthāroti dīpeti. Atha nānāsīmasmiṃ, upanandassa ekādhippāyadānānumatiyā virujjhati. Vuttañhetam “detha, bhikkhave, moghapurisassa ekādhippāya”nti. Idañhi vacanaṃ dvīsupi āvāsesu tassa kathinatthārasiddhiṃ dīpetīti. Avirodhova icchitabbo appaṭisiddhattā, tasmā ekasīmasmiṃ vā nānāsīmasmiṃ vā nānūpacāre aññasmiṃ vihāre vutthavassāpi na labhantīti adhippāyo veditabbo. “Pacchimikāya upasampanno paṭhamapavāraṇāya pavāretumpi labhati, vassiko ca hoti ānisaṃsaṅga labhatīti sāmaṇeraṇaṃ vassūpagamaṇaṃ anuññātaṃ hoti, sāmaṇerā kathinānisaṃsaṃ labhantī”ti vadanti.

Tiṇṇaṃ cīvarānaṃ aññatarappahonakanti idaṃ “na aññatra saṅghāṭiyā uttarāsaṅgena antaravāsakena atthataṃ hoti kathina”nti imāya pālīyā virujjhanam viya dissati. Ayañhi pālī tiṇṇaṃ cīvarānaṃ aññataravirahenāpi na atthataṃ hoti kathinanti dīpetīti ce? Na, tadatthajānanato, na tiṇṇaṃ cīvarānaṃ aññataravirahena na atthataṃ hoti kathinanti hi dīpetukāmo bhagavā taṃ pālīmāha. Yadi evaṃ “aññatra saṅghāṭiyā uttarāsaṅgena antaravāsakenā”ti na vattabbā siyāti ce? Na, adhippāyajānanatova. Yo saṅghāṭiyā attharitukāmo, tassa aññatra saṅghāṭiyā na atthataṃ hoti. Esa nayo itaratthāpīti ayamettha adhippāyo. Teneva sukkapakkhe “saṅghāṭiyā atthataṃ hotī”tiādīnā nayena ekameva cīvaraṃ vuttaṃ, evaṃ sante “catuvīsatiyā ākārehi anattataṃ hoti kathinaṃ, sattarasahi ākārehi atthataṃ hoti kathina”nti yathārahaṃ ukkaṭṭhakoṭiyā vuttanti veditabbam, tasmā kaṇhapakkhe ullikhita...pe... nissīmaṭṭhānumodanānaṃ catuvīsatiyā ākārānaṃ sambhavantānaṃ sabbena sabbaṃ abhāvenapi nimittakatādīnaṃ asambhavantānaṃ aññatarabhāvenapi na atthataṃ hoti kathinanti evamadhippāyo veditabbo. Sukkapakkhepi ahatāhatakappa...pe... sīmaṭṭhānumodanānaṃ sattarasannaṃ

ākārānaṃ sambhavantānaṃ aññatarabhāvenapi itaresaṃ sabbena sabbaṃ abhāvenapi atthataṃ hoti kathinanti evamadhippāyo veditabbo. Aññathā aññamaññavirodho, yathāsambhavaṃ yojetvā veditabbo.

Tatridaṃ mukhamattanidassanaṃ - kaṇhapakkhe “uttarāsaṅgena atthate kathine na aññatra saṅghāṭiyā na aññatra antaravāsakena atthataṃ hoti kathina”nti vacanappamāṇato taṃ kathinaṃ anathataṃ siyā. Sukkapakkhe ca “animittakatena atthataṃ hoti kathina”nti vacanappamāṇato animittakatena kathine atthate tañce parikathā kataṃ, tathāpi atthatameva kathinaṃ hotīti ayaṃ duvidhopi virodho. Yathāvuttanayena adhippāye gahite parihāro hotīti veditabbaṃ.

Yo ānisaṃsaṃ bahuṃ detīti iminā paccayalolabhāvaṃ viya dīpeti, tathāpi bhagavatā yāvadatthacīvarapariyesanapaññāpanamukhena dvāraṃ dinnanti katvā saṅghānuggahatthaṃ hoti. “Akātuṃ na hotīti anādariyena akarontassa dukkaṭa”nti likhitaṃ. Anumodāmāti ettha sabbasaṅgāhikavasena evaṃ vuttaṃ. “Anumodāmī”ti ekakena vattabbaṃ, itarathā “na vaṭṭatī”ti mahāaṭṭhakathāyaṃ kira vuttaṃ. Kathinacīvaraṃ adhiṭṭhahitvā “imāya saṅghāṭiyā kathinaṃ attharāmī”ti vācāya bhinnamattāya puggalassa atthataṃ hoti. “Kammavācā pana ekāyeva vaṭṭatīti kathinadussassa eva kammavācā, sesacīvaradāne apalokanamevāti attho”ti likhitaṃ. Ekasīmāyāti ekaupacārasīmāyāti attho yujjati. Keci pana “baddhasīmā adhippetā ekasīmāya ekaṭṭhāne attharite sabbattha attharitaṃ hoti ‘sabbe bhikkhū sannipatitvā’ti vuttattā, tehipi anumodantehi attharitameva hoti, upacāraparicchinne tattha tattha laddhaṃ tehi tehi laddhabbaṃ hoti. Tattha pavitṭhehipi labhitabbaṃ sabbehipi attharitatā, ayaṃ viseso. Mahāaṭṭhakathāyampi evameva vutta”nti vadanti, vīmaṃsitabbaṃ.

308. Catuvīsati ākāravantatāya mahābhūmikaṃ. “Dīghasibbitanti pacchākatasibbanaṃ, ovaṭṭitvā sibbanaṃ vā”ti likhitaṃ. Kaṇḍusaṃ nāma pubbabandhanaṃ. Paṭhamacimilikā ghaṭetvā ṭhapitā hotīti kathinadussaṃ dubbalaṃ disvā taṃ balavatā attano pakatidussena saddhiṃ ghaṭetvā dupaṭṭaṃ katvā sibbitukāmehi kathinadussato pakatidussassa mahantatāya paṭhamamā tappamāṇānurūpaṃ bandhakaṇḍuse ghaṭetvā rajjukehi bandhitvā kataṃ hotīti adhippāyo. Kathinacīvarassa appatāya paṭhamamā baddhadussaṃ kucchicimilikā hoti, mahāpaccariyaṃ, kurundiyañca vuttavacanānidassanaṃ, byañjane eva bhedo, atthe natthīti dassanatthaṃ katanti veditabbaṃ. “Iminā kiṃ dīpetīti ce? Tathākataṃ dupaṭṭacīvaraṃ pakaticīvarassa mahantatāya pakaticīvarasaṅkhyameva gacchati, na kathinacīvarasaṅkhyanti kassaci siyā, nevaṃ daṭṭhabbaṃ. Evaṃ kucchicimilikabhāvena ṭhitampi kathinacīvaraṃ. Mahantampi taṃ pakaticīvaraṃ attano kathinacīvamevāti. Heṭṭhimakoṭiyā pañcakassa icchitabbattā kathinadussaṃ khaṇḍākhaṇḍamā bahudhā chinditvā sibbitukāmo kathinacīvarato paṭṭaṃ gahetvā aññasmaṃ akathinacīvare paṭṭamāropetī”ti likhitaṃ. Atha vā bahūni kathinadussāni paṃsukūlāni khuddakakhuddakāni ekacīvaratthāya, mahantāni ca ūnatthāya dinnāni honti. Kathinacīvaratoti bhikkhu ekacatto kathinacīvarato paṭṭaṃ gahetvā aññasmaṃ āropeti. Etthāha - kiṃ paṃsukūlāni kathinadussāni vikappanupagapacchimāni dātabbāni, udāhu khuddakānipīti? Ettha acīvarasaṅkhyattā khuddakāni dātuṃ na vaṭṭati. Kammavācā tattha na ruhatīti eke. “Paṃsukūlena atthataṃ hotī”ti pāliyaṃ nayadānato kucchicimilikabhāvena ṭhitassa kathinadussassa attano sabhāvena anadhiṭṭhānupagassa purāṇacīvarabhāveneva adhiṭṭhānārahassapi

kathinacīvarabhāvānumatimukhena aṭṭhakathāyaṃ padānato ca khuddakānipi dātuṃ vaṭṭati. Tañhi kathinatthārako ghaṭetvā kathinacīvaraṃ karissatīti katvā kappatīti eke, yuttataraṃ gaheṭṭabbāṃ.

Nicayasannidhi saṅghāyattā saṅghena katattā. Rattātikkantaṃ nissajjitabbattā “nissaggiya”nti vuccati. Pañca khaṇḍāni paṭṭāni pamāṇaṃ assāti pañcakaṃ. Tena vā atirittena vāti attho. Tadaheva sañchinnenāti saṅghena kathinatthārakassa kammavācaṃ vatvā dinneneva tadaheva sañchinnena samaṇḍalikatena bhavitabbāṃ. Evaṃ dinnaṃyeva hi parivāre “pubbakaraṇaṃ sattahi dhammehi saṅgahita”nti vuttaṃ, na dāyakena diyyamāṇaṃ, tasmā pariniṭṭhitapubbakaraṇameva ce dāyako saṅghassa deti, sampatiṇṇhitvā kammavācāya dāṭabbāṃ. Tena ca tasmīṃyeva sīmāmaṇḍale adhiṭṭhahitvā attharivā saṅgho anumodāpetabbo katapubbakaraṇassa puna kattabbābhāvato. Atthārakassa hatthagatameva hi sandhāya “na ullikhitamattenā”tiādi vuttaṃ. Pariniṭṭhitapubbakaraṇampi puna dhovivā visibbitvā kāṭabbameva vacanapamāṇatoti ce? Na, chinnassa puna chedāsambhavato. Aññasmiṃ ṭhāne chinditabbamevāti ce? Na, pabbajjādhikāre “kesamassuṃ ohārāpetvā”ti vacanappamāṇato muṇḍikassa chinnepi kese pariyesivā sirasmiṃ ṭhapetvā puna ohārāpetvā pabbājetabbappasaṅgato, na idha na-kārena paṭisiddhattāti ce? Na, “na aññatra saṅghāṭiyā”ti na-kārena paṭisiddhattā uttarāsaṅgena atthate anattataṃ hotīti anīṭṭhappasaṅgato, tasmā abhiniveso na kāṭabbo. “Bahupacārasīmāya ṭhito”ti vuttattāpi pubbe vuttavinicchayova gaheṭṭabbo.

309. Asannidhikatena atthataṃ hoti kathinanti ettha kiṃ kathinatthāramāseyeve duvidhopi sannidhi adhippeto, udāhu tato pubbe, dāyakena vā kadā dāṭabbāṃ, kiṃ kathinatthāramāseyeve, udāhu tato pubbe, kathinatthāramāsepi asukasmiṃ divaseyeve atthāratthāya dammīti dātuṃ vaṭṭati na vaṭṭatīti idaṃ vicāreṭṭabbāṃ. Kathinatthāramāse eva duvidhopi sannidhi. Dāyakenāpi vassāvāsikaṃ viya kathinacīvaraṃ uddissa dinnaṃ na vaṭṭati. Kasmā? “Kathinadāyakassa vattaṃ atthi”tiādinā nayena aṭṭhakathāyaṃ vuttattā. Ukkaṭṭhamattametanti ce? Na, “kathinaṃ nāma atīkkaṭṭhaṃ vaṭṭatī”ti vuttattā. Na āgamaṇaṃ sandhāya vuttanti ce? Na, idampi āgamaṇameva sandhāya vuttaṃ, pubbe dinnaṃ na vaṭṭatīti.

310. Kathinassāti kathinatthārassa. Ubbhārāyāti vūpasamāya, appavattiyāti attho. Kimatthiyaṃ ubbhāranidassananti ce? Pañcahi anāpattikālapariyantadassanena tesu saṃvaruppādanatthaṃ. Aññathā “cīvarakālasamayo nāma anattate kathine vassānassa pacchimo māso, atthate kathine pañca māsā”ti vibhaṅge vuttattā antarāpakkamanantikādiubbhārābhāvepi pañcahi pañcasu māsesu anāpattiyevāti micchāgāho siyā. Tato āpattikhetto anāpattikhettsaññāya taṃ taṃ āpattiṃ āpajjati, itaresaṅca bhikkhūnaṃ lābhantarāyaṃ karotīti veditabbāṃ.

Ādāyasattakakathāvaṇṇanā

311. Sanniṭṭhānantike dvepi palibodhā ekato chijjantīti idha, parivāraṭṭhakathāyañca vuttaṃ imissā khandhakapāḷiyā sameti ekato ubhinnaṃpi dhuraṇikkhepassa katattā. “Idaṃ bahisīmāyameva vuttaṃ sanniṭṭhānantikaṃ sandhāya vuttaṃ. Yaṃ pana vuttaṃ parivāre ‘cattāro kathinuddhārā siyā antosīmāya uddhariyyanti, siyā bahisīmāya uddhariyyanti, niṭṭhānantiko sanniṭṭhānantiko nāsanantiko āsāvacchediko’ti. Tattha bahisīmāya sanniṭṭhānantiko uddhariyyatīti idha dassitanayova. Kathaṃ antosīmāya sanniṭṭhānantiko? Akatacīvaramādāya ‘na

paccessa’nti gato, gatagataṭṭhāne phāsuvihāraṃ alabhanto tameva vihāraṃ āgacchati, tassa cīvarapalibodho ṭhito. So ca ‘nevimaṃ cīvaraṃ kāressa’nti citte uppannamatte chijjati, tasmā antosīmāya uddhariyyati, tasmā duvidho sannīṭṭhānantiko’ti porāṇagaṇṭhipade likhitaṃ, taṃ yuttaṃ, aññathā antosīmāya “nevimaṃ cīvaraṃ kāressa”nti pavattaubbhāro itaresu samodhānaṃ na gacchatīti atiritto siyā. Sīmātikantikoṭi cīvarakālasīmātikantiko. Saubbhāre cīvarapalibodho paṭhamaṃ chijjanto viya khāyati, atha kho sāpekkhatāya cīvarakaraṇe saussāhova hotīti lesaṃ sandhāya parivāravasena “dve palibodhā apubbaṃ acarimaṃ chijjantī”ti vuttaṃ. “Katacīvaro”ti vuttattā idha na sambhavati.

316. Sabbam attano parikkhāraṃ anavasesetvā pakkamanto “samādāya pakkamatī”ti vuccati. “Kathinuddhāre viseso natthi. Puggalādhippāyavisesena kevalaṃ vāradassanattaṃ samādāyavārā vuttā”ti sabbesu gaṇṭhipadesu likhitaṃ. Idha pana puggalādhippāyena payojanaṃ vīmaṃsitabbaṃ. Pakkamanantikassa abhāvā “yathāsambhava”nti vuttaṃ. Vipakatepi dhuranikkhepavasena pakkamanantikatā sambhavati, tasmā pakkamanantikavāropi vattabboti ce? Na, sannīṭṭhānantikalakkhaṇappasaṅgato. Akatacīvarassa na savanantikatā ca.

Tatrāyaṃ ādito paṭṭhāya vāravibhāvanā - ādāyavārā satta, tathā samādāyavārāti dve sattakavārā. Tato pakkamanantikaṃ vajjetvā vipakatacīvarassa ādāyavārā, samādāyavārā cāti dve chakkavārā. Tato paraṃ niṭṭhānasannīṭṭhānanāsanantikānaṃ vasena tīṇi tikāni dassitāni, tattha paṭhamattikaṃ antosīmāya “na paccessa”nti imaṃ vidhiṃ anāmasitvā bahisīmāyaṃ eva “na paccessa”nti pavattaṃ, tasmā pakkamanantikasīmātikantikasauubbhārā tattha na yujjanti. “Āsāvacchediko sambhavantopi yathāvuttakāraṇena na vutto. Dutiyattikaṃ antosīmāya ‘na paccessa’nti pavattaṃ, ettha kiñcāpi pakkamanantiko sambhavati, tathāpi yehi cīvarapalibodho chijjati, tesamye vādhippetattā na vutto”ti porāṇagaṇṭhipade vuttaṃ. Sabbasmimpi pannarasake vipakatacīvarasse vādhippetattāti takko. Adhiṭṭhānupage ca vipakate sati na niṭṭhānantiko. Niṭṭhānāvasese sati na nāsanantikoti porāṇā. Tatiyattikaṃ anadhiṭṭhita-padena visesetvā pavattaṃ, atthato paṭhamattikena sameti. Tassa atthadassanapayojanaṃ kira taṃ. Yasmā ime tayo atthavikappā imehi eva tīhi kathinuddhārehi sakkā dassetuṃ, tasmā imeva yojitā ekasambandhavasena, aññathā paṭhamattikaṃ chakkaṃ bhavēyya imassa pannarasakassa ante chakkaṃ viya. Tatiyattikānantaraṃ catutthattikaṃ sambhavantam “antosīmāyaṃ ‘paccessa’nti vacanavisesena sambhavati. Tathā ca yojiyamānaṃ itarehi savanantikādīhi aviruddhakkaṃ hoti, tasmā catutthattikaṃ ahutvā chakkaṃ jātanti veditabbaṃ. Evaṃ tīṇi tikāni ekaṃ chakkañcāti paṭhamaṃ pannarasakaṃ veditabbaṃ. Idāni idameva pannarasakaṃ upasaggavisesena dutiyaṃ samādāyapannarasakaṃ nāma kataṃ. Puna vipakatacīvaraṃ ādāyāti tatiyaṃ pannarasakaṃ, samādāyāti catutthaṃ pannarasakaṃ dassitaṃ. Evaṃ cattāri pannarasakāni veditabbāni. Tattha paṭhamadutiyesu pannarasakesu sabbena sabbam akatacīvaraṃ adhippetam, itaresu dvīsu vipakatanti yojetabbaṃ. “Pubbe nibaddhaṭṭhāne cīvarāsāya gahetabbaṃ, aññattha na vaṭṭati. Upacchinnāya ce cīvarāsāya cīvaraṃ uppannam, na taṃ cīvarapalibodham karotī”ti porāṇagaṇṭhipade vuttaṃ. Nissaggiyesu tatiyakathine āgatacīvarapaccāsā idha cīvarāsāti takko. Yattha cīvarāsā, taṃ ṭhānaṃ adhikaraṇūpacārena “cīvarāsā”tveva vuccatīti katvā “taṃ cīvarāsaṃ payirupāsati”tiādi vuttaṃ, tasmā anāsāya labhatīti anāsāyitaṭṭhāne labhatītiādinā attho gahetabbo. Ettha niṭṭhānasannīṭṭhānanāsanaāsāvacchedikavasena eko vāroti idamekaṃ catukkaṃ

jātaṃ, tasmā pubbe vuttāni tīṇi tikāni āsāvacchedikādhikāni tīṇi catukkānīti ekaṃ anāsāyadvādasakanti veditabbaṃ. Tadanantare āsāyadvādasake kiñcāpi paṭhamadvādasakkamo labbhati, tathāpi taṃ nibbisesanti tamekaṃ dvādasakaṃ avuttasiddhaṃ katvā visesato dassetuṃ ādito paṭṭhāya “antosīmāya paccessa”nti vuttaṃ, taṃ dutiyacatukke “so bahisīmagato suṇāti”tiādivacanassa tatiyacatukke savanantikādīnañca okāsakaraṇatthanti veditabbaṃ. Idaṃ pana dvādasakaṃ anāsāya vasena labbhamānampi iminā avuttasiddhaṃ katvā na dassitanti veditabbaṃ. Evamettha dve dvādasakāni uddharitāni. Karaṇīyadvādasakepi yathā dassitaanāsāyadvādasakaṃ, avuttasiddhaṃ āsāyadvādasakañcāti dve dvādasakāni uddharitabbāni. Idāni disaṃgamikanavakaṃ hoti. Tattha yasmā “disaṃgamiko pakkamati”ti vacaneneva “na paccessa”nti idaṃ avuttasiddhameva, tasmā taṃ na vuttaṃ. Ettāvatā āvāsapalibodhābhāvo dassito.

321. “Cīvarapaṭivīsaṃ apavilāyamāno”ti iminā cīvarapalibodhasamaṅgitamassa dasseti. Paṭivīsoti attano pattaḃbo cīvarabhāgo. Apavilāyamānoti ākaṅkhamāno. Tassa cīvaralābhe sati vassaṃvutthāvēse niṭṭhānasanniṭṭhānanāsanantikānaṃ vasena ekaṃ tikāṃ, tesameva vasena antarāmagge ekaṃ, gataṭṭhāne ekanti tiṇṇaṃ tikānaṃ vasena ekaṃ navakaṃ veditabbaṃ. Tato paraṃ niṭṭhānasanniṭṭhānanāsananti kasīmātikantikasauvāhāraṇaṃ vasena phāsuvihārapañcakaṃ vuttaṃ. Ubhayattha sesakathinuddhārāsambhavo pākaṭova. Ayaṃ panettha pañcake viseso - samādāyavāro na sambhavati “paccessa”nti paccāgamanādhippāyato.

325. Dveme bhikkhave kathinassa palibodhāti kathinatthārassa anupabandhanapaccayāti.

Kathinakkhandhakavaṇṇanā niṭṭhitā.

8. Cīvarakkhandhakavaṇṇanā

Jīvakavatthukathāvaṇṇanā

326. Rājagahakoti rājagahavāsī.

328. Amohajātikattā na cirasseva viññutaṃ pāpuṇi. Ahaṃ te pitā, kenaṭṭhena? Yasmā tvaṃ mayā posāpito.

329. “Sakke vissatṭhamatte”ti pāṭho, aṭṭhamasikkhāpade vissatṭhamattova.

Pajjotarājavatthukathāvaṇṇanā

334. Bhuñjituṃ nisinnassāti ettha “dhammapade ‘bahinagare disvā’ti vuttaṃ, tasmā dvīsu divasesu dinnāṃ tena tesu ekekaṃ gahetvā dvīsu aṭṭhakathāsu vuttanti yujjati”ti vadanti.

Samattiṃsavirecanakathāvaṇṇanā

336. Kabaḷe kabaḷeti ettha kiñcāpi guḷādīsu pakkhittaṃ, taṃ pana bhagavāva paribhuñji, tasmā natthi doso.

Varayācanakathāvaṇṇanā

337. Mahāpiṭṭhiyakojavaṃ nāma atirekacaturaṅgulapupphaṃ kira.

Kambalānujānanādikathāvaṇṇanā

340. Upacāreti susānassa upacāre. Bahipi vaṭṭatīti eke. Katikakaraṇaṃ dassetvā “mayhaṃ santakaṃ tava ca mama ca hotūti vatvā itarena ca tathāvutte vaṭṭatī”ti samānaparikkhāraḍidhiṃ vadanti.

342. “Khaṇḍasīmāyapi sammannituṃ vaṭṭatīti vuttattā sesakammānīpi tattha nisīditvā kātuṃ vaṭṭatī”ti vuttaṃ. “Evaṃ sante corikāya katasadisāṃ hoti, tasmā na vaṭṭatī”ti dīpavāsino vadanti kira. “Corikāya gahitattā na pāpuṇātīti senāsanakkhandhake āgatasuttañca sādhaḁa”nti vadanti, tasmā tesāṃ matena idaṃ āveṇikalakkhaṇanti veditabbaṃ.

Bhaṇḍāgārasammutiādīkathāvaṇṇanā

343. “Idaṃ pana bhaṇḍāgāranti āveṇikalakkhaṇa”nti vuttaṃ.

Cīvararajanakathāvaṇṇanā

344. Gomaye āpatti natthi, virūpattāvāritaṃ. “Kuṅkumapupphaṃ na vaṭṭatī”ti vadanti. “Allikāyā”tipi pāṭho atthi.

Nisīdanāḍianujānanakathāvaṇṇanā

353. Atṭhānametanti ettha rūpakaṇḍe “catusamuṭṭhānika”nti vuttattā kammaṣamuṭṭhānaṃ rāgacittābhāvā na muccatīti vā rāgapaccaye sati kammaṣamuṭṭhānaṃ hotīti vā vicāretvā gahetabbaṃ kathāvatthunā ca.

362. Aggaḷaguttiyeva pamāṇanti imehi catūhi nikkhepakāraṇehi ṭhapentena aggaḷaguttivihāreyeva ṭhapetuṃ vaṭṭatīti adhippāyo.

Saṅghikacīvaruppadakathāvaṇṇanā

363. No ce atthataṃ hoti “ekaṃ cīvaramāsa”nti na vattabbaṃ. Kasmā? “Anujānāmi, bhikkhave, tasṣeva tāni cīvarāni yāva cīvaramāsa”ti vacanassa abhāvato, tasmā anattatakathinassa ananuññātanti ce? Na, heṭṭhā anuññātattā, tato līnatthadīpanatthamidha tathā vuttattā ca. Heṭṭhā hi “akālacīvaraṃ nāma anattakathine ekāḍasamāse uppannaṃ, atthate kathine sattamāse uppannaṃ, kālepi āḍissa dinnaṃ, etaṃ akālacīvaraṃ nāmā”ti vacanato anattatakathinānaṃ ekacīvaramāse uppannaṃ, tesāṃyeva hotīti siddhaṃ, tasmā idha taṃ avatvā ekopi tayo gaṇapūraḁe labhitvā kathinaṃ attharituṃ labhatīti imaṃ līnatthaṃ pakāsetuṃ “yāva kathinassa ubbhārāyā”ti vuttaṃ. Itarathā ayamattho na ñāyati. “Jānitabbo ca vinayadharehīti tathā vuttoti apare”ti vuttaṃ. Atthataṃ hoti, pañca māse sabbaṃ tasṣeva bhikkhuṇo hotīti sambandho. Accantasāṃyogavasena upayogavacanāṃ. “Idha vassaṃvutthasaṅghassa”ti niyāmitattā “vassāvāsikaṃ demā”ti ettha ca “idhā”ti adhikārattā tasmīṃ vutte labhati. “Piṭṭhisamāye uppannattāti cīvarakālassāsannattā ca anattatakathinānāmpi vutthavassānañca anuññātattṭhānattā eva vutta”nti aññatarasmiṃ gaṇṭhipade likhitaṃ. Keci pana “yaṃ pana idha ‘idha vassaṃvutthasaṅghassa’tiāḍiṃ katvā yāva ‘anāgatavasse’ti padaṃ, tāva pucchitvā ‘kasmā? Piṭṭhisamāye uppannattā’ti idaṃ parato ‘tatra sammukhībhūtānaṃ sabbesāṃ pāpuṇātīti imassa pariyosāne ‘kasmā? Piṭṭhisamāye uppannattā’ti likhitabbaṃ. Kasmāti ce? Parato ‘cīvaramāsato paṭṭhāya yāva hemantassā’ti vuttena nibbisesattā, tasmā eva ekaccesu paṇḍitanti vadantī”ti vadanti. Idha pana idha-saddena visesitaṃ, tattha natthi, tasmā aññamaññavirodho natthīti gahetabbaṃ. “Mayhimāni cīvarāni pāpuṇantī”ti vacanamevādhiṭṭhānaṃ,

idamettha ukkaṭṭhavasena vuttaṃ. “Mayhimāni cīvarānī”ti vuttepi adhiṭṭhitameva hotī”ti vuttaṃ. “Mayhimānī”ti vutte tassa cīvarāni nāma natthi, tasmā ‘cīvarāni pāpuṇantī’ti vattabbamevā”ti vadanti. Duggahitānīti saṅghikāneva honti. “Gahitameva nāmā”ti imassa idaṃ pattanti kiñcāpi na viditaṃ, te pana bhāgā tesam atthato pattāyevāti adhippāyo”ti likhitaṃ. “Ekasmiṃ apatite puna āgatā labhanti”ti vuttaṃ.

Upanandasakyaputtavattukathāvaṇṇanā

364. “Na, bhikkhave, aññatra vassaṃvutthenā”ti cīvarasamayaṃ upādāya paṭikkhepo kato. Ekasmiṃ vihāre “rājavihāre viya nānāpariveṇesu vā idha vā vutthā labhatū”ti vatvā dinnāṃ. “Sattāhavārena aruṇameva uṭṭhāpetīti etaṃ vacanamattameva ekavihāre sattāhakiccābhāvā”ti ca likhitaṃ.

Matasantakakathāvaṇṇanā

369. Bhikkhussāti bhikkhusmiṃ kālaṃkate. Tattha “pattacīvare”ti padhānaparikkhāradassanamukhena sabbaparikkhāranidassananti veditabbaṃ. Adhammena uppannañcetaṃ hoti, saṅghassa kappiyameva matattāti eke. Noti takko pattacatukke sabbathā akappiyapattanavirodhato. Adhammena uppannasenāsane ca vasato anāpatti. Aññatarasmiṃ āvāse dve bhikkhū vasanti, tattha ceko kālaṃkato, itaro tassa parikkhāraṃ apāpetvā taṃ theyyacittena gaṇhāti, saṅghasantakaṃ gahitaṃ hoti, bhaṇḍagghena kāretabbo. Anāvāse gaṇhāti, na kāretabbo assāmikassa gahitattā. Maraṇasamaye vattuṃ asahanto ce citteneva deti, puññaṃ pasavati, saṅghova tassa sāmī. Paro vā avissāsiko sayameva gaṇhāti, gahaṇaṃ na ruhati, theyyacittena ce, bhaṇḍagghena kāretabbo. Tassa ca āvāsagatassa ko sāmī. “Saṅgho sāmī”ti vacanato saṅghena balakkārena so vāretabboti eke. Jīvamānakāle gahitattā na saṅgho sāmīti eke. Sāmiko ce sayam passitvā acchindituṃ labhati, saṅghopi labhati sāmīthāne ṭhitattāti itare, vicāretvā gahetabbaṃ.

Matakassa hiraññādiakappiyabhaṇḍaṃ hoti. Uggahitañcetaṃ hoti, uggahite vuttanayena paṭipajjitabbaṃ. Dhammena uppannaṃ ce, kappiyakārako ācikkhitabbo. Dāso ce gahito hoti, na saṅgho sāmī, ārāmiko ce, saṅgho sāmī. Gāvīmahimsīdayo honti, āvāsagatānaṃ saṅgho sāmī, anāvāsagatānaṃ na saṅgho sāmī. Saṅgho ce āvāsaṃ ānetvā attano santakaṃ katvā pacchā samīpe bahisīmāya ṭhapeti, kārakasaṅgho sāmī, tathā ārāmike. Matakassa parikkhāro nikkhepavasena ṭhapito hoti, esova sāmī. Mahaggho ce hoti, sesassa saṅgho sāmī. “Kenaci gilānupaṭṭhākenā”ti vattabbakkamo etena dassito. Puna upaṭṭhākānaṃ bahubhāve sati sabbesaṃ dātabbakammaṃ dassentena bhagavatā kammavācāyaṃ “gilānupaṭṭhākāna”nti vuttaṃ. Sāmaṇeravāre “cīvara”nti pāṭho. “Imaṃ tuyhaṃ demi dadāmi dajjāmi oṇojemi pariccajāmi vissajjāmi nissajjāmī”ti vā ‘itthannāmassa demi...pe... nissajjāmī’ti vā vadati, ‘sammukhā vā parammukhā vā vutte dinnamyeva hotī’ti dānalakkhaṇassa ca ‘tuyhaṃ gaṇhāhī’ti vutte ‘mayhaṃ gaṇhāmī’ti vadati, ‘sudinnaṃ suggahitañcā’ti gahaṇalakkhaṇassa ca vuttattā ‘mama santakaṃ tava ca mama ca hotū’ti evamādivacanena samānaparikkhāraṃ kātuṃ vaṭṭatīti ācariyā”ti likhitaṃ.

Anugaṇṭhipade pana atīva papañcaṃ katvā puna “idamettha ācariyānaṃ sannīṭṭhānaṃ - sacesambahulā, dve vā samānaparikkhāraṃ kattukāmā honti, te sabbe attano santakaṃ vattamānaṃ uppajjanakena saddhiṃ pesalassa ekassa pariccajanti, so puna tesameva pariccajati, ettāvatā te samānaparikkhārikā hontīti.

Idaṃ samānaparikkhāralakkhaṇaṃ pāḷiādīsu vuttalakkaṇeṇeva patanato acalappattaṃ hoti, tathāpi porāṇavidhiṃ ajjhottharivā vattanato paṭisedhetabbo, ācariyānaṃ matānusārena kātabbaṃ kātukāmenāti apare’’ti vuttaṃ, “vassaṃvutthasāmaṇero pañcasu sikkhāpadesu ekaṃ atikkamitvā puna gahito lābhaṃ na labhati, antimavatthūṃ ajjhāpanno nāma hoti’’ti vadanti.

Vassaṃvutthānaṃanuppannacīvarakathāvaṇṇanā

375. Uppanne cīvare abhājite pakkamatīti ettha “saṅghena tatruppādato ekekassa bhikkhuno ettakaṃ vassāvāsikaṃ dātuṃ saṅghassa ruccatī’’ti sāvitepi vibbhamati, tato na labhati, puna pabbajitvā upasampajjitvā cīvarabhājanaṃ sambhāventopi na labhatiyeva pubbakatito bhaṭṭhattā. Atha pāpīte vibbhamati, labhatī’’ti ca vuttaṃ.

Saṅghebhinnecīvaruppadakathāvaṇṇanā

376. Parasamuddeti jambudīpe.

Aṭṭhacīvaramātikākathāvaṇṇanā

379. Yasmā aparikkhittassa parikkhepārahaṭṭhānaṃ dubbijānaṃ, tasmā “apicā’’tiādi vuttaṃ. Tattha dhuvasannipātaṭṭhānampi pariyaṇtagatameva gahetabbaṃ. “Mahāpaccariyaṃ pana bhikkhūsupi...pe... pāpuṇātīti ‘upacārasīmāya demā’ti evaṃ dinnameva sandhāyā’’ti likhitaṃ. “Samānasamvāsakasīmāyā’’ti vutte khaṇḍasīmādīsu ṭhitānaṃ na pāpuṇāti tāsaṃ viṣuṃ samānasamvāsakasīmattā. Samānasamvāsakaavippavāsasīmānaṃ idaṃ nānattaṃ - “avippavāsasīmāya dammī’’ti dinnaṃ gāmaṭṭhānaṃ na pāpuṇāti. Kasmā? “Ṭhapetvā gāmañca gāmūpacārañcā’’ti vuttattā. “Samānasamvāsakasīmāyā’’ti dinnaṃ pana yasmiṃ ṭhāne avippavāsasīmā atthi, tattha ṭhitānaṃ, itaratra ṭhitānañca pāpuṇāti. “Khaṇḍasīmāyaṃ ṭhatvā ‘sīmaṭṭhakasaṅghassa dammī’ti vutte upacārasīmāya eva paricchinditvā dātabba’’nti vuttaṃ. “Avippavāsasīmāya demā’’ti khaṇḍasīmāyaṃ ṭhatvā dinne tattheva pāpuṇātīti keci. Yojanasatampi pūretvā nisīdantīti ettha viharūpacāre hatthapāsena, bahigāmādīsu dvādasahatthena upacāroti eke. “Imasmiṃ vihare saṅghassā’’ti vutte ekābaddhā hutvāpi parikkhepaparikkhepārahaṭṭhānaṃ atikkamitvā ṭhitānaṃ na pāpuṇātīti eke. “Bhikkhunivihārato bahi yattha katthaci ṭhatvā ‘saṅghassā’ti vutte bhikkhusaṅghova sāmī’’ti vadanti. Ekopi gantvāti ettha sabbesaṃ vā pāpetvā gantabbaṃ, ānetvā vā pāpetabbaṃ, itarathā gatassa na pāpuṇāti. Samānalābhakatikā mūlāvāse sati siyā, mūlāvāsavināsaṇa katikāpi vinassati. Samānalābhavacanaṃ sati dvīsu, bahūsu vā yujjati. Teneva ekasmiṃ avasiṭṭhe yujjati no mati.

“Tāvakālikakālena, mūlacchedavasena vā;
Aññesaṃ kammaṃ aññassa, siyā nāvāsasaṅgamo’’ti. -

Ācariyo.

Sabbattha dinnamevāti “samānabhāgova hoti’’ti vadanti. “Ekamekaṃ amhākaṃ pāpuṇātīti ce vadati, vaṭṭatī’’ti vadanti vibhāgassa katattā. “Bhikkhusaṅghassa cīvare dinne paṃsukūlikānaṃ na vaṭṭatī’’ti vadanti. “Ubhatosaṅghassā’’ti vutte “bhikkhusaṅghassā’’ti avuttattā bhikkhunisaṅghena missitattā, tattha apariyāpannattā ca puggalo viṣuṃ labhati. Evaṃ sante “bhikkhusaṅghassa ca bhikkhunisaṅghassa ca dammī’’ti vuttepi “ubhatosaṅghassa dinnameva hoti’’ti iminā virujjhatīti ce? Na virujjhati, taṃ dvinnaṃ saṅghānaṃ dinnabhāvameva dīpeti, na

ubhatosaṅghapaññattiṃ, tasmā eva “bhikkhusaṅghassa ca bhikkhunisaṅghassa ca tuyhañcā”ti vāro na vutto. Atha vā aṭṭhakathāvacanameva pamāṇaṃ, na vicāraṇāti eke. Yasmā eko addhānādiyako viya duvidho na hoti, tasmā ubhatosaṅghaggahaṇena eko bhikkhu na gahitoti. “Sabbāvāsassa ca cetiyassa ca dhammassa cā”ti vutte sabbavihāresu cetiyadhammānaṃ ekekassa bhikkhuno bhāgo dātabbo”ti vadanti. “Bhikkhusaṅghassa ca cetiyassa cā”ti vutte na virujjhatīti ce? Na, tattha “bhikkhusaṅghassā”ti vuttattā, idha vihārena ghaṭitattā ca tamhi tamhi vihāre ekabhāgaṃ labhitabbamevāti pariharanti. Attano pāpetvāti vikāle aparibhogattā sakalopi vaṭṭeyyāti ce? “Bhikkhusaṅghassa harā”ti vuttattā, tena “harāmī”ti gahitattā ca na vaṭṭati. Pacchimavassaṃvutthānampīti ettha api-saddo avadhāraṇattho, pacchimavassaṃvutthānamevāti attho, itarathā samuccayatthe gahite “lakkhaṇaṇṇū vadantī”ti vacanaṃ niratthakaṃ siyā. Kasmāti ārabhitvā papañcaṃ karonti. Kiṃ tena, parato “cīvaramāsato paṭṭhāya...pe... atītavassaṃvutthānameva pāpuṇātī”ti iminā siddhattā na vicāritaṃ, tena vuttaṃ “lakkhaṇaṇṇū”ti acalavasena. Sace pana bahiupacārasīmāya ṭhito...pe... sampattānaṃ sabbesaṃ pāpuṇātīti yattha katthaci vutthavassānanti adhippāyo “yattha katthaci vutthavassānaṃ sabbesaṃ sampattānaṃ pāpuṇātī”ti kaṅkhāvitarāṇiyaṃ vuttattā. Gimhānaṃ paṭhamadivasato paṭṭhāya vutte pana yasmā anantarātītaṃ hemantaṃ eva vutthā nāma honti, na vassaṃ, tasmā “mātikā āropetabbā”ti vuttaṃ. Ye vā therehi pesitā, tesāṃ pāpuṇātīti kira attho.

Cīvarakkhandhakavaṇṇanā niṭṭhitā.

9. Campeyyakkhandhakavaṇṇanā

Dvenissāraṇādikathāvaṇṇanā

395. Appatto nissāraṇanti ettha nissāraṇaṃ nāma kuladūsakānaṃyeva anuññātaṃ, ayaṃ pana kuladūsako na hoti, tasmā “appatto”ti vutto. Yadi evaṃ kathaṃ sunissārito hotīti? Cūḷavagge “ākaṅkhamāno saṅgho pabbājanīyakammaṃ kareyyā”ti vuttattā. “Tassapāpiyasikakammārahassa tassapāpiyasikakammaṃ karontī”ti vacanato cakkaṃ bandhanti ñātabbaṃ.

Upālīpucchākathāvaṇṇanā

400. “Paratoti upālīpucchato para”nti likhitaṃ. Dosāritapāḷiyaṃ “ūnavīsativasso na āgato vippannavatthukattā”ti vuttaṃ. Imasmiṃ campeyyakkhandhake adhammakammāniyeva dvidhā katvā pañcāgatānīti veditabbaṃ. Teneva parivāre imasmiṃ khandhake “pañca adhammikānī”ti vuttaṃ. “Andhamūgabadhiro sosārito”ti iminā apabbajitassapi upasampadā ruhatīti siddhaṃ.

Campeyyakkhandhakavaṇṇanā niṭṭhitā.

10. Kosambakakkhandhakavaṇṇanā

Kosambakavivādakathāvaṇṇanā

451. Suttantikoti ettha kiñcāpi “vinayadharo mātikādharo”ti vuttaṃ, ubhatovibhaṅgaṃ pana sandhāya vuttaṃ, na khandhakabhāṇako hoti. Āvuso ettha āpattīti vacanaṃ upādāya “so tassā āpattiyā āpattidiṭṭhi hoti”ti vuccati. Pacchā

vinayadharo “vatthumhi sati pamāṇaṃ, na paññattiya”nti satim paṭilabhitvā tassā āpattiya āpattidiṭṭhi ahoṣi, tena vuttaṃ ante “aññe bhikkhū tassā āpattiya āpattidiṭṭhino hontī”ti.

455. “Yathā mayā ñattī”ti likhanti “paññattā”ti ekavacanattā.

Dīghāvuvatthukathāvaṇṇanā

458. “Bhūtapubbaṃ, bhikkhave, bārāṇasiyaṃ brahmadatto”ti likhanti. Purāṇapotthakesu “bārāṇasiya”nti natthi, “natthibhāvova sundaro”ti vadanti.

Pālileyyakagamanakathāvaṇṇanā

467. Rakkhitavanasaṇḍeti saṅgītittherehi suviññeyyaṃ katvā vuttaṃ. “Pālileyyoti gāmo, tassa vasenā”tipi vadanti, taṃ dhammapadaṭṭhakathāya na virujjhati.

Aṭṭhārasavatthukathāvaṇṇanā

473. Na tveva...pe... paṭibāhitabbanti vadāmīti ettha senāsanārahassa yo senāsaṇaṃ paṭibāhati, tasseva āpatti dukkaṭassa. “Kalahakārakādīnamettha okāso natthītiādikaṃ saṅghassa katikaṃ vatvā taṃ na paññāpentassa vā ‘ahaṃ buddho’ti pasayha attanā attano paññāpetvā gaṇhantaṃ ‘yuttīyā gaṇhathā’ti vatvā vārentassa vā doso natthi. Idha kalahavūpasamanatthaṃ āgatānaṃ kosambikānampi ‘yathāvuḍḍha’nti avatvā ‘vivitte asati vivittaṃ katvāpi dātabba’nti vuttattā vivittaṃ katvā dentaṃ paṭibāhentasseva āpattīti kira ayamatto pārivāsikādīnaṃ vihārapariyantadāpanena sādhitabbo”ti likhitaṃ.

Saṅghasāmaggikathāvaṇṇanā

475. “Atha kho te ukkhittānuvattakā bhikkhū taṃ ukkhittakaṃ bhikkhuṃ osāretvā yena ukkhepakā bhikkhū...pe... tassa vatthussa vūpasamāya saṅghasāmaggiṃ karomā”ti vacanaṃ duviññeyyavinicchayaṃ vinayalakkhaṇakusalassa. Vijjamāne hi kārakasāṅghe itaro saṅgho osārituṃ na labhati. Osārento ce, te bhikkhū kārakasāṅghena samānaladdhikabhāvaṃ pattattā tena samānaṣaṃvāsakā honti, tato ukkhepakānaṃ chandaṃ aggahetvā osārentānaṃ kammaṃ kuppati, tasmā “tena hi, bhikkhave, taṃ bhikkhuṃ osārethā”ti bhagavato vacanena ukkhittānuvattakā osāresuṃ, udāhu nissīmaṃ gantvā, udāhu itaresaṃ chandaṃ gahetvā osāresuṃ, nanu etesamaññatarenettha bhavitabbaṃ, na ca panetaṃ sabbagaṇṭhipadesu vicāritaṃ. Ayaṃ panettha takko -

“Yasmiṃ vatthusmiṃ saṅghena, katakammaṃsa bhikkhuno;
Sati tasmiṃ na aññassa, paṭippassambhanaṃ khamāṃ.

“Viramante tato doso, api saṅgho akārako;
Osāretuṃ alaṃ yasmā, kārako anulomiko”ti.

477. “Aṭṭha dūtaṅgāni nāma sotā ca hoti, sāveta ca uggahetā ca dhāretā ca viññātā ca viññāpetā ca kusalo ca sahitāsahitadassano ca akalahakārako cāti etānī”ti vuttaṃ.

Kosambakakkhandhakavaṇṇanā niṭṭhitā.

Mahāvaggassa līnatthapakāsanā niṭṭhitā.

Namo tassa bhagavato arahato sammāsambuddhassa

ABOUT THIS TRANSLATION

This translation is part of the PaliVerse Project - the first complete, unified English translation of the Pāli Canon together with its Commentaries (Aṭṭhakathā) and Subcommentaries (Tīkā), accompanied by interactive study tools. PaliVerse is an ongoing project. The AI translations are continuously improved through experts' revisions and feedback. This text is the latest translation as of the date of download.

PDF Creation Date: 14 September 2026

HOW TO CITE

PaliVerse (2026). Subcommentaries. 2. The Canon of Discipline - Subcommentaries. 08. Subcommentary of the Vajirabuddhi. Mahāvaggavaṇṇanā Retrieved from paliverse.org

© 2026 The PaliVerse Project · All Rights Reserved
Centre for Study and Practice of Theravāda Buddhism
Civic Non-Profit Company registered in Greece
This PDF may be freely distributed for study and practice.

PaliVerse.org